

Nr 29

Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1914:45) om kommission, handelsagentur och handelsresande; given den 28 februari 1974.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden, föreslå riksdagen att bifalla det förslag om vars avlåtande till riksdagen föredraganden hemställt.

Under konungens frånvaro:

BERTIL

CARL LIDBOM

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås ändringar i lagen om kommission, handelsagentur och handelsresande. Ändringarna innebär att de mellanmän som omfattas av lagen får sin ställning stärkt gentemot huvudmannen. I första hand får de ett ökat rättsskydd vid avtalets upphörande. Förslaget innehåller sålunda bl. a. regler om viss minsta uppsägningstid och om rätt till ersättning för investeringskostnader. Rätten till provision utvidgas på så sätt att provision utgår även på avtal som ingås efter uppdragstidens slut, under förutsättning att avtalet kan anses ha kommit till stånd genom mellanmannens medverkan under uppdragstiden. Denna s. k. efterprovision skall enligt förslaget kunna beräknas efter en schematisk regel.

När det i övrigt gäller rätten till provision föreslås att provision i princip skall utgå i förhållande till vad tredje man fullgör av avtalet. Handelsresande skall dock ha rätt till full provision oberoende av om avtalet fullgörs av köparen. Vissa ändringar föreslås också i de regler som gäller provisions förfallotid, provisionsnotor och rätt till ersättning för utgifter.

Den nya lagstiftningen föreslås träda i kraft den 1 juli 1974.

Förslag till**Lag om ändring i lagen (1914:45) om kommission, handelsagentur och handelsresande**

Härigenom förordnas i fråga om lagen (1914:45) om kommission, handelsagentur och handelsresande

dels att 1, 27–29, 46, 50–52, 68–71, 73, 86 och 87 §§ skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i lagen skall införas en ny paragraf, 86 a §, av nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

1 §

De i denna lag givna stadganden skola lända till efterrättelse, så vitt ej annat följer av avtal eller av handelsbruk eller annan sedvänja.

Att i *visst* fall avtal eller sedvänja icke gäller emot denna lag, stadgas i 45 §.

Att i *vissa* fall avtal eller sedvänja icke gäller emot denna lag stadgas *här nedan särskilt*.

27 §

Handelskommissionär är berättigad till provision å avtal, som han för kommittentens räkning ingår med tredje man, *dock endast såframt avtalet varder å dennes sida fullgjort. Är gods sålt eller inköpt att avlämnas efter hand i särskilda poster, och skall betalning erläggas särskilt för varje post, må ej den omständigheten, att i fråga om någon post avtalet icke fullgöres, inverka å kommissionärens rätt till provision för de övriga.*

Varder avtalet icke å tredje mans sida fullgjort, äge kommissionären ändock åtnjuta provision, där underlåtenheten beror av kommittenten eller av händelse, som denne, om han själv slutit avtalet med tredje man, icke skulle kunnat åberopa mot honom.

Handelskommissionär är berättigad till provision å avtal, som han *under uppdragstiden* för kommittentens räkning ingår med tredje man.

Har kommissionären varaktigt uppdrag och ingås avtal för kommittentens räkning efter uppdragets slut, skola bestämmelserna i 68 § första stycket andra punkten samt andra-fjärde styckena om handelsagents rätt till provision äga motsvarande tillämpning.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

28 §

Försäljningskommissionär äge icke rätt till någon provision, där köpeskillingen endast delvis erlägges och detta icke har sin grund i sådant förhållande, som i 27 § andra stycket avses. Överstiger den provision, som skolat utgå, om hela köpeskillingen betalats, vad som brister i full betalning, äge kommissionären dock rätt till skillnaden.

Vad här ovan i denna paragraf är stadgat skall äga motsvarande tillämpning i fråga om inköpskommissionärs rätt till provision, då avtalet allenast delvis fullgöres å säljarens sida.

Fullgöres icke avtalet på tredje mans sida, har kommissionär rätt till provision endast om underlåtenheten beror av kommittenten eller av händelse som denne, om han själv slutit avtalet med tredje man, icke skulle kunnat åberopa mot tredje man för undgående av skadeståndsskyldighet.

Fullgöres avtalet blott till en del, är kommissionären, om icke första stycket föranleder annat, berättigad till provision som svarar mot den fullgjorda delen.

29 §

Avgifter för brev, telegram och telefonsamtal, premier för försäkring av godset och övriga utgifter, för vilka kommissionär haft fog, skola särskilt gottgöras honom, så vitt ej provision eller annan ersättning, som han äger uppbära, är avsedd att innefatta gottgörelse jämväl för dem. För forsling, förvaring eller annan dylik åtgärd med godset, äge kommissionären tillgodoföra sig gottgörelse, ändå att han icke fått vidkännas särskild utgift därför.

Står kommissionären del credere, skall detta gottgöras honom särskilt.

46 §

Vill kommittenten återkalla eller kommissionären avsäga sig uppdraget, stånde det honom fritt; dock vare i fall, som i 50 § avses, kommittenten och, när 51 § äger tillämpning, kommissionären pliktig att utgiva skadestånd efter ty där sägs.

Vill kommittenten återkalla eller kommissionären avsäga sig uppdraget, stånde det honom fritt. Part som bringar uppdraget att upphöra utan att iakttaga gällande uppsägningstid är dock skyldig att utgiva skadestånd i enlighet med 51 §.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

50 §

I fall, då det är kommissionären tillförsäkrat att få handhava uppdraget under bestämd tid eller bringa visst ärende till slut eller åtnjuta viss uppsägningstid, äge kommissionären, om hans uppdrag i förtid återkallas, rätt till ersättning för den förlust han därigenom lider. Hade kommittenten i kommissionärens underlåtenhet att fullgöra uppdraget eller annan särskild omständighet giltig anledning till återkallelsen, vare han dock icke pliktig att gälda ersättning.

Där kommissionären avsäger sig uppdrag, som i denna paragraf omförmäles, och har giltig anledning därtill i kommittentens försummelse att uppfylla sina förpliktelser mot honom, eller där sådant uppdrag förfaller i följd av kommittentens konkurs, äge kommissionären ock rätt till ersättning för sin förlust.

51 §

Där kommissionären i fall, då han åtagit sig att under bestämd tid handhava uppdraget eller att bringa visst ärende till slut, eller då viss uppsägningstid är avtalad, i förtid avsäger sig uppdraget, skall han ersätta kommittenten den skada denne därigenom lider. Hade kommissionären i kommittentens underlåtenhet att uppfylla sina förpliktelser mot honom eller annan särskild omständighet giltig anledning till sin avsägelse, vare han dock icke pliktig att ersätta skadan.

Kommittenten är ock berätti-

För varaktigt kommissionsuppdrag som ej avser viss bestämd tid gäller en uppsägningstid av minst tre månader eller, om uppdraget vid uppsägningen har varat kortare tid än ett år, en månad, räknat från utgången av den kalendermånad då uppsägningen skedde. Avtal om kortare uppsägningstid är ej gällande mot kommissionären.

Om kommittenten eller kommissionären bringar uppdraget att upphöra utan att iakttaga gällande uppsägningstid, skall han ersätta motparten den förlust som denne lider därigenom. Detsamma gäller, om det kan anses avtalat att kommissionären skall sköta uppdraget under bestämd tid eller slutföra visst ärende och uppdraget bringas att upphöra i förtid.

Första stycket gäller ej, om part återkallar eller avsäger sig uppdraget på grund av att motparten har åsidosatt sina avtalsenliga förpliktelser mot honom. Kommittenten

Nuvarande lydelse

gad till ersättning, där han återkallar uppdrag, som i denna paragraf omförmäles, och har giltig anledning därtill i kommissionärens försumlighet att fullgöra detsamma, så ock där sådant uppdrag förfaller i följd av kommissionärens konkurs.

Föreslagen lydelse

undgår dock i sådant fall ersättnings skyldighet endast om kommissionären har gjort sig skyldig till väsentlig pliktförsummelse. Även i annat fall än när pliktförsummelse föreligger är part befriad från skadeståndsskyldighet enligt första stycket, om det icke rimligen kan påfordras att uppdraget skall bestå.

Part som bringar uppdraget att upphöra i förtid på grund av den andres pliktförsummelse och som enligt andra stycket är befriad från skadeståndsskyldighet har rätt till ersättning av motparten för den förlust han lider till följd av att uppdraget upphör i förtid. Part har även rätt till ersättning, om uppdraget förfaller i förtid till följd av motpartens konkurs.

Kommissionären kan ej före uppdragets upphörande med bindande verkan avstå från den rätt till ersättning som tillkommer honom enligt denna paragraf.

52 §

Avsäger sig kommissionären sitt uppdrag utan att äga giltig anledning därtill i omständighet, som kan tillskrivas kommittenten eller eljest är att hänföra till denne, går han därigenom förlustig sin rätt till gottgörelse för utgifter och kostnader, som i följd av uppdragets upphörande bliva för kommittenten onyttiga.

Vad nu är sagt gälle ock, där kommittenten återkallar uppdraget och har giltig anledning därtill i omständighet, som kan tillskrivas kommissionären eller eljest är att

Kommissionär med varaktigt uppdrag har rätt att i skälig omfattning erhålla ersättning för förlust som uppkommer för honom genom att han på grund av uppdragets upphörande icke får täckning för sådana investeringar i byggnader, lager, maskiner, transportmedel eller liknande som han har gjort för uppdraget efter överenskommelse eller i samförstånd med kommittenten.

Första stycket gäller ej, om kommittenten återkallar uppdraget på grund av att kommissionä-

Nuvarande lydelse

hänföra till denne, så ock där uppdraget förfaller i följd av kommissionärens konkurs.

Föreslagen lydelse

ren i väsentlig mån har åsidosatt sina skyldigheter mot honom eller om uppdraget förfaller på grund av kommissionärens konkurs. Avsäger sig kommissionären uppdraget i förtid, gäller första stycket endast om kommittenten har åsidosatt sina skyldigheter mot kommissionären eller det av annan anledning icke rimligen kan påfordras att uppdraget skall bestå.

I fall som avses i andra stycket första punkten förlorar kommissionären även i övrigt sin rätt till ersättning för utgifter som till följd av uppdragets upphörande bli onyttiga för kommittenten. Avsäger sig kommissionären uppdraget i förtid, har han rätt till ersättning endast om fall föreligger som avses i andra stycket andra punkten.

Kommissionären kan ej före uppdragets upphörande med bindande verkan avstå från sin rätt till ersättning enligt första stycket annat än i samband med att investeringen företages.

68 §

Handelsagent är berättigad till provision å försäljningsavtal, som slutas av honom eller eljest komma till stånd genom hans medverkan, dock endast såframt köparens betalningsskyldighet fullgöres. Är varan såld att avlämnas efter hand i särskilda poster, och skall betalning erläggas särskilt för varje post, må ej den omständigheten, att köpeskillingen för någon post icke erlägges, inverka å agentens rätt till provision för de övriga.

Handelsagent är berättigad till provision å försäljningsavtal, som slutas av honom under uppdragstiden eller som eljest kan anses ha kommit till stånd under samma tid genom hans medverkan. Rätt till provision föreligger även, om försäljningsavtalet ingås efter uppdragets slut men köparens anbud dessförinnan kommit huvudmannen eller agenten tillhanda.

Ingås försäljningsavtal efter uppdragets slut i annat fall än som avses i första stycket andra punk-

Nuvarande lydelse

Varder avtalet icke å köparens sida fullgjort, äge agenten ändock åtnjuta provision, där underlåtenheten beror av huvudmannen eller av händelse, som denne icke kan åberopa mot köparen. Har huvudmannen överenskommit med köparen om avtalets återgång, eller har han beviljat honom anstånd med köpeskillingen och utebliver i följd härav betalningen, inverkar detta icke å agentens rätt till provision, utan så är att denne samtyckt till åtgärden.

Föreslagen lydelse

ten, är agenten likaledes berättigad till provision (efterprovision), om avtalet kan anses ha kommit till stånd genom hans medverkan under uppdragstiden.

Förebringas ej utredning om efterprovisionens storlek och har uppdraget varat minst ett år, skall efterprovision utgå med belopp som motsvarar tre månaders provision, beräknad efter genomsnittet av månadsprovisionerna under uppdragets sista år. Vad nu sagts gäller dock ej, om uppsägning skett med minst sex månaders uppsägningstid.

Agenten kan icke före uppdragets slut med bindande verkan avstå från den rätt till ersättning som tillkommer honom enligt andra och tredje styckena.

69 §

Erlägges köpeskillingen endast delvis, äge agenten icke rätt till någon provision, med mindre 68 § andra stycket därtill föranleder. Överstiger den provision, som skolat utgå, om hela köpeskillingen betalats, vad som brister i full betalning, äge agenten dock rätt till skillnaden.

Fullgöres icke avtalet på köparens sida, har agenten rätt till provision endast om underlåtenheten beror av huvudmannen eller av händelse, som denne icke kan åberopa mot köparen för undgående av skadeståndsskyldighet. Har huvudmannen överenskommit med köparen om avtalets återgång eller har han beviljat honom anstånd med köpeskillingen och uteblir i följd härav betalningen, inverkar detta icke på agentens rätt till provision, såvida ej denne samtyckt till åtgärden.

Erlägges köpeskillingen blott till en del, är agenten, om icke första stycket föranleder annat, berättigad till provision som svarar mot vad som influtit.

Har agenten varaktigt uppdrag,

Nuvarande lydelse

Äger handelsagent uteslutande rätt att å viss ort eller eljest inom visst distrikt för huvudmannens räkning upptaga köpeanbud eller sluta försäljningsavtal, är han berättigad till provision jämväl å avtal, som utan hans medverkan *slutas* med köpare tillhörande distriktet.

Handelsagent, som varaktigt företräder sin huvudman, *äge i början* av varje kalenderhalvår från huvudmannen erhålla provisionsnota beträffande försäljningar, som kommit till stånd genom agentens medverkan eller under sådana omständigheter, att 70 § äger tillämpning.

I provisionsnotan skola upptagas alla försäljningsavtal, som under det sist förflutna *kalenderhalvåret* blivit eller bort bliva å säljarens sida fullgjorda, med an-

Föreslagen lydelse

skall provisionen utbetalas så snart avtalet fullgjorts eller bort fullgöras av huvudmannen. Underlåter köparen att betala och har agenten ej enligt första stycket rätt till provision oavsett betalning, är huvudmannen dock berättigad att återkräva provisionsbeloppet av agenten.

70 §

Äger handelsagent uteslutande rätt att å viss ort eller eljest inom visst distrikt för huvudmannens räkning upptaga köpeanbud eller sluta försäljningsavtal, är han berättigad till provision jämväl å avtal, som *under uppdragstiden* utan hans medverkan *slutes* med köpare tillhörande distriktet. *Kommer sådant avtal till stånd efter uppdragets slut, skall provision utgå, om köparens anbud dessförinnan kommit huvudmannen eller agenten tillhanda.*

71 §

Handelsagent, som varaktigt företräder sin huvudman, *har rätt att senast en månad efter utgången av varje kalenderkvartal* erhålla provisionsnota från huvudmannen beträffande försäljningar, som kommit till stånd genom agentens medverkan eller under sådana omständigheter, att 70 § äger tillämpning.

I provisionsnotan skola upptagas alla försäljningsavtal, som under det sist förflutna *kalenderkvartalet* blivit eller bort bliva å säljarens sida fullgjorda, med an-

Nuvarande lydelse

givande för varje avtal av det provisionsbelopp, som tillgodoföres agenten, eller, där provision icke tillgodoföres honom, av anledningen därtill. *Hava under samma tid slutits försäljningsavtal, vilka först senare böra fullgöras, skola sådana avtal, utan tillgodoförande av provision, i provisionsnotan antecknas. Är anledningen, varför provision å ett avtal icke blivit agenten tillgodoförd, av övergående beskaffenhet, skall avtalet ånyo upptagas eller antecknas i följande provisionsnota.*

Yppa sig, sedan provision blivit agenten tillgodoförd, sådana omständigheter, att provisionen finnes icke böra tillkomma honom, äge huvudmannen i en följande provisionsnota tillgodoföra sig beloppet.

Föreslagen lydelse

givande för varje avtal av det provisionsbelopp, som tillgodoföres agenten, eller, där provision icke tillgodoföres honom, av anledningen därtill.

73 §

Avgifter för brev, telegram och telefonsamtal samt övriga utgifter, för vilka handelsagent haft fog, skola särskilt gottgöras honom, så vitt ej provision eller annan ersättning, som han äger uppbära, är avsedd att innefatta gottgörelse jämväl för dem.

Handelsagent har rätt till särskild ersättning för utgifter som varit påkallade för uppdragets behöriga fullgörande. Sådan ersättning utgår dock ej, om utgifterna varit att hänföra till rörelsens normala drift.

Har agenten åtagit sig att mota betalning för sålda varor eller att stå del credere, skall detta gottgöras honom särskilt.

86 §¹

Är handelsresande anställd i sin huvudmans tjänst, skola i fråga om hans skyldigheter och rättigheter mot huvudmannen det emellan ingångna avtalet och gällande handelsbruk lända till efterrättelse.

Är handelsresande anställd i sin huvudmans tjänst, har han rätt till en uppsägningstid av minst tre månader, räknat från utgången av den kalendermånad då uppsägningen skedde. Att handelsresanden i vissa fall har rätt till längre

¹ Senaste lydelse 1971:200.

Nuvarande lydelse

I huvudmannens tjänst anställd handelsresande må icke, med mindre rätt därtill följer av avtalet eller giltig anledning föreligger, utan föregående uppsägning skiljas från sin anställning eller själv lämna densamma. Uppsäges avtalet från någondera sidan, skall det upphöra att gälla med utgången av tredje kalendermånaden efter den, då uppsägningen skedde. Vad nu sagts gäller dock ej i den mån annat följer av lagen (1971:199) om anställningsskydd för vissa arbetstagare.

Utan huvudmannens lov äge handelsresande, varom i denna paragraf förmäles, icke under sina resor upptaga köpeanbud eller sluta försäljningsavtal för annans räkning än huvudmannens.

Skall till handelsresande, som här avses, lön helt eller delvis utgå i form av provision, skola i fråga om villkoren för provisionens åtnjutande de i 68–70 §§ för handelsagent givna föreskrifter äga motsvarande tillämpning.

Föreslagen lydelse

uppsägningstid följer av lagen (1974:12) om anställningsskydd.

Underlåter huvudmannen att iakttaga uppsägningstid enligt första stycket, äga 38 § första, tredje och fjärde styckena samt 40 § lagen (1974:12) om anställningsskydd motsvarande tillämpning.

Avtal som innebär inskränkning av handelsresandes rättigheter enligt första eller andra stycket är ogiltigt i den delen. Avvikelse från första stycket får dock göras med stöd av kollektivavtal som på handelsresandens sida har slutits eller godkänts av organisation som är att anse som huvudorganisation enligt lagen (1936:506) om förenings- och förhandlingsrätt.

Mål om tillämpning av denna paragraf handlägges på sätt som anges i 42 § lagen (1974:12) om anställningsskydd. I sådant mål äger 41 § tredje stycket samma lag motsvarande tillämpning.

86 a §

Anställd handelsresande har rätt till särskild ersättning för utgifter för resor, uppehålle under resor, porto, telegram, telefon och liknande, i den mån utgifterna varit skäligen påkallade. Huvudmannen är skyldig att på begäran ge handelsresanden erforderligt förskott till täckande av sådana utgifter. Avtal, varigenom handelsresandens rätt enligt detta stycke begränsas, är utan verkan.

Utan huvudmannens lov äger anställd handelsresande icke under

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

sina resor upptaga köpcanbud eller sluta försäljningsavtal för annans räkning än huvudmannens.

Skall till anställd handelsresande lön helt eller delvis utgå i form av provision, skola 68, 70 och 71 §§ äga motsvarande tillämpning. Provision utgår oberoende av om avtalet fullgöres på köparens sida och skall utbetalas så snart avtalet fullgjorts eller bort fullgöras av huvudmannen.

87 §

Är handelsresande icke anställd i sin huvudmans tjänst, skola, så vitt ej annat följer av 1 §, i fråga om hans skyldigheter och rättigheter mot huvudmannen de i 66–74 §§ för handelsagent givna föreskrifter samt beträffande upphörande av rättsförhållandet mellan den resande och hans huvudman vad i 46–52 §§ är om kommissionär när stadgat äga motsvarande tillämpning.

Är handelsresande icke anställd i sin huvudmans tjänst, skola, så vitt ej annat följer av 1 §, 66–68 och 70–74 §§ äga motsvarande tillämpning. Provision utgår oberoende av om avtalet fullgöres på köparens sida och skall utbetalas så snart avtalet fullgjorts eller bort fullgöras av huvudmannen. Beträffande upphörande av rättsförhållandet mellan handelsresanden och hans huvudman äga 46–52 §§ motsvarande tillämpning.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1974. Har kommissionär, handelsagent eller handelsresande ingått avtal med huvudmannen före ikraftträdandet, gäller dock äldre bestämmelser i fråga om rättsförhållande som avses med avtalet. I fråga om anställd handelsresande gäller dock äldre bestämmelser om anställningens upphörande endast om uppsägning eller avskedande har skett före ikraftträdandet.

Utan hinder av första stycket gäller de nya bestämmelserna om kommissionärs, handelsagents eller handelsresandes rätt till provision på avtal som ingås efter uppdrags- eller anställningstidens slut, om uppdraget respektive anställningen har upphört efter ikraftträdandet.

Utdrag av protokollet över justitieärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 28 februari 1974.

Närvarande: Ministern för utrikes ärendena ANDERSSON, statsråden STRÄNG, ASPLING, LUNDKVIST, GEIJER, NORLING, LIDBOM, GUSTAFSSON, LEIJON, HJELM-WALLÉN

Statsrådet Lidbom anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *ändringar i kommissionslagen* och anför.

1 Inledning

Den svenska lagen (1914:45) om kommission, handelsagentur och handelsresande (kommissionslagen) kom till efter samarbete med danska och norska kommittéer. Lagar med i stort sett samma innehåll som den svenska lagen utfärdades i Norge år 1916 och i Danmark år 1917. I Finland gäller alltså hithörande bestämmelser i handelsbalken i 1734 års lag. I Island finns det inte någon särskild kommissionslagstiftning.

Frågan om en revision av såväl den svenska som de danska och norska lagarna har vid flera tillfällen aktualiserats av handelsagenternas och handelsresandenas organisationer. Ändringsförslagen har syftat till att stärka agentens och handelsresandens ställning gentemot huvudmannen.

I Finland tillsattes år 1961 en kommitté med uppdrag att utarbeta en ny lagstiftning på området, anpassad till de danska, norska och svenska lagarna. Vid ett nordiskt justitieministermöte år 1962 beslöts att de övriga nordiska länderna skulle utse sakkunniga att följa arbetet i den finska kommittén.

I rekommendation 1962:32 hemställde Nordiska rådet till de nordiska ländernas regeringar att gemensamt ta upp frågan om en revision av kommissionslagstiftningen.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 28 juni 1962 tillkallades särskilda sakkunniga för att följa arbetet i den finska kommittén och därvid uppmärksamma de frågor som tagits upp av handelsagenternas och handelsresandenas organisationer samt överväga om det fanns anledning att ändra den svenska kommissionslagen. I Danmark och Norge har utsetts sakkunniga med motsvarande uppdrag. De svenska sakkunniga¹ har efter samråd med de sakkunniga i Danmark, Finland och Norge i december 1970 avgett betänkandet (SOU 1970:69) *Ändringar i kommissionslagen*. Lagförslaget torde få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende som *bilaga*.

Över betänkandet har remissyttranden avgetts av hovrätten över Skåne

¹ F. d. justitierådet Hjalmar Karlgren och professorn Kurt Grönfors.

och Blekinge, kommerskollegium, arbetsdomstolens ordförande, Svenska arbetsgivareföreningen (SAF), Tjänstemännens Centralorganisation (TCO), Sveriges Advokatsamfund, Sveriges industriförbund gemensamt med Sveriges bilindustri- och bilgrossistförening, Sveriges allmänna exportförening, Sveriges grossistförbund, Sveriges köpmannaförbund, Svensk industriförening, Kooperativa förbundet, Svenska företagares riksförbund, Direktförsäljningsföretagens förening, Motorbranschens riksförbund, Föreningen Sveriges handelsresande och Sveriges handelsagenters förbund.

Kommerskollegium har bifogat gemensamt yttrande av handelskammarna i Göteborg, Borås och Karlstad samt yttranden av Stockholms handelskammare, Östergötlands och Södermanlands handelskammare, Gotlands handelskammare, Skånes handelskammare, handelskammaren för Örebro och Västmanlands län samt Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare. Sveriges hantverks- och industriorganisation (SHIO) och Handelsn arbetsgivareorganisation har med instämmande hänvisat till det yttrande som SAF avgett. Nordiska handelsresandunionen har anslutit sig till det yttrande som avgetts av handelsresandeföreningen.

Den finska kommittén har lagt fram ett betänkande med förslag till lag om handelsrepresentanter, som ännu inte lett till lagstiftning. Även de norska sakkunniga har slutfört sitt arbete. På grund av deras förslag har innevarande år genomförts vissa ändringar i den norska kommissionslagen. I Danmark har de sakkunniga ännu inte avslutat sitt arbete.

Vid ärendets behandling i justitiedepartementet har överläggningar ägt rum med företrädare för de danska och norska justitieministerierna samt för det finska handels- och industriministeriet.

Vissa frågor som rör anställda handelsresande har också tagits upp av utredningen rörande ökad anställningstrygghet och vidgad behörighet för arbetsdomstolen i betänkandena SOU 1973:56 och 1974:8.

2 Gällande ordning

I kommissionslagen regleras kommissionärers, handelsagenters och handelsresandes rättsliga ställning i förhållande till huvudmannen och de personer med vilka avtal ingås för hans räkning. Lagens bestämmelser är dispositiva. Detta kommer till uttryck i 1 § första stycket, där det sägs att bestämmelserna skall lända till efterrättelse, såvitt annat inte följer av avtal, handelsbruk eller annan sedvänja. Ett undantag är emellertid bestämmelserna i 41, 42 och 44 §§ om självinträde av kommissionär, vilka enligt 45 § är tvingande.

Lagen är indelad i fyra kapitel. Det första av dessa innehåller allmänna bestämmelser och de tre följande bestämmelser om resp. kommission, handelsagentur och handelsresande.

Med *kommissionär* förstås enligt 4 § den som har åtagit sig att för annans räkning men i eget namn sälja eller köpa varor, värdepapper eller annan lös egendom. Är kommissionären köpman, dvs. bokförings-skyldig, och avser uppdraget köp eller försäljning inom området för hans

rörelse, kallas han handelskommissionär. *Handelsagent* är enligt 65 § den som åtagit sig att för huvudmannens räkning verka för avsättning av varor genom att ta upp köpanbud till huvudmannen eller att i dennes namn sluta försäljningsavtal. Till skillnad från kommissionären handlar handelsagenten således inte i sitt eget utan i huvudmannens namn, och det blir denne som genom ett av agenten slutet försäljningsavtal blir förpliktad i förhållande till tredje man.

I olikhet mot vad fallet är vid kommission omfattar lagens bestämmelser om handelsagenter inte sådan verksamhet som innebär inköp för huvudmannens räkning. Inte heller avses handel med annan lös egendom än varor, exempelvis värdepapper. Bestämmelserna om handelsagentur gäller vidare endast verksamhet som bedrivs av självständig yrkesidkare. Handelsagenten får alltså inte vara anställd i huvudmannens tjänst. Hans verksamhet skall vara lokaliserad till viss ort, där han skall ha kontor eller egen lokal för rörelsen. Sistnämnda krav är uppställt närmast för att avgränsa handelsagentens verksamhet från den som utövas av handelsresandena.

Handelsresande är enligt 85 § liksom handelsagent en person som verkar för avsättning av huvudmannens varor genom att ta upp order för hans räkning eller genom att i hans namn sluta avtal om försäljning. Till skillnad från handelsagenten har handelsresanden åtagit sig att uppsöka kunderna genom att resa omkring mellan olika orter. I lagen skiljs mellan sådana handelsresande som är anställda i huvudmannens tjänst (*fasta resande*) och sådana som är självständiga företagare (*provisionsresande*). Skillnaden har stor rättslig betydelse. För de fasta resandena gäller -- förutom vissa särskilda bestämmelser i lagen -- de regler som följer av anställningsförhållandet. Provisionsresandena däremot jämföras i fråga om rättigheter och skyldigheter mot huvudmannen närmast med handelsagenterna. Bestämmelserna om handelsresande är enligt 93 § tillämpliga även på s. k. *platsförsäljare*. Dessa besöker kunder endast på den ort där huvudmannen bedriver sin rörelse. Med ett gemensamt namn kallas handelsresande och platsförsäljare numera ofta för representanter.

Handelskommission var redan vid lagens tillkomst på väg att minska i betydelse. I dag torde det vara sällsynt med företag som huvudsakligen sysslar med sådan verksamhet. Kommisionsuppdrag kan däremot förekomma som inslag i annan form av handelsrörelse. En agent som säljer från ett reservdelslager som han håller för sin huvudmans räkning kan uppträda som kommissionär. Det lär inte heller vara ovanligt att kommission används vid leveranser till återförsäljare. Anledningen härtill kan vara att återförsäljaren inte vill ta den risk som ett köp i fast räkning innebär eller att han inte kan betala kontant och inte anses kreditvärdig. I det senare fallet tjänar äganderätten till kommissionsgodset som säkerhet för huvudmannen.

Handelsagenten riktar sig i sin verksamhet till grossister, detaljister, industriföretag och andra möjliga köpare. I Sverige är handelsagenternas verksamhet huvudsakligen inriktad på importaffärer. En viktig uppgift för importagenten är att hjälpa huvudmannen med praktiska frågor i

samband med importtransaktioner och att vara rådgivare i marknadsföringsfrågor. Ofta medverkar agenten vid utformningen och finansieringen av reklam för produkten. I allmänhet har en importagent ensamrätt till försäljningen inom ett begränsat område, ofta hela det land där han bedriver sin rörelse. Då agentur bedrivs som huvudsaklig förvärvskälla utövas den i allmänhet av enmansföretag eller företag med få anställda. Vid en företagsräkning avseende den 31 december 1963 beräknades den årliga agentur- och kommissionsförsäljningen i Sverige till 8,6 miljarder kr., varav 6,1 miljarder belöpte på försäljning mot provision.

Ordet handelsagent har i svenskt språkbruk fått en vidare innebörd än det har enligt kommissionslagen. Sålunda används beteckningen inte bara på den som verkar för avsättning av huvudmannens varor genom att ta upp order eller sluta försäljningsavtal för hans räkning utan också på den som köper en produkt i fast räkning och därefter med ensamrätt för ett visst geografiskt område säljer den vidare. Medan den egentliga handelsagenten avlönas med provision, erhåller ensamåterförsäljaren sin vinst genom att tillgodogöra sig marginalen mellan inköps- och försäljningspris. Liksom handelsagenten är ensamåterförsäljaren till stor del inriktad på importaffärer. På exportsidan används benämningen agent ofta för företag (handelshus) som regelmässigt köper varan i fast räkning och säljer den till främmande länder på egen risk. Över huvud taget förekommer för de tre nu nämnda företagsformerna ett flertal beteckningar som används helt eller delvis synonymt. Handelsagenter kallas även provisionsagenter, kommissionsagenter och "selling agents". Återförsäljare med ensamrätt benämns ensamförsäljare eller "buying agents", och handelshusen exportagenter, exportgrossister eller handelsexportörer. Härtill kommer att uttryck som generalagent, "distributing agent", "sole agent" och "exclusive agent" används dels för handelsagenter som har uteslutande rätt att på viss ort eller inom visst distrikt verka för huvudmannens räkning, dels för återförsäljare med ensamrätt.

Under senare år har även andra företagsformer utvecklats. Det finns t. ex. företag som arbetar för avsättning av sina huvudmäns produkter genom att ställa en på arvodesbasis arbetande försäljningsorganisation till uppdragsgivarens förfogande. De åtar sig bl. a. att utföra marknadsanalyser och marknadsplanering samt att hos grossister, varuhus och butiker verka för avsättning av huvudmannens produkter och att därvid ta upp order. Uppdragsavtalen går ut på att uppdragstagaren för ett bestämt pris åtar sig att under viss tid helt eller delvis överta marknadsföringen av huvudmannens varor. Många handelsagenter har funnit att konkurrensituationen är sådan att de inte kan ligga sig åt en enbart förmedlande verksamhet utan att de måste i andra former medverka i varudistributionen. De håller ofta för detta ändamål ett konsignationslager eller ett buffertlager som de köpt av huvudmannen i fast räkning. Handelshusen uppträder ibland även som agenter på provisionsbasis.

För samtliga nu angivna kategorier av uppdragstagare gäller att de ofta har anledning att i avtalet med huvudmannen reglera frågor om

kostnader för reklam och investeringar, om avtalstidens längd, om uppsägningstid och om avgångsvederlag m. m. I dessa frågor uppkommer alltså för återförsäljare med ensamrätt och handelshusen samma problem som för handelsagenterna. Särskilt när det gäller avgångsvederlaget har krav på införande av rättsregler som ger ökat skydd åt uppdragstagaren framförts av företrädare för ensamåterförsäljare och handelshus med i stort sett samma argument som för handelsagenternas del.

Till de bestämmelser i kommissionslagen som är av särskilt intresse i förevarande sammanhang hör reglerna om uppdragstagarens rätt till ersättning, speciellt i samband med att uppdraget upphör. Om annat inte har avtalats eller gäller på grund av sedvänja utgår ersättning för uppdraget i form av provision.

Handelskommissionär är enligt 27 § berättigad till provision på avtal som han ingår med tredje man för uppdragsgivarens (kommittentens) räkning under förutsättning att tredje man fullgör avtalet, dvs. vid försäljningskommission erlägger köpeskillingen och vid inköpskommission levererar det sålda. Även om tredje man underlåter att fullfölja avtalet har kommissionären rätt till provision, såvida underlåtenheten beror på kommittenten eller på händelse som kommittenten inte skulle ha kunnat åberopa mot tredje man om han själv hade slutit avtalet. Skall det sålda eller inköpta godset avlämnas efter hand i särskilda poster, som skall betalas var för sig, och fullgörs inte avtalet i fråga om viss post, inverkar detta inte på kommissionärens rätt till provision för de övriga posterna. Om i annat fall betalning för sålt gods erläggs endast delvis, har kommissionären enligt 28 § rätt till provision endast i den mån det som har erlagts överstiger hela köpeskillingen efter avdrag för den provision som skulle ha utgått om hela köpeskillingen hade erlagts. Motsvarande gäller vid inköpskommission, om avtalet fullgörs endast delvis på säljarens sida.

Handelsagents rätt till provision regleras i 68 och 69 §§. Bestämmelserna motsvarar i huvudsak dem som gäller vid försäljningskommission. På grund av hänvisningar i 86 och 87 §§ gäller de också för handelsresande. För att en agent skall ha rätt till provision på ett försäljningsavtal krävs att avtalet har slutits av honom eller eljest kommit till stånd genom hans medverkan. Denna medverkan måste ligga i tiden före uppdragsavtalets upphörande. Däremot fordras inte att betalningen erläggs innan uppdraget upphör. Det är osäkert om agenten har rätt till provision i det fall att även avtalet kommer till stånd efter det att hans uppdrag har upphört. I och för sig utgör ordalydelsen av 68 § inte något hinder för att tillerkänna agenten ersättning för alla försäljningsavtal som har kommit till genom hans medverkan, under förutsättning att det arbete som han har lagt ned på att få avtalet till stånd hänförs till tiden före uppdragets upphörande. Frågan har såvitt bekant inte ställts på sin spets i rättspraxis.

Förutsättning för att en handelsagent skall ha rätt till provision är vidare att köparen har erlagt betalning för varan. Liksom vid kommission ges det emellertid vissa undantag från denna regel. Om det sålda godset skall avlämnas efter hand i särskilda poster som skall betalas var för sig,

har agenten sålunda rätt till provision för poster som har betalats oberoende av om avtalet inte har fullgjorts beträffande andra poster. Om underlåtenhet från köparens sida att fullgöra avtalet beror på huvudmannen eller på händelse som huvudmannen inte kan åberopa mot köparen, har agenten, liksom kommissionären i motsvarande situation, kvar sin rätt till provision. Eftersom agenten handlar i huvudmannens namn har denne möjlighet att direkt med tredje man avtala om köpets återgång eller om anstånd med betalning av köpeskillingen. Uteblir betalningen till följd av sådan överenskommelse, inverkar detta på agentens rätt till provision endast om han har samtyckt till åtgärden. Om betalningen i annat fall erläggs endast delvis, är agenten liksom kommissionären berättigad till provision endast i den mån det som har erlagts överstiger hela köpeskillingen efter avdrag för den provision som skulle ha utgått om hela köpeskillingen hade erlagts.

Har agenten uteslutande rätt att inom visst distrikt verka för huvudmannen är han berättigad till provision på avtal som sluts med köpare inom distriktet även om han själv inte har medverkat till avtalen (70 §).

Agent som varaktigt företräder sin huvudman är enligt 71 § berättigad att i början av varje kalenderhalvår få provisionsnota från huvudmannen i fråga om de försäljningar som har kommit till stånd genom agentens medverkan eller som hänför sig till distrikt där han på grund av avtal om ensamrätt är berättigad till provision enligt 70 §. I provisionsnotan skall tas upp alla de försäljningsavtal som fullgjorts eller bort fullgöras av huvudmannen under det senaste kalenderhalvåret. För varje avtal skall anges den provision som tillgodoförs agenten eller anledningen till att någon provision inte tillgodoförs honom. I provisionsnotan skall också antecknas sådana avtal som har slutits under det senaste kalenderhalvåret men skall fullgöras först senare. Om anledningen till att agenten inte blivit tillgodoförd någon provision för visst avtal är av övergående beskaffenhet, skall avtalet tas upp igen i följande provisionsnota. Har agenten tillgodoförts viss provision och visar det sig sedan att han inte var berättigad till provisionen, har huvudmannen rätt att tillgodoföra sig beloppet i en följande provisionsnota.

Agent som inte varaktigt företräder sin huvudman har rätt att få provisionsnota för varje försäljning som har kommit till stånd genom hans medverkan (72 §). I provisionsnotan skall anges det provisionsbelopp som tillgodoförs honom eller i annat fall anledningen till att någon provision inte utgår för försäljningen.

Bestämmelserna om provisionsnota är enligt 87 § tillämpliga även för sådan handelsresande som inte är anställd i huvudmannens tjänst. En anställd handelsresande har däremot enligt lagen inte rätt att få provisionsnota oavsett om han helt eller delvis får sin avlönning i form av provision.

Såväl kommissionär (29 §) som handelsagent (73 §) och självständig handelsresande (87 §) men däremot inte anställd handelsresande har utöver provision rätt till särskild ersättning för avgifter för brev, telegram

och telefonsamtal samt för övriga utgifter som det har funnits fog för, om det inte är avsett att utgifterna skall täckas av provision eller annan ersättning. Kommissionären har under samma förutsättning rätt till särskild ersättning för premier för försäkring av godset. Han har också rätt till ersättning för forsling, förvaring eller annan sådan åtgärd med godset, även om han inte har haft någon särskild utgift härför.

Anvisningar för hur uppdragsgivarens och uppdragstagarens mellanhavande skall regleras då uppdraget upphör finns i 46–52 §§. Dessa rör förhållandet mellan kommissionären och dennes huvudman. Genom hänvisningar i 76 och 87 §§ blir de emellertid tillämpliga även då uppdragstagaren är handelsagent eller självständig handelsresande. För enkelhetens skull talas i den följande redogörelsen för bestämmelserna om agentens rättsställning.

Enligt 46 § kan uppdraget upphöra när som helst genom att huvudmannen återkallar det eller genom att agenten avsäger sig det. Uppdraget upphör också om någon av parterna går i konkurs (47 §). När uppdraget har upphört är agenten ändå skyldig att vidta sådana åtgärder som är nödvändiga för att skydda huvudmannen mot förlust till dess denne själv blir i stånd att tillvarata sina intressen, om detta kan ske utan väsentlig kostnad eller olägenhet för agenten (48 §). Skyldighet att iaktta viss uppsägnings tid är inte föreskriven. Om agenten har blivit tillförsäkrad att få sköta uppdraget under bestämd tid eller att bringa visst ärende till slut eller om viss uppsägnings tid har avtalats, är agenten emellertid berättigad till ersättning för den förlust som han lider genom att uppdraget återkallas i förtid (50 §). Rätt till ersättning föreligger dock inte om huvudmannen hade giltig anledning till återkallelsen. Av förarbetena till lagen framgår att det inte ovillkorligen krävs att agenten har brustit i sina förpliktelser i något väsentligt avseende för att huvudmannen skall kunna återkalla uppdraget i förtid utan att bli skadeståndsskyldig. Även om agenten inte har underlåtit något som har ankommit på honom, kan omständigheter som har att göra med hans person och förhållanden vara sådana, att de skäligen bör kunna åberopas av huvudmannen som giltig anledning att återkalla uppdraget.

Även om parterna inte har träffat överenskommelse om uppsägnings tid och inte heller uttryckligen avtalat att agenten skall ha hand om uppdraget under bestämd tid, torde bestämmelsen i 50 § kommissionslagen ändå ibland ge agenten rätt till ersättning då uppdraget återkallas. Det kan nämligen av omständigheterna vid agenturavtalets tillkomst framgå att parternas avsikt har varit att uppdraget skall bestå viss tid, varför agenten har haft skäl att räkna med inkomst under denna tid. Detta kan få särskild betydelse i sådana fall då uppdraget avser att inarbeta en ny artikel eller att arbeta upp en ny marknad för en vara. I vilken utsträckning ersättningsrätt föreligger i sådant fall är emellertid ovisst. Det är dock klart att rätt till gottgörelse på den grunden att agenten hos kundkretsen har upparbetat en goodwill för huvudmannens produkter inte kan göras gällande, om inte avtal, handelsbruk eller annan sedvänja kan åberopas som grund för kravet. Belägg för att handelsbruk

eller sedvänja av sådan art skulle föreligga i Sverige saknas. Vissa enkäter som har företagits i Danmark, Norge och Sverige och som nämns i betänkandet kan emellertid tyda på att avgångsvederlag utan stöd i kommissionslagens bestämmelser stundom har utbetalats.

Några anvisningar för beräkningen av den förlust som agenten lider genom att han inte har fått behålla uppdraget under avsedd tid har inte lämnats i lagen. Klart är emellertid att ersättningen skall utgå i form av ett nettobelopp. Skadan kan tänkas bestå i att agenten har gjort investeringar som blir oräntabla eller att han har gått miste om provisionsintäkter eller andra inkomster under den tid uppdraget skulle ha varat. Betydande svårigheter kan uppkomma vid skadans beräkning. En orsak härtill är att de framtida resultaten av agentens verksamhet ofta måste vara vanskliga att förutsäga, särskilt om uppdragsavtalet har förutsatts skola bestå under relativt lång tid. Vidare är det svårt att uppskatta storleken av besparingar i form av minskade utgifter eller de eventuella inkomster från andra uppdrag som agenten har erhållit eller hade bort kunna erhålla efter uppdragsavtalets upphörande.

Agenten har enligt 50 § andra stycket rätt till ersättning för sin förlust, även om det är han själv som bringar avtalet att upphöra i förtid, under förutsättning att han har giltig anledning till avsägelsen på grund av att huvudmannen har brustit i sina förpliktelser mot honom. Detsamma gäller om avtalet upphör på grund av uppdragsgivarens konkurs.

Å andra sidan kan agenten bli ersättningsskyldig gentemot huvudmannen, om han har åtagit sig att behålla uppdraget viss tid eller att slutföra visst ärende eller parterna har kommit överens om viss uppsägningstid men agenten avsäger sig uppdraget i förtid utan att ha giltig anledning till avsägelsen i uppdragsgivarens försumlighet eller annan särskild omständighet (51 §). Ersättningsskyldighet föreligger också om det är huvudmannen som återkallar uppdraget och han har giltig anledning härtill på grund av agentens försumlighet eller om uppdraget förfallit till följd av agentens konkurs.

Om agenten avsäger sig uppdraget utan att ha giltig anledning till det i någon omständighet som kan tillskrivas huvudmannen eller som på annat sätt är hänförlig till denne, förlorar han enligt 52 § den rätt som han annars har att få ersättning för utgifter, om utgifterna till följd av uppdragets upphörande har blivit onyttiga för huvudmannen. Detsamma gäller om det är huvudmannen som återkallar uppdraget och han har giltig anledning till det i omständighet som kan tillskrivas agenten eller om uppdraget förfaller till följd av agentens konkurs. Ersättning för utgifter som blivit onyttiga för huvudmannen till följd av att uppdraget upphör utgår alltså dels när agenten avsäger sig uppdraget och har giltig anledning härtill i omständighet som är att hänföra till huvudmannen, dels när huvudmannen återkallar uppdraget utan att ha giltig anledning härtill i någon till agenten hänförlig omständighet. Detta gäller även i andra fall än sådana då uppdraget upphör i förtid.

Som redan har framgått skall enligt 87 § bestämmelserna i 46–52 §§ om kommissionsuppdragets upphörande och i 68–73 §§ om agents rätt

till provision och annan ersättning tillämpas även då uppdragstagaren är självständig handelsresande. Bestämmelserna i 68–70 §§ om agents rätt till provision skall enligt 86 § gälla även för i huvudmannens tjänst anställd handelsresande som är provisionsavlönad. 86 § innehåller ytterligare bestämmelser som rör anställd handelsresande. Paragrafens första stycke upptar en allmän föreskrift om att i fråga om anställd handelsresandes skyldigheter och rättigheter mot huvudmannen det avtal som ingåtts mellan dem och gällande handelsbruk skall lända till efterrättelse. Andra stycket innehåller bestämmelser om uppsägningstid. Anställd handelsresande får inte skiljas från sin tjänst eller själv lämna denna utan uppsägning, såvida inte annat följer av avtalet eller giltig anledning föreligger. Om avtalet sägs upp från endera sidan skall det upphöra att gälla med utgången av tredje kalendermånaden efter den då uppsägningen skedde. I tredje stycket föreskrivs förbud för handelsresanden att utan tillstånd av huvudmannen under sina resor ta upp köpeanbud eller sluta försäljningsavtal för annans än huvudmannens räkning.

Efter kommissionslagens tillkomst har rättsläget för de anställda handelsresandena väsentligt förändrats. Genom den utveckling som har ägt rum på arbetsrättens område har dels en närmare bestämning erhållits rörande vad som är att anse som obehörig uppsägning, dels i stigande omfattning tillkommit inskränkningar i arbetsgivarens uppsägningsrätt genom bestämmelser i lag, genom rättspraxis och framför allt genom bestämmelser i kollektivavtal och andra avtal. Bland lagstiftning av betydelse i sammanhanget kan särskilt nämnas lagen (1971:199) om anställningsskydd för vissa arbetstagare, till vilken hänvisas i 86 § andra stycket. Den anställdes handelsresandes rättsskydd vid uppsägning är i många fall starkare nu än det var vid tillkomsten av kommissionslagen. Anställningsskyddet kommer att förstärkas ytterligare genom den nyligen antagna lagen (1974:12) om anställningsskydd, som träder i kraft den 1 juli 1974.

3 Rättsläget i vissa främmande länder

En ingående redogörelse för de regler som i vissa främmande länder gäller i fråga om handelsagenters rätt till uppsägningstid och ersättning vid uppdragets upphörande är intagen i en bilaga till de sakkunnigas betänkande. Här skall endast lämnas en kort sammanfattning av nämnda regler.

I flera utländska lagar finns regler om uppsägningstid. I västtysk rätt föreskrivs en uppsägningstid på sex veckor för uppdragsavtal som varat i högst tre år. I övriga fall är uppsägningstiden tre månader. Sexveckorsfristen kan genom avtal förkortas till lägst en månad. I övrigt kan fristerna inte förkortas genom avtal. Enligt österrikisk lag är uppsägningstiden sex veckor under uppdragets fem första år och därefter tre månader. Bestämmelserna är dispositiva. I Schweiz gäller en tvingande bestämmelse om två månaders uppsägningstid för uppdrag som har varat ett

år eller längre. Har uppdraget varat kortare tid är uppsägningstiden en månad, om parterna inte skriftligen har avtalat om en kortare tid. Enligt nederländsk rätt är uppsägningstiden tre månader. Den kan förkortas genom avtal men får aldrig underskrida en månad. I Frankrike saknas bestämmelser om uppsägningstid. Uppsägningsrätt anses emellertid föreligga endast när uppsägningen grundas på bestämmelser i agenturavtalet, när parterna är ense om att avsluta sitt mellanhavande eller när det föreligger särskilda hävningsgrunder. I Italien är uppsägningstiden minst fyra månader eller, om agenturförhållandet har varat mer än fem år, sex månader.

Flera länder har bestämmelser som vid uppdragets upphörande ger agenten rätt till ett särskilt *avgångsvederlag*, s. k. goodwillersättning eller ersättning för kundkretsen. I Västtyskland har agenten sålunda rätt att få sådant vederlag under förutsättning, dels att de affärsförbindelser med nya kunder som han har anskaffat eller den utvidgning av förbindelserna med förutvarande kunder som han har gjort kommer att tillföra huvudmannen betydande fördelar även efter agenturavtalets upphörande, dels att agenten till följd av uppdragets upphörande förlorar anspråk på provision som han eljest skulle ha haft på grund av affärer med dessa kunder samt dels att det med hänsyn till samtliga föreliggande omständigheter är skäligt att ersättning utgår. Ersättningen är maximerad till ett belopp som motsvarar högst en årsprovision, beräknad på ett genomsnitt av de senaste fem årens provisioner, eller, om uppdraget varat kortare tid än fem år, genomsnittet av provisionerna under avtalstiden. Ersättning utgår inte om huvudmannen har sagt upp avtalet på grund av agentens försumlighet och inte heller om agenten själv har sagt upp avtalet utan att ha haft skäl härtill i någon omständighet hänförlig till huvudmannen. Agenten kan inte på förhand avstå från sin rätt till ersättning.

Enligt österrikisk lag fordras för att agenten skall ha rätt till avgångsvederlag bl. a. att huvudmannen efter uppdragets slut har nytta av den kundkrets som agenten har arbetat upp och att agenten gör en förlust till följd av att uppdraget upphör. En förutsättning är vidare att det är huvudmannen som har återkallat uppdraget och att detta inte har sin grund i agentens försummelse. Ersättningen är maximerad i lagen. Enligt schweizisk rätt är det ett villkor för agentens rätt till ersättning att huvudmannen sedan avtalet har upphört kommer att få betydande fördelar av agentens utvidgning av kundkretsen. Gottgörelse utgår endast om det prövas skäligt och får inte överstiga en årsprovision. Denna beräknas på samma sätt som enligt västtysk rätt. Ersättning utgår inte om agenten själv har sagt upp avtalet eller detta har upphört till följd av agentens död eller omyndigförklaring och inte heller om avtalet har upphört på grund av någon omständighet för vilken agenten har att svara.

Enligt fransk rätt anses agenten ha en "rätt till kundkretsen". Återkallar huvudmannen uppdraget utan att detta beror på misskötsel från agentens sida, har denne rätt till ersättning för den förlust som åsamkas honom till följd av återkallelsen. Ersättningen är inte maximerad i lag. Även i Nederländerna har agenten rätt till särskilt avgångsvederlag.

Ersättning kan utgå i samtliga fall då ett agentavtal upphör. Om det befinnes skäligt kan ersättningen emellertid jämkas eller helt bortfalla. En förutsättning för rätt till vederlag är att agenten har utvidgat kundkretsen och därmed tillfört huvudmannen betydande fördelar. Ersättningen är maximerad på motsvarande sätt som i den västtyska lagen. I Italien har avgångsvederlaget givits en pensionsliknande form. Huvudmannen är skyldig att ge ut ersättning utom i fall då agenten kan lastas för att avtalet har upphört. Rätt till ersättning föreligger även vid agentens invaliditet eller frånfälle. Ersättningen bestäms skönsmässigt i förhållande till den under avtalstiden intjänade provisionen. Detaljerade föreskrifter härom ges i kollektivavtal.

Det bör framhållas att de flesta länder saknar lagregler som ger agenten rätt till avgångsvederlag. Så är fallet bl. a. med huvuddelen av det angloamerikanska rättsområdet.

Frågan om agenten har rätt till provision på försäljningsavtal som har slutits först efter det att uppdraget har upphört, s. k. e f t e r p r o v i s i o n, regleras inte alls i fransk lag. I Västtyskland och Österrike har agenten rätt till provision på alla avtal som har kommit till stånd huvudsakligen genom hans medverkan. I Västtyskland gäller dessutom att affären skall ha avslutats inom rimlig tid efter det att uppdraget upphörde. I Schweiz utgår provision endast i de fall då ordern har kommit in under uppdragstiden. I Nederländerna har agenten rätt till skälig ersättning för alla affärer som har inletts av honom även om de har avslutats först sedan uppdraget har upphört. I Italien har agenten enligt huvudregeln rätt till provision endast på de affärer som har avslutats under uppdragstiden.

4 De sakkunniga

4.1 Inledning

De sakkunniga syftar med sitt förslag främst till att stärka handelsagentens och i motsvarande mån även kommissionärens och handelsresandens rättsliga ställning gentemot huvudmannen. Som motiv för en sådan förstärkning anförs i huvudsak att mellanmannen vid avtalslutet ofta befinner sig i underläge i förhållande till huvudmannen. En synpunkt av stor betydelse för de sakkunniga har också varit att lagstiftningen bör ge agenterna i de nordiska länderna en med agenterna i de större europeiska industristaterna mera jämbördig ställning.

Kommissionslagen bör enligt de sakkunniga inte utvidgas till att omfatta fler grupper av mellanmän än kommissionärer, handelsagenter och handelsresande. Bestämmelser om t. ex. ensamäterförsäljares rättigheter och skyldigheter skulle nämligen inte utan stora svårigheter kunna inordnas under kommissionslagens reglering. De sakkunniga betonar emellertid att det måste finnas betydande utrymme för analog tillämpning av kommissionslagens regler i fråga om andra mellanmän än dem som uttryckligen omfattas av lagen.

Den åsyftade förbättringen i handelsagentens och andra mellanmäns rättsskydd avser de sakkunniga att uppnå genom införande av regler om bl. a. ersättningsskyldighet för part som genom uppsägning bringar ett avtal att upphöra före utgången av en i lagen angiven minsta uppsägnings-tid, rätt till efterprovision och rätt till ersättning för förlust på investeringar som gjorts för uppdraget. Förslagen föranleder väsentliga ändringar i flera av kommissionslagens paragrafer. Det föreslås också att lagens bestämmelser i större utsträckning än vad som är fallet i gällande rätt blir tvingande.

4.2 Uppsägningstid

4.2.1 Uppsägning av uppdragstagare

Vad gäller frågan om reglerad uppsägningstid framstår det enligt de sakkunniga som ett legitimt krav att en handelsagent, som varaktigt arbetat med ett agenturuppdrag, vid dess upphörande får skälig tid till förfogande för att planera en omläggning av verksamheten. De sakkunniga framhåller emellertid också att en föreskrift om uppsägningstid kan innebära ett ej godtagbart intrång i kommissionslagens huvudprincip om att uppdragsavtalet kan fritt återkallas resp. upphöra genom avsägelse. Enligt de sakkunnigas mening bör det därför inte komma ifråga att lagstiftningsvägen söka genomföra ett lika omfattande skydd mot obehöriga uppsägningar som kan anses föreligga i anställningsförhållanden. De sakkunnigas förslag innebär att man ålägger part ersättnings-skyldighet gentemot motparten, om han bringar varaktigt agentur-uppdrag att upphöra före utgången av en i lagen angiven uppsägningstid.

Bestämmelser om ersättningsskyldighet vid förtida uppsägning finns f. n. i 50 och 51 §§. Bestämmelserna - som i första hand tar sikte på kommissionsuppdrag men som till följd av hänvisning i 76 och 87 §§ gäller även för agenter och självständiga handelsresande - är tillämpliga, när viss uppsägningstid har avtalats eller det annars genom avtal har bestämts viss tid för uppdragets bestånd. För sådana fall då varaktigt uppdrag föreligger men någon uppsägningstid inte har avtalats och det inte heller har bestämts viss tid för uppdragets bestånd föreslår de sakkunniga att uppdragstagaren resp. huvudmannen skall ha rätt till ersättning för den förlust som han åsamkas genom att motparten bringar avtalet att upphöra tidigare än med utgången av tre kalendermånader efter den månad då uppdraget sades upp. Har uppdraget varat kortare tid än ett år skall motsvarande tid vara en månad. Till skydd för uppdragstagaren föreslår de sakkunniga att han skall ha rätt till ersättning även i de fall då huvudmannen säger upp avtalet med iakttagande av överenskommen uppsägningstid men denna är kortare än tre resp. en månad.

Uppdragstagaren skall inte kunna före uppdragets slut avstå från den rätt till ersättning som tillkommer honom enligt de nu återgivna reglerna. Reglerna föreslås alltså bli tvingande till uppdragstagarens förmån. Däremot föreslås inte något motsvarande skydd för huvudmannen.

Ersättningen vid förtida uppsägning skall enligt förslaget beräknas på

samma sätt som hittills. Den skall alltså motsvara nettoförlusten. Vid beräkningen måste hänsyn tas bl. a. till vilka möjligheter som uppdragstagaren resp. huvudmannen skulle ha haft att utöva vinstgivande verksamhet enligt avtalet, om detta hade bestått.

Enligt gällande rätt har part möjlighet att undgå ersättningsskyldighet vid förtida uppsägning, om han har giltig anledning till återkallelsen. För att uppsägningskyddet skall bli så effektivt som möjligt föreslår de sakkunniga vissa ändringar av reglerna på denna punkt. Huvudmannen skall enligt förslaget undgå ersättningsskyldighet, om återkallelsen beror på att uppdragstagaren har misskött uppdraget eller på någon annan till denne hänförlig omständighet av synnerlig vikt eller om det i övrigt har förekommit något förhållande av sådan beskaffenhet att det kan anses orimligt att huvudmannen i ersättningshänseende skall stå risken för att uppdraget upphör i förtid (50 § andra stycket). Vad gäller uppdragstagarens ersättningsskyldighet föreslås motsvarande bestämmelse. I stället för misskötsamhet talas emellertid här om huvudmannens underlåtenhet att uppfylla sina förpliktelser gentemot uppdragstagaren (51 § andra stycket).

Rörande den närmare innebörden av de föreslagna reglerna anför de sakkunniga att uppdragstagaren måste ha i väsentlig mån åsidosatt sina förpliktelser mot huvudmannen för att hans bristfälliga sätt att utföra uppdraget skall kunna ge denne rätt att säga upp avtalet i förtid utan att bli ersättningsskyldig. Som exempel på omständighet av synnerlig vikt som kan ge huvudmannen sådan rätt nämns att uppdragstagaren har fått uppdraget genom att lämna vilseledande uppgifter om sin person eller verksamhet eller att han utan samband med uppdraget har gjort sig skyldig till trolöshetsbrott, förskingring eller annan brottslighet av sådant slag att förtroendet för honom som yrkesman har allvarligt rubbats. Hänvisningen till situationer där det skulle vara orimligt att låta huvudmannen stå risken för att uppdraget upphör i förtid avser närmast vissa force majeure-fall. Vill huvudmannen på grund av ändrade konjunkturen upphöra med produktion eller försäljning av varan bör risken för en förtida uppsägning ligga på honom själv. Vid uppsägning från uppdragstagarens sida kan det enligt de sakkunniga vara befogat att ställa upp mindre stränga krav, t. ex. när uppdragstagaren inte driver sin verksamhet affärsmässigt och vill säga upp avtalet till upphörande i förtid på grund av flyttning eller sjukdom.

Någon ändring i sak föreslås inte i nuvarande bestämmelser om uppdragstagarens rätt till ersättning då han själv avsäger sig uppdraget i förtid och har giltig anledning härtill i huvudmannens pliktförsummelse eller försättande i konkurs (50 § tredje stycket i förslaget). Beträffande huvudmannens rätt till ersättning då han har återkallat uppdraget innebär förslaget en viss begränsning. Rätt till sådan ersättning skall enligt förslaget föreligga, förutom vid uppdragstagarens konkurs, endast om uppdragstagaren i väsentlig mån har försummat att uppfylla sina plikter mot huvudmannen (51 § tredje stycket).

4.2.2 Uppsägning av anställd handelsresande

De anställda handelsresandena har redan nu ett i lagen reglerat uppsägningsskydd. De sakkunniga anser dock att detta skydd bör förstärkas och föreslår en regel av innehåll att avtalet, om det sägs upp från någondera sidan, skall upphöra att gälla tidigast med utgången av tredje kalendermånaden efter den då uppsägningen skedde. Regeln gäller dock endast om anställningen har varat minst sex månader vid tidpunkten för uppsägningen. De sakkunniga föreslår att regeln blir tvingande till skydd för handelsresanden. Som skäl för villkoret att anställningstiden skall ha varat minst sex månader anför de sakkunniga att första tiden av ett anställningsförhållande ofta har karaktären av provotid under vilken det bör vara tillåtet för parterna att själva bestämma om uppsägningstidens längd.

4.3 Efterprovision

4.3.1 Efterprovision för uppdragstagare

De sakkunniga diskuterar om det kan anses påkallat att efter kontinentalt mönster utöka skyddet för handelsagenter genom att meddela regler om ersättning för det inkomstbortfall som agenten drabbas av vid avtalets upphörande genom att han går miste om kundkretsen. Enligt de sakkunnigas mening kan emellertid vägande invändningar riktas mot införandet av sådana regler. För det första kan kundkretsens storlek många gånger till övervägande del vara att hänföra inte till agenten utan till huvudmannen. Produktens kvalitet och pris, produktutvecklingen, garantiåtaganden och andra serviceåtgärder är faktorer som har stor betydelse. I alla de fall då varans framgång på marknaden främst beror på huvudmannen är det enligt de sakkunniga inte rimligt att han skall ersätta agenten för värdet av den övertagna kundkretsen. En regel om engångsersättning åt agenten för att han genom sitt arbete skapat en tillgång för huvudmannen som denne kan dra nytta av även efter uppdragets slut skulle dessutom leda mycket långt och strida mot eljest tillämpade rättsgrundsatser. Som jämförelse nämner de sakkunniga fall då en reklambyrå eller konsultbyrå har anlitats av huvudmannen och genom en reklamkampanj eller rationaliseringsåtgärd har bidragit till att omsättningen har ökat efter det att uppdraget har slutförts. Byråerna kan i dessa fall inte utöver det avtalade vederlaget kräva särskild ersättning för att deras arbete även i framtiden kommer uppdragsgivaren till godo. En bestämmelse om goodwillersättning vid uppdragets upphörande skulle vidare enligt de sakkunniga kunna leda till att äldre rättsförhållanden får bestå även om detta inte är företagsekonomiskt lämpligt. En goodwillersättning bygger dessutom på en helt annan ersättningsgrund än den som gäller under uppdragstiden och som innebär att agentens rätt till ersättning är beroende av i vad mån försäljningsavtal kommer till stånd genom hans medverkan.

Enligt de sakkunniga bör utgångspunkten för en reglering av agentens rätt till ersättning vid uppdragets upphörande i stället vara att agenten skall erhålla det vederlag för sitt arbete som han med stöd av avtalet rätteligen bör ha anspråk på. Med nuvarande provisionsbestämmelser får agenten inte alltid detta vederlag. Det gäller särskilt om uppdraget återkallas efter relativt kort tid, innan varan ännu har hunnit inarbetas på marknaden. Agenten har naturligtvis vissa möjligheter att skydda sig mot hithörande risker genom att i uppdragsavtalet betinga sig t. ex. högre provision, särskild engångsersättning för produktens marknadsföring under första året eller särskilt avgångsvederlag eller genom att utverka förbud för huvudmannen att säga upp agenturen innan viss minsta tid har förflytit eller omsättningen har stigit till visst belopp. Uppenbarligen befinner sig dock många agenter i en förhandlingsposition som gör det svårt för dem att i avtalen få införda klausuler som tillvaratar ifrågavarande intresse.

Enligt de sakkunnigas mening bör hithörande problem lösas så, att agenten tillförsäkras rätt till efterprovision, dvs. rätt till provision även på avtal som ingås först sedan uppdraget har slutförts men som har kommit till stånd genom agentens medverkan under uppdragstiden. Det är emellertid uppenbart, framhåller de sakkunniga, att det kan bli vanskligt att avgöra huruvida order som kommer in till huvudmannen efter uppdragstidens utgång är att hänföra till agentens arbete. Särskilt svårt måste det vara att uppskatta efterprovisionens storlek vid tiden för uppdragets upphörande, då parterna önskar slutligt reglera sitt mellanhavande. Ju längre tid som förflyter efter det att uppdraget har upphört desto svårare blir det också för agenten att göra sannolikt att det existerar ett samband mellan en order och det av honom under uppdragstiden nedlagda arbetet. Med hänsyn härtill har de sakkunniga funnit det nödvändigt att komplettera bestämmelsen om efterprovision med en särskild schablonregel. Schablonregeln föreslås bli tillämplig, om utredning inte förebringas om efterprovisionens storlek och uppdraget har varat längre än ett år. Efterprovisionen skall i sådant fall anses motsvara tre månaders provision, beräknad efter genomsnittet av månadsprovisionerna under uppdragets sista år. Har uppsägningen skett med minst sex månaders uppsägningstid skall schablonregeln dock inte vara tillämplig. Som skäl härför anförs att agentens arbete under uppsägningstiden ofta torde ha minskats undan för undan genom att hans efterträdare då har börjat sin verksamhet och att det därför inte är lämpligt med en helt schematisk ersättningsregel i dessa fall. Om parterna, trots den vägledning som schablonregeln ger, inte kan enas om efterprovisionens storlek, får de på vanligt sätt föra bevisning härom.

De sakkunniga påpekar att den föreslagna schablonregeln kan komma att tillämpas vid sidan av de på skadeståndsrättsliga hänsyn grundade bestämmelserna i 50 §. Den olägenhet som kan uppstå härigenom kommer dock sannolikt att få föga praktisk betydelse, eftersom 50 § inte reglerar normalfallen utan endast sådana fall då avtalet sägs upp i förtid. Intjäningstiden torde då ofta vara så kort att agentens insats inte

berättigar honom till någon nämnvärd efterprovision.

Bestämmelserna om efterprovision föreslås gälla inte bara för handelsagenter utan även för de övriga uppdragstagare som omfattas av kommissionslagen. I fråga om kommissionärer krävs dock att de har varaktigt uppdrag. Bestämmelserna föreslås bli tvingande på det sättet att uppdragstagaren inte före uppdragets slut skall kunna med bindande verkan avsäga sig sin rätt till efterprovision.

4.3.2 Efterprovision för anställd handelsresande

Enligt de sakkunniga bör de bestämmelser om efterprovision som föreslås för kommissionärer med varaktigt uppdrag, agenter och självständiga handelsresande gälla även anställda handelsresande som är provisionsavlönade.

4.4 Ersättning för investeringar m. m.

4.4.1 Ersättning till uppdragstagare

De sakkunniga föreslår att agenter, kommissionärer och självständiga handelsresande får rätt att i skälig omfattning erhålla särskild ersättning av huvudmannen för förlust som har åsamkats dem genom att de till följd av uppdragets upphörande inte får täckning för kostnader för investeringar i byggnader, lager, maskiner, transportmedel och liknande. Det skall vara fråga om investeringar som har gjorts för uppdraget och som har tillkommit efter avtal eller i samförstånd med huvudmannen utan att det i samband med att investeringarna företogs hade avtalats att uppdragstagaren själv skulle stå för kostnaderna eller del av dessa.

De sakkunniga påpekar att agenten redan enligt gällande rätt i vissa fall torde ha rätt till ersättning av huvudmannen för förlust som åsamkas honom genom att avtalet upphör innan han har fått full täckning för sina investeringskostnader. Om investeringen har kommit till stånd på huvudmannens initiativ eller i samförstånd mellan honom och agenten, måste detta ofta kunna tolkas som en tillförsäkran från huvudmannens sida om att avtalet skall bestå under så lång tid att agenten får möjlighet att göra investeringen lönsam. Om huvudmannen i ett sådant fall säger upp avtalet i förtid torde agenten jämlikt 50 och 76 §§ kommissionslagen vara berättigad att få ersättning för den förlust som han lider härigenom. Stödet för ett sådant anspråk är emellertid enligt de sakkunniga så osäkert i gällande rätt att det behövs en uttrycklig bestämmelse på denna punkt.

Till skydd för uppdragstagaren föreslås bestämmelsen om ersättning för investeringskostnader bli tvingande. Uppdragstagaren skall enligt förslaget inte efter det att investeringen har företagits kunna avsäga sig sin rätt till ersättning förrän uppdraget har upphört. Har parterna efter det att investeringen har företagits men innan uppdraget har upphört träffat överenskommelse om en kostnadsfördelning skall uppdragstagaren

alltså vara oförhindrad att oberoende av överenskommelsen begära skälig ersättning för kostnaden av huvudmannen.

Beräkningen av ersättningen lämnar enligt de sakkunniga stort utrymme för skönsmässigt bedömande. Den förlust som har uppstått i förevarande sammanhang bör inte drabba huvudmannen ensam. Den närmare fördelningen av förlusten får bero på omständigheterna i det enskilda fallet. Detta har i lagtexten uttryckts så att ersättning för förlusten skall utgå i skälig omfattning. Det blir härvid av betydelse bl. a. om och i vilken utsträckning uppdragstagaren erhåller gottgörelse i annan form och om investeringen även efter uppdragets slut kan komma till nytta i uppdragstagarens verksamhet i övrigt.

De sakkunniga har dock ansett att det särskilt bör föreskrivas att uppdragstagaren i vissa fall inte skall ha rätt till gottgörelse. Enligt förslaget förloras sålunda ersättningsrätten, om huvudmannen återkallar uppdraget därför att uppdragstagaren har misskött det eller på grund av någon annan till denne hänförlig omständighet av synnerlig vikt. Detta gäller oberoende av om huvudmannen återkallar uppdraget i förtid eller med vederbörlig uppsägningstid. Ersättning skall inte heller utgå, om uppdragstagaren avsäger sig uppdraget i förtid utan att ha giltig anledning till det i huvudmannens försummelse att uppfylla sina förpliktelser mot honom eller i någon annan omständighet av synnerlig vikt som är hänförlig till huvudmannen eller om uppdraget förfaller i följd av uppdragstagarens konkurs. Om uppdragstagaren däremot säger upp avtalet med iakttagande av uppsägningstiden går han inte förlustig sin rätt till ersättning. Som skäl för denna ståndpunkt anför de sakkunniga att det måste antas att uppdragstagaren i många fall kan ha goda skäl att säga upp avtalet, även om han inte kan åberopa att huvudmannen misskött sig i någon väsentlig mån. Om huvudmannen utan egen uppoffring har haft nytta av investeringen, är det också rimligt att han ersätter kommissionären en del av dennes förlust, oberoende av vem det är som bringar avtalet att upphöra och bortsett från eventuella hävningsgrunder. Skulle kommissionären alltid gå miste om sin ersättningsrätt då han själv säger upp avtalet skulle detta dessutom kunna föranleda huvudmannen att försöka tvinga fram en uppsägning från kommissionärens sida. En skälighetsbedömning kan också utmynna i att huvudmannen inte befinnes skyldig att ersätta någon del av kostnaden för en investering, t. ex. om uppdragstagaren visserligen har sagt upp avtalet med iakttagande av uppsägningstid men uppsägningen har skett mycket kort tid efter det att investeringen har gjorts.

Såväl kommissionärer som agenter och självständiga handelsresande har rätt till särskild ersättning för avgifter för brev och telegram och för liknande utgifter som de har haft för uppdraget och som det har funnits fog för (29, 73 och 87 §§). Under vissa omständigheter kan denna rätt gå förlorad enligt bestämmelserna i 52 §. Enligt de sakkunniga tar en handelsagent sällan eller aldrig betalt för hithörande utgifter, utan provisionen får täcka dessa och andra omkostnader som är hänförliga till agenturens normala drift. För att bringa lagen i överensstämmelse med

praxis inom affärslivet föreslår de sakkunniga därför att agenten skall ha rätt till särskild ersättning för utgifter i samband med uppdraget endast i den mån utgifterna inte har varit att hänföra till rörelsens normala drift. De sakkunniga föreslår vidare vissa ändringar i de nuvarande bestämmelserna i 52 § om förlust av rätten till ersättning för sådana utgifter som avses i 29 §, när utgifterna har blivit onyttiga för huvudmannen genom att uppdraget har upphört. Ändringarna innebär vissa förstärkningar av uppdragstagarens ställning.

4.4.2 Ersättning till anställd handelsresande

De sakkunniga föreslår att anställda handelsresande skall få rätt till särskild ersättning för utgifter för resor, porto, telegram och liknande. Bestämmelsen härom föreslås bli tvingande, liksom en regel om skyldighet för huvudmannen att på begäran lämna handelsresanden erforderligt förskott till täckande av sådana utlägg. Det förhållandet att bestämmelsen om ersättning för utgifter föreslås bli tvingande skall enligt de sakkunniga självfallet inte tolkas så, att en handelsresande som kommit överens med huvudmannen om t. ex. höjning av lönen med visst belopp i syfte att täcka utgifter av förevarande slag sedan skulle kunna begära att härutöver få ersättning för sina faktiska kostnader även då dessa inte överstiger vad han erhållit i angivna ordning. Föreskriften avser endast att förhindra att handelsresanden får ut mindre än de faktiska kostnaderna.

4.5 Ersättning för åtagande att stå del credere m. m.

Om kommissionärer, handelsagenter eller självständiga handelsresande har åtagit sig att för huvudmannens räkning stå del credere bör de enligt de sakkunniga ha särskild ersättning härför. Bestämmelser härom föreslås bli införda i lagen. Agenter och självständiga handelsresande föreslås dessutom få rätt till särskild ersättning om de har åtagit sig att för huvudmannens räkning uppbära betalning för sålda varor.

De sakkunniga har övervägt att föreslå en bestämmelse om ersättning för konkurrensklausuler men har stannat för att inte göra detta, främst med hänsyn till att sådana klausuler inte synes vara särskilt vanliga samt till att reglerna i 38 § lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område (avtalslagen) torde erbjuda uppdragstagaren tillräckligt rättsskydd.

4.6 Rätten till provision

Bestämmelserna om provision i gällande lag innebär i princip att provision utgår endast under förutsättning att tredje man fullgör äytalet. De sakkunniga tar upp frågan om denna princip bör gälla även i fortsättningen. För en sådan princip talar att den är ägnad att förhindra

att order tas upp från eller att avtal sluts med insolventa köpare. I allmänhet måste det också vara lättare för uppdragstagaren än för huvudmannen att bilda sig en uppfattning om köparens vederhäftighet, i vart fall när det är fråga om importaffärer. Huvudmannens intresse torde dock enligt de sakkunniga bli behörigen tillgodosett även om bestämmelsen mjukas upp så att uppdragstagaren får provision i förhållande till vad som erläggs av köpeskillingen. De förordar därför en sådan lösning. Därmed vinner man också, påpekar de sakkunniga, att huvudmannen blir angelägen om att kräva in hela sin fordran och inte endast den del som utgör skillnaden mellan hela köpeskillingen och provisionen.

När det gäller handelsresande har argumentet att det i allmänhet är uppdragstagaren som har de bästa förutsättningarna att bedöma tredje mans solvens inte samma bärkraft som när det är fråga om kommissionärer eller agenter. De sakkunniga finner dock inte anledning att i förevarande hänseende ge handelsresandena en mer gynnad ställning än de andra grupperna av mellanmän.

4.7 Provisions förfallotid m. m.

Kommissionslagen innehåller inte några uttryckliga regler om provisions förfallotid. Även om rätten till provision förutsätter att tredje man presterar enligt avtalet, följer inte därav med nödvändighet att provisionen skall förfalla till betalning först vid denna tidpunkt. Frågan är om mellanmannen eller huvudmannen skall "ligga ute" med provisionsbeloppet till dess köparen betalar. De sakkunniga framhåller att det i allmänhet synes skäligt att den ekonomiskt starkare huvudmannen skall göra detta. Huvudmannen skulle också i annat fall ensidigt kunna förskjuta tidpunkten för provisionsbetalningen genom att bevilja köparen kredit. De sakkunniga föreslår därför att i lagen tas in en förfallotidsregel enligt vilken provisionen vid varaktiga uppdrag skall utbetalas så snart avtalet har fullgjorts eller bort fullgöras av huvudmannen. Betalningen får dock endast provisorisk natur. Om köparen underlåter att betala, skall provisionen återföras till huvudmannen. Sådan återbetalning skall emellertid inte ske, om det berodde på huvudmannen att betalningen uteblev eller om underlåtenheten att fullgöra avtalet berodde på händelse som huvudmannen inte kan åberopa mot köparen för undgående av skadeståndsskyldighet. Den föreslagna förfalloregeln är avsedd att vara endast en huvudregel. Avvikelser härifrån kan vara uttryckligt eller tyst avtalade. Frågan om provisionens förfallotid vid inte varaktiga uppdrag regleras inte i förslaget.

I bestämmelserna om provisionsnota föreslår de sakkunniga den ändringen att sådan nota skall lämnas för varje kalenderkvartal i stället för varje kalenderhalvår. Föreskrifterna om provisionsnotans innehåll föreslås förenklade i vissa hänseenden. Vidare föreslås att reglerna om provisionsnota, som nu gäller endast för handelsagenter och självständiga handelsresande, skall göras tillämpliga även i fråga om handelsresande som är anställda i huvudmannens tjänst.

De sakkunniga har övervägt om mellanmannens möjligheter att kontrollera provisionen bör ökas genom att han får rätt att granska huvudmannens räkenskaper. Enligt de sakkunnigas mening bör man dock inte ha en så långt gående bestämmelse. De sakkunniga erinrar emellertid om mellanmannens möjlighet att vid tvist utverka editionsföreläggande vid domstol.

4.8 Övergångsbestämmelser

Enligt de övergångsbestämmelser som de sakkunniga föreslår skall de nya lagreglerna inte tillämpas på äldre uppdrags- och anställningsavtal, dvs. sådana avtal som har slutits före den dag då de nya reglerna träder i kraft. Ändring i eller tillägg till äldre avtal blir emellertid underkastade de nya bestämmelserna, om de görs efter nämnda tidpunkt. Denna utformning av övergångsbestämmelserna överensstämmer med allmänt vedertagna grundsatser att nya civilrättsliga bestämmelser inte skall tillämpas på rättsförhållanden som uppkommit innan bestämmelserna har trätt i kraft. De sakkunniga har dock funnit sig böra föreslå ett avsteg från denna princip. Bestämmelserna om rätt till provision på försäljningsavtal som ingås efter uppdragets slut bör enligt deras mening lända till efterrättelse om uppdraget upphör efter den nya lagens ikraftträdande, oavsett om uppdragsavtalet har ingåtts före denna tidpunkt.

Som skäl för sin ståndpunkt anför de sakkunniga att reglerna om efterprovision, bortsett från schablonregeln i tredje stycket, inte innebär mer än att mellanmannen tillförsäkras rätt till ersättning för arbete som han har utfört under uppdragstiden och att de därför inte kan sägas utgöra någon mer väsentlig nyhet i förhållande till vad som nu gäller. Starka praktiska skäl talar vidare för att schablonregeln skall kunna tillämpas även i fråga om andra avtal än dem som ingås efter det att de nya bestämmelserna har trätt i kraft. Med hänsyn till att regeln för sin tillämpning kräver att uppdraget varat mer än ett år, skulle det annars dröja lång tid innan den fick någon nämnvärd praktisk betydelse.

5 Remissyttrandena

5.1 Allmänna synpunkter

I remissyttrandena uttrycks över lag tillfredsställelse över att den i många hänseenden föråldrade kommissionslagen har setts över och att som en följd därav förslag om förbättringar i handelsagenternas och andra mellanmäns rättsliga ställning har lagts fram. De sakkunnigas förslag tillstyrks eller lämnas utan erinran av *arbetsdomstolens ordförande*, *handelskammrarna i Göteborg, Borås och Karlstad* samt i *Örebro och Västmanlands län*, *Köpmannaförbundet*, *Svensk Industriförening*, *Kooperativa förbundet*, *Direktförsäljningsföretagens förening* och *Motorbranschens riksförbund*. Övriga remissinstanser finner i allmänhet förslaget väl avvägt och i allt väsentligt ägnat att läggas till grund för lagstiftning.

Skånes handelskammare understryker att rättsförhållandet mellan kommissionär eller handelsagent å ena sidan och huvudmannen å andra sidan även i en reviderad lag liksom hittills måste vila på avtalsfriheten som grundprincip. Handelskammaren anser likväl att vissa avvikelser från denna grundprincip är motiverade med tanke på det förhållandet att kommissionären -agenten ofta är den svagare parten i avtalsförhållandet och under avtalsförhållandets bestånd intar en beroendeställning till huvudmannen, särskilt accentuerad i uppsägningsögonblicket. Behov föreligger otvivelaktigt därför av en utvidgad laglig reglering av rättsförhållandet mellan parterna. Starka skäl talar för att agenten därvid tillförsäkras ökat rättsskydd vid uppdragsavtalets upphörande. *Grossistförbundet* framhåller att lagens princip om avtalsfrihet utgör en från allmänna synpunkter nödvändig förutsättning för en effektiv handel, framför allt med hänsyn till den fortgående utveckling och strukturuomvandling som kännetecknar näringsgrenen i fråga, men anser dock att agentens rättsskydd behöver förbättras.

Vad gäller lagens tillämpningsområde framförs i flera yttranden synpunkten att lagens regler bör utsträckas att gälla fler typer av mellanmän. Sålunda anser *kommerskollegium* och *Skånes handelskammare* att lagen bör omfatta även generalagenter för utländska huvudmän som arbetar i fast räkning. En sådan generalagent befinner sig ofta på samma sätt som handelsagenten i ett ekonomiskt underläge i förhållande till huvudmannen och ett förstärkt rättsskydd är påkallat. Även generalagenten bör därför uttryckligen omfattas av lagstiftningen. I vart fall bör föreskrivas att bestämmelserna om minsta uppsägningstid och reglerna om ersättning i 50 och 52 §§ skall gälla även för honom. De sakkunnigas mening att även utan uttryckligt lagstöd betydande utrymme måste finnas för analog tillämpning av de nya reglerna vilar enligt handelskammaren på bräcklig grund.

Grossistförbundet ger uttryck för motsvarande uppfattning och förordar att en omarbetning av lagen snarast aktualiseras i syfte att föra in återförsäljare med ensamrätt under lagstiftningen. Förbundet understryker att det för sådana återförsäljare föreligger samma legitima behov som för agent i lagens mening att få rätt till uppsägningstid och ersättning vid avtalets upphörande.

Motorbranschens riksförbund och *Handelsagenternas förbund* delar de sakkunnigas uppfattning att det måste finnas betydande utrymme för analog tillämpning av de föreslagna ersättningsreglerna för förluster på grund av gjorda investeringar. *Industriförbundet* och *Bilindustri- och Bilgrossistförbundet* uttalar däremot att en analog tillämpning av regeln om rätt till ersättning för förlust på grund av investeringar inte är principiellt godtagbar och att osäkerhet kommer att råda om i vilken utsträckning en sådan analog tillämpning kan ske, vilket måste medföra ogynnsamma konsekvenser för näringslivet.

I flera remissyttranden betonas vikten av att de svenska lagreglerna får en så långt möjligt likartad utformning med motsvarande regler i andra länder med vilka Sverige har en betydande handel, främst de

nordiska och västeuropeiska länderna. *Skånes handelskammare* finner det värdefullt att ensartade regler i ämnet föreslås för samtliga nordiska länder och *handelskammaren i Göteborg* noterar med gillande att de sakkunnigas förslag tillkommit efter nordiskt samarbete och under hänsynstagande till motsvarande lagstiftning i övriga västeuropeiska länder. Även *Företagarnas riksförbund* uttrycker sin tillfredsställelse över att den föreslagna lagstiftningen i ett flertal hänseende kommer att överensstämma med skandinavisk och delvis europeisk praxis.

Några remissinstanser anser att de sakkunniga borde ha försökt uppnå bättre samordning mellan de svenska reglerna på området och de regler som gäller i andra länder i Europa än de nordiska. *Stockholms handelskammare* ifrågasätter sålunda om det räcker med att anlägga ett nordiskt perspektiv på agentens rättsliga ställning och om inte denna bör ses i ett mer internationellt sammanhang. Även om i vissa fall betydande skiljaktigheter förekommer i de olika ländernas lagar på området är ändå trenden mot ett väsentligt större rättsskydd för agenten märkbar i de länder på kontinenten som utgör våra viktigaste handelspartner. Framför allt gäller detta i fråga om den ekonomiska gottgörelsen då avtalet upphör. Handelskammaren påpekar att den bristande principiella överensstämmelsen mellan reglerna i dessa länder och i Norden kan leda till en del olägenheter för företag och agenter med hemvist i Norden men med sin verksamhet knuten till dessa länder och framhåller betydelsen av att man strävar efter att på sikt uppnå en harmonisering av lagstiftningen med de kontinentala reglerna på området. Även *Östergötlands och Södermanlands handelskammare* fäster uppmärksamheten vid att betydande olikheter alljämt föreligger beträffande den rättsliga regleringen på området i de nordiska länderna och på kontinenten och framhåller att det inom ramen för ett utvidgat europeiskt samarbete på det ekonomiska området kan finnas anledning att redan om några år ytterligare se över bestämmelserna. *Advokatsamfundet* anser det synnerligen angeläget att man med hänsyn till den starkt ökande internationella handeln i görligaste mån försöker anpassa de svenska reglerna till de regler om avgångsvederlag som finns i de stora europeiska handels- och industri-länderna. En sådan anpassning synes viktigare än bibehållen uniformitet i de nordiska reglerna. Samfundet förordar därför att frågan om avgångsvederlag efter kontinentalt mönster görs till föremål för förnyat övervägande. *Exportföreningen*, som annars inte har något att erinra mot de sakkunnigas förslag, understryker vikten av att den nordiska agentens ställning ses i ett större internationellt sammanhang och att man strävar mot att harmonisera lagstiftningen med den som gäller hos våra viktigaste handelspartner på kontinenten. *Handelsagenternas förbund* anser det glädjande att sakligt sett lika förslag lagts fram i fyra nordiska länder men beklagar att de sakkunniga avvisat tanken på en vid uppsägning tillämplig ersättningsregel av kontinental typ, en synpunkt som enligt förbundet delas av de övriga nordiska agentorganisationerna.

Skånes handelskammare anser att det hade varit värdefullt om det i

betänkandet närmare hade klargjorts vilket lands lag som bör vara tillämplig på rättsförhållandet mellan huvudmannen och agenten, eftersom detta ofta har internationell anstrykning.

5.2 Uppsägningstid

5.2.1 Uppsägning av uppdragstagare

Bestämmelserna om uppsägningstid i förslaget berörs i några remissyttranden. *Handelskamrarna i Göteborg, Borås och Karlstad* finner de föreslagna reglerna väl avvägda även om de anser att den föreslagna uppsägningstiden, tre månader, möjligen kan bli väl lång i sådana fall då uppdraget varat föga mer än ett år. Även *Skånes handelskammare* anser att förslaget i denna del innefattar en lämplig intresseavvägning. *Handelsagenternas förbund* tillstyrker förslaget men framhåller att en uppsägningstid på en månad under det första avtalsåret ofta måste betraktas som otillräcklig, särskilt för uppdragstagaren. I många branscher där försäljningsarbetet är mycket långsiktigt kan det dröja flera år innan den första leveransen kan ske. Förbundet utgår emellertid från att agenten i sådana fall ofta får anses tillförsäkrad att sköta uppdraget under bestämd tid eller bringa ärendet till slut eller att parterna avtalat om längre uppsägningstid. Även en uppsägningstid på tre månader kan te sig mycket kort när det är fråga om mycket långvariga agenturförhållanden. Förbundet förutsätter emellertid att parterna också i dessa fall avtalar om längre uppsägningstid. *Grossistförbundet* framhåller att agenten inte minst under det inledande skedet av ett agenturförhållande har ett berättigat krav på skydd mot uppsägning. Det är då han i allmänhet gör större insatser i form av marknadsföringsåtgärder m. m. som normalt ger återbäring senare. Förbundet anser därför att uppsägningstiden, oavsett uppdragets längd, bör vara tre månader.

I fråga om möjligheterna att undgå ersättningsskyldighet vid för tidig uppsägning framhåller *Gotlands handelskammare* vikten av att bestämmelserna inte gör det svårare för parterna att disponera sina tillgångar på ett från företagsekonomisk synpunkt lämpligt sätt. Det kan förekomma att ena parten har ett så tungt vägande skäl för en snabb avveckling av uppdraget att det även från allmän synpunkt framstår som önskvärt att så sker utan att han samtidigt åläggs en betungande ersättningsskyldighet.

När det gäller den närmare utformningen av bestämmelserna om uppsägningstid ifrågasätter *hovrätten över Skåne och Blekinge* om inte terminologin bör göras mer enhetlig. I de föreslagna bestämmelserna används ett flertal olika uttryck för att ange bristande uppfyllelse av avtalet. Det är enligt hovrätten svårt att bilda sig en uppfattning om vad skillnaden i uttryckssätt innebär. *Handelsagenternas förbund* föreslår att man i stället för uttrycket "misskötsel" använder formuleringen "i väsentlig mån åsidosatt sina förpliktelser mot huvudmannen". Enligt förbundets erfarenhet anser nämligen huvudmännen ofta att agenten har misskött sig om han inte lyckats nå upp till den försäljning som de själva föreställt sig möjlig. Sådan misskötsel bör inte ge huvudmannen möjlighet

att säga upp avtalet utan ersättningsskyldighet. Den föreslagna formuleringen överensstämmer dessutom bättre med texterna i de övriga nordiska förslagen.

5.2.2 Uppsägning av anställd handelsresande

Flera remissinstanser vänder sig mot att bestämmelserna om uppsägningstid för anställda handelsresande görs tvingande. *Grossistförbundet* anser sålunda att avvikelse från lagens bestämmelse bör kunna göras i överenskommelse som har formen av kollektivavtal slutet eller godkänt av huvudorganisation på arbetstagarsidan. *Arbetsgivareföreningen* hyser motsvarande uppfattning och erinrar om att de anställda handelsresandenas anställningsvillkor i stor utsträckning regleras i kollektivavtal, som f. ö. äger tillämpning även på andra grupper av anställda. Med hänsyn bl. a. till kollektivavtalsregleringen är det olyckligt om avtalsfriheten inskränks.

TCO anser att uppsägningstiden bör vara kortare än tre månader vid uppsägning från handelsresandens sida. Härigenom skulle större överensstämmelse uppnås med vad som gäller på arbetsmarknaden i övrigt. Organisationen vänder sig också mot att uppsägningstid skall få åtnjutas först om uppdraget har varat minst sex månader. Handelsresandena borde tvärtom av sociala skäl tillförsäkras förmånligare uppsägningstid än övriga uppdragstagare. *TCO* föreslår att uppsägningstiden skall vara en månad vid uppsägning från huvudmannens sida, om uppdraget har varat kortare tid än sex månader. Även *Föreningen Sveriges handelsresande* anser att de anställda handelsresandena skall ha rätt till en månads uppsägningstid under de sex första anställningsmånaderna. De skulle annars få sämre skydd än handelsresande som inte är anställd och sämre skydd än andra tjänstemän, vilka genom kollektivavtal är tillförsäkrade uppsägningstid redan från anställningens början. *Handelsagenternas förbund* tillstyrker de sakkunnigas förslag i nu berörda del.

5.3 Efterprovision

5.3.1 Efterprovision för uppdragstagare

Förslaget om efterprovision kommenteras utförligt av flera remissinstanser. *Stockholms handelskammare* samt *Östergötlands och Södermanlands handelskammare* framhåller betydelsen av att man strävar efter en harmonisering av lagstiftningen på området med de regler som gäller hos våra viktigaste handelsförbindelser på kontinenten. Trots att de sakkunniga har valt en annan lösning för att reglera ersättningsrätten finner handelskamrarna likväl denna lösning lämplig. *Handelskamrarna i Göteborg, Borås och Karlstad* anser att det i förstone mången gång kan te sig rimligt att en agent som för en större utländsk företagare introducerat och upparbetat en givande försäljning på den svenska marknaden erhåller

ersättning för förlust av kundunderlaget då uppdragsgivaren säger upp agentavtalet för att själv överta försäljningen. Handelskammarna finner dock de skäl som de sakkunniga har anfört mot att ge agenten sådan ersättning så väsentliga att de ansluter sig till de sakkunnigas ståndpunkt i frågan. De framhåller också att införandet av klara uppsägningstider, rätt till ersättning för förlust på genom uppsägning onyttiga investeringar och rätt till provision så snart avtalet fullgjorts eller bort fullgöras av huvudmannen innebär en viss motvikt till den uteblivna ersättningen för goodwill. *Skånes handelskammare* finner de föreslagna bestämmelserna om efterprovision skäliga. Enligt *Grossistförbundet* talar övervägande skäl för den lösning som de sakkunniga har valt. *TCO* ser den föreslagna förstärkta rätten till efterprovision som en glädjande förbättring av uppdragstagarens ställning.

Andra remissinstanser är kritiska mot de sakkunnigas förslag. *Advokatsamfundet* finner inte de skäl som de sakkunniga anfört mot en lösning efter kontinentala normer övertygande. Med hänsyn till den starkt växande internationella handeln är det synnerligen angeläget med en anpassning av de svenska reglerna till vad som gäller i de stora industri- och handelsländerna. Samfundet förordar därför att frågan görs till föremål för förnyat övervägande. Inte heller *Handelsagenternas förbund* finner de sakkunnigas skäl mot en regel om goodwillersättning övertygande utan anser att åtskilliga vägande argument talar för en sådan regel. Uppfattningen att försäljningsframgången kan bero på varans kvalitet och andra förtjänster hänförliga till huvudmannen och att det i sådana fall inte skulle vara rimligt att ge agenten ersättning anser förbundet vittna om viss obekantskap med de praktiska förhållandena. Det torde nämligen knappast i något fall förekomma att en vara säljer sig själv. Någon form av inarbetning måste alltid till och den utförs av agenten. Goodwillersättning utgår f. ö. endast med skäligt belopp enligt de lagar som innehåller regler för sådan ersättning. Förbundet kan inte dela de sakkunnigas uppfattning att en regel om goodwillersättning strider mot annars tillämpade rättsgrundsatser och att agenten genom en sådan regel skulle tillförsäkras en särställning i förhållande till andra jämförliga uppdragstagare. Till skillnad från exempelvis konsulter och reklammän bearbetar handelsagenten inte en obestämd krets tilltänkta kunder utan tar direkt kontakt med varje kund och följer upp kontakten till dess att ett affärsavslut sker. Det torde vara sällsynt att den första affären med en kund ger agenten rimlig ersättning för allt det arbete som han har lagt ned på att genomföra den. Detta kan bli fallet först när kontakten har lett till flera affärer. Förbundet har vidare svårt att förstå tankegången att en regel om goodwillersättning skulle konservera företagsekonomiskt olämpliga agenturförhållanden. Om huvudmannen av företagsekonomiska skäl skulle vilja frigöra sig från ett agenturförhållande synes det knappast troligt att han skulle avstå härifrån på grund av att han är skyldig att utge skälig ersättning för den kundkrets som agenten har skapat. Förbundet påpekar vidare att agenten ofta ställs i en mycket besvärlig situation vid uppsägning. Att bygga upp en ny agentur kräver ekonomiska resurser som han oftast

saknar om han inte får ersättning för den kundkrets som han lämnar ifrån sig. Att agenten inte får ersättning för kundkretsen är särskilt oskäligt när han har lagt ner en stor arbetsinsats och betydande kostnader på agenturen men inte har gjort några eller endast ett fåtal försäljningar. Det är i många fall omöjligt för agenten att gardera sig mot en sådan situation genom att träffa avtal om lång uppdragstid. Förbundet påpekar också att Sverige, om tanken på goodwillersättning avvisas, fjärrmar sig från de länder med vilka vi har det livligaste handelsutbytet. Därmed bryts också en pågående utveckling i såväl Sverige som de övriga nordiska länderna. Detta är olyckligt eftersom agentverksamheten i stor utsträckning är av internationell karaktär. Avslutningsvis anför förbundet att det trots allt vore opraktiskt och tidsödande att nu återgå till tanken på goodwillersättning. Förbundet vill därför inte förorda detta. I stället föreslår förbundet vissa ändringar i de sakkunnigas förslag varigenom agentens skyddsbehov blir behörigen tillgodosett.

Hovrätten över Skåne och Blekinge anser inte att de sakkunniga har anfört bärande skäl för att undanta kommissionär med tillfälligt uppdrag från rätten till efterprovision. Med hänsyn till att grunden för efterprovision har angivits vara att uppdragstagaren bör få ersättning för allt arbete som han har utfört under avtalstiden och som har resulterat i försäljningsavtal bör även kommissionär med tillfälligt uppdrag omfattas av denna rätt.

När det gäller konstruktionen av rätten till efterprovision anser *Skånes handelskammare* att innebörden av de olika ersättningsreglerna i förhållande till varandra är svårbegriplig. Förhållandet mellan 50 § och 68 § bör komma till tydligare uttryck i lagtexten. *Industriförbundet* och *Bilindustri- och Bilgrossistföreningen* anser att förslaget har utformats på ett sätt som är ägnat att ge upphov till svårigheter vid tillämpningen. De tvingande reglerna kommer att försvåra för parterna att i avtalen dra klara och entydiga gränser mellan varandra efterföljande agents provision. Särskilt olämpligt är det att rätten till efterprovision inte kan uteslutas i uppdragsavtalet ens i de fall då den föreslagna schablonregeln inte skall gälla. Även *Arbetsgivareföreningen* anser att rätten till efterprovision reglerats på ett sätt som är ägnat att ge upphov till svårigheter vid tillämpningen. Föreningen tar som exempel det fallet att uppdragstagaren vid tvist mellan parterna åberopar den föreslagna schablonregeln medan huvudmännen gör gällande att inga eller blott ett fåtal av de efter avtalets upphörande inkomna ordena kommit till stånd genom uppdragstagarens medverkan under den tid uppdraget har varat. Det är i en sådan situation osäkert hur omfattande utredning huvudmannen bör förebringa. Att med någon grad av säkerhet bedöma hur en eventuell rättegång skulle utfalla måste ofta vara omöjligt. Enligt föreningen kan det därför diskuteras, om den föreslagna regleringen uppfyller skäligen rättssäkerhetskrav.

TCO anmärker att oklara formuleringar i 68 § första och andra styckena kan bli föremål för olika tolkningar och leda till onödiga tvister, framför allt i samband med uppsägning av uppdragsavtalet. Som exempel på sådana oklara formuleringar vilka bör klagöras i motiven nämner *TCO* bestämmelsen att rätt till provision föreligger om försäljningsavtal kan anses ha

kommit till stånd genom agentens medverkan. *Handelsagenternas förbund* anmärker att avfattningen av 68 § andra stycket synes ge vid handen att man först efter det att försäljningsavtal faktiskt har ingåtts kan bedöma om rätt till efterprovision föreligger. Agenten måste emellertid ha rätt att få ut sin efterprovision redan när uppdragsavtalet upphör. Provisionen får då beräknas på grundval av en förhandsbedömning av utvecklingen. Denna tanke bör enligt förbundet komma till klart uttryck i lagrummet. Vidare bör bevisbörderegeln i lagrummet kastas om. Presumtionen bör nämligen enligt förbundet vara att agentens arbete under uppdragstiden skapar vissa försäljningsavtal åt huvudmannen även efter agenturavtalets upphörande. Agenten bör därför vara berättigad till efterprovision på sådana avtal som avses i 68 § andra stycket med undantag för de fall då avtalet inte kan anses vara en följd av hans verksamhet under uppdragstiden.

Den föreslagna schablonregeln om beräkning av efterprovision kommenteras av flera remissinstanser. *Handelsagenternas förbund* hyser stora betänkligheter mot regeln och föreslår att den får utgå. Förbundet anser att schablonregeln kan befaras bli en standardregel som undantränger huvudregeln i 68 § andra stycket. Resultatet kan bli att agenten i många fall får för hög provision och i många fall för låg. Redan nu betalas i flera fall efterprovision eller goodwillersättningar. Undersökningar i ett av de nordiska länderna visar att denna ersättning genomsnittligt ligger betydligt högre än tre månaders provision. Visserligen skulle en schablonregel många gånger leda till enklare uppgörelser och kunna vara till fördel för agenten eftersom han annars kan ha en tung bevisbörda att fullgöra. Möjligen skulle också antalet processer bli lägre med en sådan regel. Den sedvana som hittills har utbildats när det gäller att beräkna ersättningens storlek kan dock väntas medföra att man snart når förhållandevis stor säkerhet på området. Om det anses att man bör ha en schablonregel, föreslår förbundet att ersättningen höjs, så att den, i varje fall i långvariga agenturförhållanden, motsvarar sex månaders provision. Helst ser förbundet emellertid att bestämmelsen formuleras så att ersättningen, oberoende av avtalets varaktighet, skall motsvara minst tre månaders provision. Härigenom skulle markeras att schablonregeln inte är avsedd att vara en standardregel.

Skånes handelskammare har inte något att erinra mot den föreslagna schablonregeln. *Kommerskollegium*, *Stockholms handelskammare* samt *Östergötlands och Södermanlands handelskammare* anser att man vid de långvariga uppdragen torde kunna förutsätta att agenten genom sitt arbete för huvudmannens produkter i avgörande grad medverkat till att order upptas relativt lång tid efter det avtalet har upphört och att goda skäl därför kan anföras för en komplettering av regeln med en särbestämmelse för de långvariga uppdragen. För dessa bör ersättningen förslagsvis motsvara sex månaders provision, beräknad på sätt som de sakkunniga har föreslagit.

Grossistförbundet ifrågasätter om agenten inte skäligen borde tillerkännas ersättning även om uppdraget inte varat ett år. För en sådan ståndpunkt talar, liksom när det är fråga om rätt till ersättning för förlust på grund av för tidig uppsägning, att det är inte minst under den första tiden

som agenten har ett berättigat krav på skydd mot uppsägning. Det är då som han i allmänhet gör större insatser i form av marknadsföringsåtgärder m. m. som normalt ger återbäring senare. Förbundet påpekar vidare att förslaget att schablonregeln inte skall gälla om uppsägning har skett med minst sex månaders uppsägningstid kan synas obilligt. En uppsägningstid om minst sex månader ger emellertid agenten rådrum att på ett smidigt och ekonomiskt sätt avveckla den uppsagda agenturen och förbundet godtar därför de sakkunnigas förslag i denna del.

TCO anser att ersättning enligt schablonregeln bör utgå oberoende av uppsägningstidens längd och uppdragets varaktighet. Då uppsägningstiden bestämts till sex månader eller längre, är förhållandena ofta sådana att agentens arbete under övergångstiden undan för undan minskas. Detta kan medföra att provisionen under uppsägningstiden kan komma att understiga den sammanlagda provision agenten skulle ha erhållit genom schablonregeln och tre månaders uppsägningstid. Ett system med sådana konsekvenser är inte acceptabelt. Efterprovision bör utgå även då uppdraget har varat kortare tid än ett år. Ersättningen bör då vara lägre och motsvara t. ex. en månads provision om uppdraget har varat längre än tre månader och två månaders provision då det varat längre än sex månader.

5.3.2 Efterprovision för anställd handelsresande

Arbetsgivareföreningen avstyrker förslaget att anställda handelsresande skall få rätt till efterprovision. Föreningen framhåller att det i allmänhet torde framstå som rimligt att en handelsresande får provision på alla under anställningstiden upptagna order, inbegripet dem som först efter anställningens slut leder till avslut. De sakkunnigas förslag ger emellertid rätt till efterprovision långt utöver denna ram. Motiveringen härför synes föga övertygande. De anställda handelsresandenas villkor regleras ofta av kollektivavtal. Dessa innehåller utförliga regler om uppsägning av anställningsavtal vilka skulle åsidosättas vid ett genomförande av de sakkunnigas förslag.

5.4 Ersättning för investeringar m. m.

5.4.1 Ersättning till uppdragstagare

Grossistförbundet och *Handelsagenternas förbund* instämmer oreserverat i de sakkunnigas förslag att agenten skall ha rätt till ersättning för förlust på investeringar som har blivit onyttiga genom uppsägning av avtalet. Handelsagenternas förbund framhåller i anslutning till kravet att investeringarna skall ha tillkommit efter avtal eller i samförstånd med huvudmannen, att det erfarenhetsmässigt är sä, att parterna i ett agenturförhållande muntligt, per brev eller på annat sätt kommer överens om åtgärder utan att man kan bevisa att uttryckligt avtal föreligger. Mycket sker sålunda i samförstånd. Enligt förbundet har de sakkunniga därför funnit den med beaktande av det praktiska affärslivet lämpliga formuleringen.

Hovrätten över Skåne och Blekinge anser däremot att det inte är helt

klart vad som avses med att en investering har tillkommit i samförstånd med huvudmannen. I och för sig kan det hävdas att det är rimligt att huvudmannen svarar för ifrågavarande förlust om han har fått reda på av agenten att denne avsåg att göra en investering för hans produkter men inte reagerat negativt. Uttrycket "i samförstånd" synes omöjliggöra ett sådant ansvar. Det tycks unge att det skall föreligga något slags gemenskap mellan huvudmannen och agenten. Det är emellertid oklart om en allmänt positiv attityd från huvudmannens sida räcker eller om det dessutom krävs att han har deltagit med någon konkret åtgärd. Det ligger nära till hands att huvudmannen på grund av den oklarhet som finns i begreppet bestrider att samförstånd har förelagat. Hovrätten ifrågasätter därför om den föreslagna avgränsningen av ansvaret är lämplig. Om ansvarigheten utsträcks till att omfatta fall då huvudmannen har underlåtit att reservera sig mot en investering blir avgränsningen klarare. Möjlighet finns att låta graden av medverkan från huvudmannens sida påverka storleken av ersättningen. Fall kan även föreligga då hänsynen till vad som föregått en investering bör föranleda att ersättningen jämkas till noll.

Hovrätten påpekar vidare att en investering som har kommit till stånd under sådana omständigheter som anges i första stycket ofta innebär en tillförsäkran från huvudmannens sida att kommissionären skall få behålla uppdraget under så lång tid att investeringen kan bli lönsam. Även om en sådan tillförsäkran inte föreligger i det enskilda fallet, är det rimligt att huvudmannen, som de sakkunniga har föreslagit, förpliktas ersätta skada i angiven omfattning, om skadan har uppkommit till följd av att huvudmannen har sagt upp avtalet. Förslaget går emellertid längre. Ersättning skall utgå även i de fall då kommissionären själv har sagt upp avtalet med iakttagande av uppsägningstid. Hovrätten finner inte att de sakkunniga har anfört skäl som motiverar ett så långt gäende ansvar. Om kommissionären själv säger upp avtalet bör han inte erhålla ersättning för en på grund därav uppkommen skada, såvida han inte har giltig anledning till uppsägning i förhållande hänförligt till huvudmannen, såsom att huvudmannen försummat att uppfylla sina förpliktelser. Hovrätten ifrågasätter också om kommissionärens rätt till ersättning för utgifter enligt 29 § bör omfatta fall då utgifterna har blivit onödiga därför att kommissionären själv har sagt upp avtalet utan giltig anledning.

Även *Skånes handelskammare* kritiserar uttrycket "efter avtal eller i samförstånd med", eftersom det kan ge upphov till meningsskiljaktigheter om innebörden och graden av samförstånd. Handelskammaren föreslår därför i stället formuleringen "efter avtal med huvudmannen eller uttryckligt direktiv från denne".

Advokatsamfundet kan inte finna något bärande skäl varför kommissionären inte förrän uppdraget har upphört skall kunna med bindande verkan avstå från sin rätt till ersättning för investeringar. Enligt 52 § första stycket kan han ju avstå från rätten i samband med att investeringen görs. Samfundet framhåller att det skydd som kommissionären avses få är motiverat framför allt av att man vill undvika att han redan innan investeringar blir aktuella generellt avsäger sig rätt till

ersättning. Så fort en investering blir aktuell bryts emellertid detta skydd och avtalsfrihet råder. Varför denna avtalsfrihet skall upphöra sedan investeringen väl är gjord är enligt samfundets mening svårbegripligt.

Svenska företagares riksförbund påpekar att handelsagenter i vissa fall lägger ner arbete och kostnader på provningar av leverantörers produkter. Dessa kan i bland inte marknadsföras förrän provningarna har pågått i flera år. Om avtalet sägs upp under provningstiden kan agenten åsamkas förlust. Förbundet föreslår att även sådan förlust blir ersättningsgill.

5.4.2 Ersättning till anställd handelsresande

Vad gäller förslaget att de anställda handelsresandena skall ha rätt till särskild ersättning för vissa utlägg anför *Arbetsgivareföreningen* att det inte tillräckligt tydligt framgår att ersättning skall utgå endast för sådana utgifter som handelsresanden haft fog för och detta inom ramen för vad som kan anses skäligt. Lagtexten bör enligt föreningen kompletteras i detta hänseende. Föreningen påpekar vidare att det inte synes vara avsett att det skall råda frihet för parterna att avtala att utgående provision skall täcka uppkommande utgifter för resor, uppehälle etc. Enligt föreningen kan det emellertid ofta vara praktiskt att träffa sådana avtal. Därmed undviker man bl. a. en mängd improduktivt redovisnings- och kontrollarbete. Föreningen framhåller även att avtal, enligt vilka överenskommen provision skall innefatta täckning för vissa kostnader, medför en viss garanti för att handelsresanden inte föranleder omotiverade eller oskäligt höga utgifter. För såväl huvudman som handelsresande är vidare den fördelen förenad med sådana avtal, att tvister om utgifterna normalt kan undvikas. Med den i betänkandet föreslagna tvingande regleringen kan däremot tvister lätt uppstå mellan huvudman och handelsresande, exempelvis rörande frågan om viss resa varit sakligt motiverad och om de därmed förbundna kostnaderna varit skäliga. Föreningen anser därför att föreskriften bör göras dispositiv.

5.5 Ersättning för åtagande att stå del credere m. m.

I anslutning till de sakkunnigas förslag om rätt till särskild ersättning vid åtagande att stå del credere anför *Advokatsamfundet* att delcredereansvar sannolikt förekommer i ett mycket litet antal fall och att det måste förutsättas att parterna, då uppdragstagaren åtar sig sådant ansvar, tar upp ersättningsfrågan till särskild behandling. Den föreslagna bestämmelsen torde bli svår att tillämpa. Storleken av ersättningen kommer att bestämmas i efterhand och kan lätt påverkas av omständigheter som inte är kända vid avtalstillfället. Över huvud taget är frågan inte av den vikt att den bör göras till föremål för lagreglering. Även *Föreningen Sveriges handelsresande* önskar att bestämmelsen om särskild ersättning för åtagande att stå del credere utgår. Delcredereåtagande har för handelsresandenas del försvunnit, mycket till följd av att huvudmännen numera

genom den kreditupplysningsverksamhet som finns bättre kan bedöma tredje mans solvens.

De sakkunnigas uppfattning att det är obehövt med särskilda regler om ersättning för konkurrensklausuler delas av *Stockholms handelskammare* och *Grossistförbundet*. *Handelsagenternas förbund* intar motsatt ståndpunkt. På arbetsrättens område torde enligt förbundet den praxis gälla eller i varje fall få allt vidare utbredning att särskild ersättning utgår till den som har sagts upp och under viss tid är bunden av konkurrensförbud. De lojala agenterna utnyttjar ofta inte den möjlighet som 38 § avtalslagen ger att bortse från ett sådant förbud. För dem skulle en ersättningsregel vara ett välbehövt skydd. Några nackdelar synes inte heller vara förenade med en sådan regel. Huvudmannen kan ju alltid befria agenten från konkurrensförbudet och därmed sig själv från ersättningsskyldighet. Förbundet hemställer därför att det läggs fram förslag om rätt till ersättning vid konkurrensförbud.

5.6 Rätten till provision

Mot de sakkunnigas förslag om uppmjukning av villkoret att tredje man skall ha fullgjort avtalet för att provision skall utgå har *Handelsagenternas förbund* inte någon erinran. Förbundet anser det skäligt att agenten skall få provision i förhållande till den betalning som erläggs. *TCO* anser emellertid att provision bör jämföras med vanlig lönefordran och att risken för att avtalet inte fullgörs bör överföras på huvudmannen. Eftersom provision är vederlag för utfört arbete som leder till resultat i form av försäljningsavtal borde det vara uteslutet att göra rätten till provision beroende av huruvida avtalet fullgörs eller inte. Syftet med gällande rätt är att hindra att avtal sluts med insolventa köpare. Detta syfte kan inte längre anses vara aktuellt med hänsyn till reglerna om påföljd för trolöshet mot huvudman och de nutida möjligheterna att få kreditupplysning. Även *Föreningen Sveriges handelsresande* anser att risken för att köparen inte fullgör avtalet bör läggas på huvudmannen.

Skånes handelskammare anser att de sakkunnigas förslag står i direkt strid mot den allmängiltiga principen att agenten gentemot huvudmannen ansvarar för köparens solvens. Agenten bör därför inte vara berättigad till provision för viss faktura om inte hela köpeskillingen har erlagts. Inte heller *Advokatsamfundet* tillstyrker förslaget. Samfundet anser att de nuvarande reglerna, som innebär att agent och kommissionär görs delaktiga i bedömningen av kundens betalningsförmåga och i följderna av en felbedömning, torde framstå som rimliga i flertalet fall. Agenten/kommissionären har ofta bättre möjlighet än huvudmannen att bedöma kundens solvens. Detta gäller särskilt om huvudmannen är ett utländskt företag. Förslaget inbjuder vidare till åsidosättande av normal försiktighet från uppdragstagarens sida.

5.7 Provisions förfallotid m. m.

Frågan om provisionens förfallotid berörs av några remissinstanser. *Föreningen Sveriges handelsresande* anser att den föreslagna bestämmelsen härom bör göras tvingande. *Handelsagenternas förbund* hälsar för sin del de sakkunnigas förslag med tillfredsställelse och berör i sitt yttrande inte frågan om regeln bör vara tvingande eller ej.

TCO avstyrker bestämt förslaget att huvudmannen skall ha rätt att återkräva redan utbetald provision. En sådan bestämmelse kan, åtminstone när det gäller handelsresandena, leda till orimliga ekonomiska konsekvenser när ersättningen har konsumerats. Starka sociala skäl talar därför mot införandet av en sådan regel. Dessutom utgör den redan utbetalade provisionen vederlag för utfört arbete och bör även av den anledningen inte kunna återkrävas.

De sakkunnigas förslag att provisionsnota skall tillställas agenten en gång i kvartalet kritiserar av *TCO* och *Föreningen Sveriges handelsresande*, vilka anser att provisionen bör redovisas varje månad. *TCO* framhåller att en sådan ordning bl. a. med hänsyn till datateknikens användning vid bokföringen skulle kunna införas utan större olägenheter. Föreningen påpekar att det redan nu har blivit vanligt att provisionsnota skrivs ut varje månad.

Både *TCO* och handelsresandeföreningen anser vidare att uppdragstagaren bör ha rätt att ta del av huvudmännens räkenskaper. Han har annars inte möjlighet att kontrollera riktigheten av den provision som har tillgodoförts honom. För tillskapande av en sådan rätt bör enligt *TCO* i första hand förhandlingsvägen prövas. Först i andra hand bör lagstiftning övervägas. Föreningen anser att man i vart fall bör införa bestämmelser om att fakturakopior skall bifogas provisionsnotorna. Även *Handelsagenternas förbund* berör frågan om uppdragstagarens möjligheter att kontrollera provisionen. Förbundet har emellertid inte funnit att det, såvitt gäller handelsagenterna, har yppats något allmänt behov av särskilda kontrollmöjligheter utöver dem som ligger i systemet med order och räkenskopior och påfordrar därför inte att det införs bestämmelser om vidgade kontrollmöjligheter.

5.8 Övergångsbestämmelser

De föreslagna övergångsbestämmelserna godtas i allmänhet av remissinstanserna. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* anser att bestämmelserna bör tolkas så, att den nya lagen blir tillämplig på samtliga investeringar som företas efter lagens ikraftträdande.

6 Föredraganden

6.1 Allmänna synpunkter

Kommissionslagen innehåller utförliga regler om kommissionärer, handelsagenter och handelsresande. Lagen kom till år 1914 efter samarbete med danska och norska kommittéer. Lagar med i stort sett samma innehåll utfärdades vid ungefär samma tid i Danmark och Norge.

Med kommissionär förstås enligt kommissionslagen den som har åtagit sig att i eget namn men för annans räkning köpa eller sälja varor, värdepapper eller annan lös egendom. Verksamheten kan men behöver inte vara av yrkesmässig natur. Med handelsagent avses den som har åtagit sig att för annans (huvudmannens) räkning verka för avsättning av varor genom att ta upp köpeanbud (order) till huvudmannen eller genom att i huvudmannens namn sluta försäljningsavtal. Handelsagentens verksamhet avser således inte inköp. Agenten handlar i huvudmannens namn men är en självständig yrkesutövare. Hans verksamhet skall vara förlagd till viss ort, där han skall ha kontor eller egen lokal för rörelsen.

Utmärkande för handelsresanden är att han reser mellan olika orter och därvid verkar för avsättning av huvudmannens varor genom att ta upp order eller genom att i huvudmannens namn sluta försäljningsavtal. Är handelsresandens verksamhet inskränkt till den ort där huvudmannen driver sin rörelse kallas han för platsförsäljare. Handelsresande kan vara anställd i huvudmannens tjänst eller vara självständig företagare. För de anställda handelsresandena gäller — förutom vissa särskilda bestämmelser i kommissionslagen — de regler som följer av anställningsförhållandet. För de självständiga handelsresandena gäller i fråga om deras rättigheter och skyldigheter i förhållande till huvudmannen samma regler som för handelsagenterna.

Handelsagenternas och handelsresandenas organisationer i de nordiska länderna har vid upprepade tillfällen framställt önskemål om en revision av kommissionslagstiftningen. Kraven har gällt bl. a. ökade möjligheter för agenterna och handelsresandena att erhålla provision exempelvis vid bristande betalning från tredje mans sida samt skyldighet för huvudmannen att oftare översända provisionsnota. Vidare har yrkats att agenterna skall få rätt till ersättning för goodwill vid uppdragets upphörande och att regler om uppsägningstid skall införas.

År 1961 tillsattes i Finland en kommitté för att utarbeta lagstiftning på området. Året därpå förordnades i Danmark, Norge och Sverige sakkunniga med uppdrag att följa arbetet i den finska kommittén och att överväga om det förelåg anledning att ändra kommissionslagstiftningen i resp. länder. De svenska och norska sakkunniga avgav år 1970 betänkanden med praktiskt taget likalydande förslag till ändringar i kommissionslagstiftningen. I Danmark har något betänkande ännu inte avlämnats. Den finska kommittén har avlämnat ett betänkande med förslag till lag om handelsrepresentanter (handelsagenter och handelsresande) som nära

ansluter till de norska och svenska förslagen. I Norge har de ändringsförslag som den norska kommittén framfört redan lett till lagstiftning.

De sakkunniga syftar med sitt förslag främst till att stärka handelsagentens och i motsvarande mån även kommissionärens och handelsresandens ställning gentemot huvudmannen. Som motiv för en sådan förstärkning anför de sakkunniga att mellanmannen vid avtalsslutet ofta befinner sig i underläge i förhållande till huvudmannen. De sakkunniga har också funnit det påkallat att ge agenterna i de nordiska länderna en med agenterna i de större europeiska industristaterna mer jämbördig ställning.

Förslaget innehåller regler om ersättningskyldighet för den part som bringar ett avtal att upphöra före utgången av en i lagen angiven minsta uppsägningstid. Vidare föreslås regler om efterprovision, som innebär att mellanmannen får rätt till provision på avtal som sluts efter det att uppdraget eller anställningen har upphört men som kommit till genom hans medverkan under uppdrags- resp. anställningstiden. Kommissionärer och andra uppdragstagare får enligt förslaget också rätt till ersättning för vissa investeringskostnader i samband med att uppdraget upphör. I fråga om rätten till provision föreslås att provision i princip skall utgå i förhållande till vad tredje man fullgör av avtalet. Vissa ändringar föreslås också i de regler som rör provisions förfallotid, provisionsnotor och rätt till ersättning för utgifter.

De sakkunniga har inte funnit anledning föreslå att man i kommissionslagen för in regler om ytterligare kategorier av mellanmän, t. ex. återförsäljare med ensamrätt. De sakkunniga betonar emellertid att det måste finnas ett betydande utrymme för en analog tillämpning av kommissionslagens regler i fråga om andra mellanmän än dem som uttryckligen omfattas av lagen.

Remissinstanserna finner allmänt att de sakkunnigas förslag är väl avvägt och i allt väsentligt ägnat att läggas till grund för lagstiftning. Invändningar framförs dock på en del punkter, framför allt när det gäller frågan om uppdragstagarens rätt till ersättning vid uppdragets upphörande. Några remissinstanser anser att de nordiska reglerna på denna punkt borde ha samordnats med dem som gäller på kontinenten. Vidare framförs kritik mot förslaget om förutsättningarna för provision.

För egen del finner jag det liksom de sakkunniga uppenbart att de grupper av uppdragstagare som omfattas av lagen ofta befinner sig i ett underläge i förhållande till huvudmannen vid uppdragsavtalets ingående. Som följd härav kan det vara svårt för uppdragstagarna att gentemot huvudmannen hävda sina intressen och i avtalet få sina rättmätiga anspråk i fråga om uppsägningstid, ersättning o. d. tillgodosedda. I likhet med de sakkunniga finner jag det därför angeläget att söka stärka uppdragstagarnas ställning gentemot huvudmannen, framför allt genom regler som ger dem ett ökat rättsskydd vid avtalets upphörande. Som framgår av den tidigare lämnade redogörelsen för utländsk rätt finns också i åtskillig utländsk lagstiftning regler som ger uppdragstagarna ett längre gående skydd än som följer av den svenska kommissionslagen. De sakkunnigas förslag med dess bestämmelser om ersättning vid förtida

uppsägning, efterprovision och ersättning för förlust på investeringar m. m. tillgodoser enligt min mening i allt väsentligt de krav på förbättring av uppdragstagarnas ställning som sålunda föreligger.

En grupp vars villkor särskilt behöver förbättras är handelsresandena. Oavsett om handelsresanden är anställd hos huvudmannen eller om han är självständig företagare torde han i de flesta fall ha en svagare ekonomisk ställning och därmed ett större skyddsbehov än kommissionären eller handelsagenten. Även handelsresandenas krav tillgodoses i väsentlig utsträckning genom utredningsförslaget. Som jag skall återkomma till i det följande anser jag dock att deras ställning i vissa avseenden bör förbättras ytterligare.

Med hänsyn till vad jag nu har sagt förordar jag liksom remissinstanserna att de sakkunnigas förslag läggs till grund för lagstiftning.

Kommissionslagen är på grund av sin uppbyggnad tämligen svårtillgänglig. De sakkunnigas förslag innebär inte någon förenkling härvidlag. På grundval av sakkunnigförslaget är det emellertid inte möjligt att nu göra en vittgående omarbetning av lagen. Inte heller finner jag anledning att i detta sammanhang modernisera lagen i språkligt hänseende.

Uppenbarligen finns det stora likheter mellan den verksamhet som bedrivs å ena sidan av handelsagenterna och å andra sidan av återförsäljare med ensamrätt och andra mellanmän som inte omfattas av kommissionslagen. Som tidigare nämnts är det heller inte ovanligt att en handelsagent också kan vara ensamåterförsäljare genom att vid sidan av agenturverksamheten sälja huvudmannens varor i fast räkning. Det sagda talar i viss mån för att man vidgar kommissionslagens tillämpningsområde genom att föra in regler om nya grupper av mellanmän. Enligt min mening finns det dock inte underlag för att nu genomföra en sådan utvidgning. Däremot kan naturligtvis kommissionslagen i viss utsträckning tillämpas analogt.

6.2 Uppsägningstid

6.2.1 Uppsägning av uppdragstagare

Kommissionslagen innehåller inte några bestämmelser om uppsägningstid, såvitt gäller kommissionärer, handelsagenter och självständiga handelsresande. Såväl uppdragstagaren som hans huvudman har rätt att när som helst avsäga sig resp. återkalla uppdraget. Om emellertid avsägelse eller återkallelse sker i strid med vad parterna har kommit överens om, har den part mot vilken åtgärden vidtas rätt till ersättning för den skada som han åsamkas genom åtgärden. Rätt till skadestånd föreligger dock inte om den part som i förtid bringat avtalet att upphöra hade giltig anledning härtill på grund av motpartens underlåtenhet att uppfylla sina plikter enligt avtalet eller på grund av annan särskild omständighet. För det fallet att den förtida återkallelsen eller avsägelsen hade sin grund i motpartens försummelse att fullgöra avtalet är den part som i förtid bringade avtalet att upphöra berättigad till ersättning.

Enligt min mening finns det utan tvekan behov av ett utökat uppsägningsskydd för sådana uppdragstagare som har träffat tillsvidare-avtal med huvudmannen, dvs. avtal som löper på obestämd tid och som ej avser endast att slutföra ett visst ärende. Det måste anses vara ett befogat krav att en sådan uppdragstagare vid avtalets upphörande får skäligen tid till sitt förfogande för att planera en omläggning av verksamheten. I många fall torde visserligen uppdragstagaren kunna få in en bestämmelse i uppdragsavtalet om att uppdraget kan bringas att upphöra endast med iakttagande av viss uppsägningstid. Inte sällan torde dock uppdragstagaren vid avtalsslutet befinna sig i ett sådant underläge i förhållande till huvudmannen att han misslyckas med att utverka en sådan bestämmelse. I likhet med de sakkunniga och de remissinstanser som har yttrat sig på denna punkt anser jag därför att i kommissionslagen bör föras in regler om uppsägningstid. Dessa regler bör gälla inte bara när huvudmannen vill säga upp avtalet utan också när uppdragstagaren vill bringa avtalet att upphöra. Även huvudmannen kan uppenbarligen i många fall ha behov av rådrum i samband med upphörande av ett avtal för att söka kontakt med en ny agent e. d. eller på annat sätt säkerställa distributionen av sina produkter.

Påföljden för att part säger upp ett uppdragsavtal utan iakttagande av föreskriven uppsägningstid bör vara skadeståndsskyldighet. Vidare bör, som de sakkunniga har föreslagit, reglerna om uppsägningstid vid uppsägning från huvudmannens sida göras tvingande till uppdragstagarens förmån. I likhet med de sakkunniga finner jag inte att det föreligger behov av ett motsvarande skydd för huvudmannen vid uppsägning från uppdragstagaren. Det bör alltså stå parterna fritt att träffa avtal om att uppdragstagaren skall kunna bringa avtalet att upphöra utan uppsägningstid eller med iakttagande av kortare uppsägningstid än som anges i lagen.

När det gäller uppsägningstidens längd innebär de sakkunnigas förslag att vardera parten skall vara skyldig att iakttä en uppsägningstid av minst tre månader, räknat från utgången av den månad då uppsägningen skedde. Har uppdraget varat kortare tid än ett år, skall dock uppsägningstiden vara en månad.

Remissinstanserna har över lag godtagit de sakkunnigas förslag. I några remissvar påpekas dock att tiderna tre resp. en månad kan te sig väl korta, särskilt i sådana branscher där försäljningsarbetet är mycket långsiktigt och det kan dröja flera år innan den första leveransen kan ske. I sådana fall får man dock enligt dessa remissinstanser förutsätta att parterna träffar avtal om längre uppsägningstid. Från något håll har framförts den åsikten att uppsägningstiden bör vara kortare än tre månader vid uppsägning från uppdragstagarens sida.

Jag finner för min del att de sakkunnigas förslag beträffande uppsägningstid utgör en lämplig avvägning mellan parternas olika intressen. I lagen bör därför föras in regler av det angivna innehållet. Vad särskilt gäller önskemålet om kortare uppsägningstid vid uppsägning från uppdragstagarens sida vill jag erinra om mitt tidigare förslag att reglerna på denna punkt skall vara dispositiva.

Självfallet hindrar inte de nu förordade reglerna om viss minsta uppsägningstid att parterna träffar avtal om längre uppsägningstid. För det fall att längre uppsägningstid har avtalats och ena parten säger upp avtalet i strid med vad sålunda har överenskommits bör parten liksom hittills vara skadeståndsskyldig. Detsamma gäller om uppdragsavtalet sägs upp i förtid i fall då uppdragstagaren har blivit tillförsäkrad eller åtagit sig att handha uppdraget under bestämd tid eller slutföra visst ärende.

Enligt vad de sakkunniga framhåller förekommer det att parterna inte uttryckligen avtalar någon tid för uppdragets längd men att det ändå är deras mening att uppdraget skall bestå viss tid eller så länge att ett ärende hinner slutföras. Så kan t. ex. vara fallet när parterna har kommit överens om att uppdragstagaren skall göra en viss investering för uppdraget. Det måste då i allmänhet vara en av båda parter omfattad förutsättning att uppdragstagaren skall få behålla uppdraget så länge att kostnaderna för investeringen hinner bli täckta av de inkomster som uppdraget ger. Med tanke på dessa fall föreslår de sakkunniga en regel om att skadestånd skall utgå även om uppsägningen sker i strid med vad som kan anses vara andra parten tillförsäkrat i fråga om uppdragets längd.

Remissinstanserna har inte haft något att invända mot de sakkunnigas förslag i denna del. Även jag ansluter mig till förslaget.

Som tidigare nämnts gäller enligt nuvarande bestämmelser att part som i förtid bringat ett avtal att upphöra undgår skadeståndsskyldighet gentemot motparten, om det fanns grund för uppsägelsen i motpartens underlåtenhet att uppfylla sina plikter enligt avtalet eller i annan särskild omständighet. Underlåtenheten behöver inte vara av så allvarlig natur att den kan tillräknas motparten som försummelse. Inte heller fordras att den särskilda omständighet som kan ha åberopats som skäl för uppsägelsen är hänförlig till motparten. Den kan i stället vara att hänföra till den uppsägande parten själv eller till hans rörelse, t. ex. vikande lönsamhet. Det finns således ganska stora möjligheter för den som i förtid bringar ett avtal att upphöra att undgå att ersätta motparten hans skada härför.

De sakkunniga anser att uppsägningsskyddet bör göras effektivare genom att man skärper kraven på de omständigheter som endera parten måste åberopa för att undgå ersättningsskyldighet. De föreslår därför att huvudmannen för att undgå ersättningsskyldighet vid förtida uppsägning måste visa att uppdragstagaren har misskött uppdraget, dvs. i väsentlig mån har åsidosatt sina förpliktelser mot huvudmannen, eller att återkallelsen eljest berodde på någon till uppdragstagaren hänförlig omständighet av synnerlig vikt eller att det annars skulle framstå som orimligt att huvudmannen skall utge ersättning på grund av den för tidiga återkallelsen. Liksom hittills skall uppdragstagaren enligt de sakkunnigas förslag vara berättigad till ersättning även då han själv i förtid av sagt sig uppdraget men hade grund härtill i huvudmannens försummelse att uppfylla sina förpliktelser enligt avtalet.

I huvudsak motsvarande regler föreslår de sakkunniga när det gäller uppdragstagarens möjligheter att undgå skadeståndsskyldighet vid förtida uppsägning resp. huvudmannens rätt till ersättning när han själv säger upp

avtalet i förtid. Den skillnaden gäller dock att uppdragstagaren blir befriad från ersättningsskyldighet redan när huvudmannen i någon mån har åsidosatt sina avtalsenliga förpliktelser. Det krävs sålunda enligt förslaget inte att det har varit fråga om väsentlig pliktförsummelse från huvudmannens sida. Vidare föreslås att uppdragstagaren i väsentlig mån skall ha försummat att uppfylla sina avtalsenliga förpliktelser för att huvudmannen skall få rätt till ersättning, om han återkallar uppdraget i förtid.

Vad de sakkunniga sålunda föreslagit har i allmänhet lämnats utan erinran vid remissbehandlingen. Även jag finner att förslaget i stort sett bör godtas. Till skillnad från de sakkunniga anser jag dock inte att huvudmannen bör kunna undgå ersättningsskyldighet i sådana fall då uppdragstagaren utan att ha misskött uppdraget blir uppsagd i förtid på den grunden att han i andra sammanhang har gjort sig skyldig till oegentligheter. Skulle huvudmannens förtroende för uppdragstagaren brista utan att detta beror på dennes misskötsel av uppdraget, får huvudmannen säga upp uppdragstagaren med iakttagande av vederbörlig uppsägningstid och i annat fall själv bära kostnaden för en för tidig uppsägning. Motsvarande regel bör gälla, när uppdragstagaren vill avsäga sig uppdraget på grund av annan omständighet som är hänförlig till huvudmannen än att denne har försummat att uppfylla sina avtalsenliga förpliktelser.

När det gäller utformningen av lagtexten anser jag liksom en remissinstans att reglerna bör förenklas i förhållande till de sakkunnigas förslag. Jag återkommer till lagtexten i det följande.

6.2.2 Uppsägning av anställd handelsresande

För rättsförhållandet mellan anställda handelsresande och deras huvudmän gäller i första hand vad parterna har kommit överens om i anställningsavtalet. Kommissionslagen innehåller dock vissa bestämmelser om den anställdes handelsresandens rättigheter och skyldigheter i förhållande till huvudmannen. Bl. a. sägs i lagen att handelsresanden inte får skiljas från eller lämna sin anställning utan föregående uppsägning, såvida inte annat följer av avtalet eller det annars föreligger giltig anledning att anställningen omedelbart skall upphöra. Verkställs uppsägning från någondera parten, skall anställningen upphöra tidigast med utgången av tredje kalendermånaden efter den då uppsägningen skedde. De nu angivna bestämmelserna gäller inte i den mån annat följer av lagen (1971:199) om anställningsskydd för vissa arbetstagare.

De sakkunniga föreslår att den återgivna regeln om uppsägningstid görs tvingande till handelsresandens förmån. Regeln begränsas dock enligt förslaget till att avse fall då anställningsförhållandet har varat minst sex månader. För övriga fall föreslås inte någon bestämmelse om uppsägningstid. Som skäl härför pekar de sakkunniga på att den första tiden av ett anställningsförhållande ofta har karaktären av en provotid och att det då bör vara tillåtet för kontrahenterna att själva bestämma uppsägnings-

tidens varaktighet.

Vad de sakkunniga sålunda föreslagit har kritiserats i olika avseenden under remissbehandlingen. Sålunda anser de remissinstanser som närmast företrädar handelsresandenas intressen att det bör införas en regel om en månads uppsägningstid vid uppsägning från huvudmannens sida, om anställningen har varat mindre än sex månader. Det framhålls också att den föreslagna tremånaderstiden vid uppsägning från handelsresandens sida är alltför lång. Andra remissinstanser vänder sig mot att bestämmelserna om uppsägningstid görs tvingande. Det erinras bl. a. om att de anställda handelsresandenas anställningsvillkor i stor utsträckning regleras genom kollektivavtal som omfattar även andra grupper av anställda.

Som tidigare nämnts antog riksdagen förra året en lag om anställningsskydd (SFS 1974:12). Enligt lagen, som i princip är tillämplig på alla arbetstagare i allmän eller enskild tjänst, kan en tillsvidareanställning normalt bringas att upphöra endast efter uppsägning. Under vissa särskilt angivna förutsättningar kan dock en arbetstagare avskedas resp. frånträda sin anställning med omedelbar verkan. Lagen om anställningsskydd innehåller också bestämmelser om uppsägningstid. Huvudregeln är att det för såväl arbetsgivare som arbetstagare gäller en uppsägningstid av minst en månad. Arbetstagare som har varit anställd hos arbetsgivaren de senaste sex månaderna eller sammanlagt minst tolv månader under de senaste två åren har dock rätt till längre uppsägningstid, om han fyllt 25 år. Uppsägningstiden förlängs successivt med stigande levnadsalder från två till sex månader. Den längsta uppsägningstiden gäller, om arbetstagaren har fyllt 45 år. Reglerna om uppsägningstid är dispositiva på det sättet att avvikelser får göras med stöd av kollektivavtal som på arbetsdagarsidan har slutit eller godkänts av huvudorganisation.

Lagen om anställningsskydd bygger på förslag av utredningen rörande ökad anställningstrygghet och vidgad behörighet för arbetsdomstolen. Utredningen har senare lagt fram betänkandet (SOU 1973:56) Trygghet i anställningen II. Betänkandet innehåller förslag till viss följdlagstiftning som föranleds av lagen om anställningsskydd. Bl. a. föreslås ändringar i kommissionslagens regler om de anställda handelsresandena.

Enligt utredningens uppfattning bör de anställda handelsresandena i princip inte undantas från lagen om anställningsskydd. Utredningen föreslår därför till en början att kommissionslagens bestämmelse om avskedande resp. omedelbart frånträdande av anställningen skall utgå. Härigenom kommer frågan om förutsättningarna för avskedande av en anställd handelsresande att bli exklusivt reglerad genom de tvingande bestämmelserna i lagen om anställningsskydd.

När det gäller uppsägningstidens längd anser utredningen att kommissionslagens regel om tre månaders ömsesidig uppsägningstid bör behållas, eftersom den torde vara ett uttryck för rådande praxis. Om emellertid handelsresanden har rätt till längre uppsägningstid enligt lagen om anställningsskydd, bör den uppsägningstiden gälla. De förordade reglerna om uppsägningstid bör enligt utredningens uppfattning göras tvingande i samma utsträckning som bestämmelserna om uppsägningstid i lagen om

anställningsskydd. Avvikelse skall alltså kunna göras med stöd av kollektivavtal som på arbetstagsidan har slutits eller godkänts av huvudorganisation.

Utredningen påpekar att kommissionslagen f. n. saknar regler om skadeståndsskyldighet för det fallet att huvudmannen resp. den anställda handelsresanden underlåter att iaktta bestämmelserna om uppsägningstid. Enligt utredningens uppfattning bör en sådan underlåtenhet bedömas efter samma regler som gäller vid underlåtenhet att iaktta uppsägningstid enligt lagen om anställningsskydd. Utredningen föreslår därför att man i kommissionslagen tar in en skadeståndsbestämmelse som hänvisar till nyssnämnda lag.

De förslag som har lagts fram av utredningen rörande ökad anställningstrygghet m. m. har remissbehandlats. Härvid har flertalet remissinstanser godtagit de förordade bestämmelserna om uppsägningstid etc. för de anställda handelsresandena. Svea hovrätt och arbetsrättskommittén har dock förordat vissa jämkningar för att få bättre överensstämmelse med bestämmelserna i lagen om anställningsskydd. SHIO ifrågasätter om arbetsgivaren skall vara bunden av så långa uppsägningstider som följer av utredningens förslag, medan TCO understryker att en handelsresande som blir uppsagd liksom hittills bör få tillgodoräkna sig dels resterande del av den kalendermånad då uppsägning sker, dels ytterligare tre kalendermånader. LO säger sig ha svårt att acceptera att en handelsresande som vill säga upp sig skall vara bunden av en längre lagstadgad uppsägningstid än som gäller för andra arbetstagargrupper. Arbetsdomstolens ordförande slutligen anser att det inte föreligger något beaktansvärt skäl att behålla särskilda anställningsskyddsbestämmelser i kommissionslagen efter tillkomsten av lagen om anställningsskydd.

För min del anser jag det till en början självklart att de anställda handelsresandena inte bör ha ett sämre anställningsskydd än som tillkommer övriga arbetstagare. I den mån inte annat föreskrivs i kommissionslagen kommer de anställda handelsresandena också att omfattas av lagen om anställningsskydd. I princip får det anses riktigast att låta anställningsskyddet så långt möjligt regleras uteslutande genom nämnda lag och alltså avstå från att föra in särregler i kommissionslagen. Det kan emellertid inte komma i fråga att låta handelsresandenas anställningsskydd försämras på sådana punkter där de i dagens läge har ett längre gående skydd än som följer av lagen om anställningsskydd. I enlighet därmed anser jag att de liksom hittills bör vara tillförsäkrade tre månaders uppsägningstid, räknat från utgången av den kalendermånad då uppsägning skedde. Däremot anser jag i likhet med vissa remissinstanser att denna längre uppsägningstid inte bör gälla, när det är handelsresanden själv som vill säga upp sig. I sådana fall bör i stället anställningsskyddslagens allmänna regel om en månads uppsägningstid vara tillämplig.

När det i övrigt gäller frågor om uppsägning m. m. av anställda handelsresande anser jag liksom ett par remissinstanser att utredningens förslag bör jämkas något för att stämma bättre överens med reglerna i lagen om anställningsskydd. Jag återkommer till de olika bestämmelserna i specialmotiveringen.

6.3 Efterprovision

6.3.1 Efterprovision för uppdragstagare

Kommissionärer, handelsagenter och självständiga handelsresande har, om inte annat avtalats, rätt till ersättning för uppdraget i form av provision. Denna utgår på varje avtal som för huvudmannens räkning ingås med tredje man eller som kommer till stånd genom mellanmannens medverkan. Mellanmannens medverkan måste ha lämnats under tiden för uppdragets bestånd för att han skall få rätt till provision på avtalet. Däremot är det osäkert om också avtalet måste ha slutits under den tiden. Av lagens ordalydelse följer inte obetingat att så måste vara fallet.

Ifrar en handelsagent eller handelsresande uteslutande rätt att inom visst distrikt verka för huvudmannen, är han berättigad till provision på avtal som sluts med köpare inom distriktet även om han själv inte har medverkat till avtalet.

Det är inte ovanligt att en handelsagent eller annan uppdragstagare under uppdragstiden arbetar upp en kundkrets som fortsätter att efterfråga huvudmannens varor även efter det att uppdraget har upphört. För att i sådana fall kompensera uppdragstagaren för den kundkrets som han förlorar vid uppdragets upphörande har i åtskilliga länder i Europa införts en rätt för uppdragstagaren att vid uppdragets slut erhålla ett särskilt avgångsvederlag, s. k. goodwillersättning, som skall utgöra ersättning för förlusten av den kundkrets som uppdragstagaren arbetat upp och som huvudmannen efter uppdragets upphörande får tillgodogöra sig värdet av.

De sakkunniga har övervägt om liknande regler bör införas i den svenska lagstiftningen. Ett system med särskilt avgångsvederlag skulle emellertid enligt de sakkunnigas mening leda mycket långt och i viss mån strida mot rättsgrundsatser som annars tillämpas i vårt land. De uppdragstagare som omfattas av kommissionslagen skulle med ett sådant system få en särställning i förhållande till andra jämförbara uppdragstagare. Som exempel nämns reklam- eller konsultbyråer, som inte utöver det avtalade vederlaget kan kräva särskild ersättning för att byråns arbete även i framtiden kommer uppdragsgivaren till godo. De sakkunniga påpekar också att en rätt till ersättning vid uppdragets slut på annan grund än de ifrågavarande försäljnings- resp. inköpsavtalen skulle innebära en principiell utvidgning av ersättningsgrundvalen i förhållande till vad som gäller så länge uppdraget består.

På grund av det sagda avvisar de sakkunniga tanken på att i kommissionslagen införa regler om avgångsvederlag. I stället föreslås att uppdragstagaren skall få en rätt till efterprovision, dvs. rätt till provision på alla avtal som kan anses ha kommit till stånd genom hans medverkan under uppdragstiden, oavsett om avtalen har slutits först efter denna tids utgång. Ett sådant system är enligt de sakkunnigas mening ägnat att ge uppdragstagaren det vederlag som han med stöd av avtalet rätteligen bör ha anspråk på. För att underlätta beräkningen av efterprovisionen föreslår de sakkunniga en särskild schablonregel för de fall då uppdraget

har varat längre tid än ett år och sagts upp med kortare varsel än sex månader. Förebringas ej i sådana fall utredning om efterprovisionens storlek skall den anses motsvara tre månaders provision, beräknat efter genomsnittet av månadsprovisionerna under uppdragets sista år. Bestämmelserna om efterprovision föreslås bli tvingande.

Flertalet remissinstanser godtar den föreslagna ordningen med efterprovision. Från några håll anförs dock kritik. Bl. a. anser man att det med hänsyn till den starkt stigande internationella handeln är angeläget att vi i Norden väljer samma system med goodwillersättning som man har gjort i de stora industri- och handelsländerna i Europa. När det gäller utformningen av den föreslagna schablonregeln anser några remissinstanser att regeln bör tillämpas även i fråga om avtal som har varat ett år eller kortare tid eller som har sagts upp med minst sex månaders varsel. På några håll anser man också att uppdragstagaren vid långvariga uppdrag bör ha en efterprovision som motsvarar sex månaders provision.

För min del vill jag först framhålla att provisionssystemet onekligen medför vissa risker för att uppdragstagaren inte alltid får det vederlag för sitt arbete som han rätteligen bör ha anspråk på. I många fall kan inarbetandet av en produkt på marknaden ta ganska lång tid i anspråk. Om huvudmannen i sådana fall säger upp avtalet på ett tidigt stadium, kan detta medföra att uppdragstagaren inte får betalt för det arbete som han har lagt ned i enlighet med avtalet. Även om uppdragstagaren i viss utsträckning genom avtal kan skydda sig mot uppsägningar som leder till att hans vederlagskrav inte blir skäligen tillgodosedda, är det tydligt att hans möjligheter i detta avseende är begränsade. Det finns därför behov av en laglig reglering av hithörande problem.

Onekligen talar vissa skäl för att man löser problemet genom att införa ett system med avgångsvederlag eller goodwillersättning. Bl. a. skulle man på det sättet få en överensstämmelse med den ordning som gäller i utomnordiska länder. Som de sakkunniga har framhållit skulle emellertid ett sådant system innebära att uppdragstagaren får en särskild ersättning även i sådana fall då det inte är motiverat med hänsyn till det arbete som han har utfört. En rätt till avgångsvederlag skulle därmed strida mot det system som tillämpas under uppdragsavtalets bestånd och som innebär att uppdragstagaren får ersättning endast i den mån försäljnings- resp. inköpsavtal har kommit till stånd genom hans verksamhet.

På grund av det sagda anser jag att man i stället bör lösa problemet genom att bygga ut uppdragstagarens rätt till provision. Som de sakkunniga har föreslagit bör uppdragstagaren vara tillförsäkrad rätt till provision även på sådana avtal som sluts efter det att uppdraget har upphört, under förutsättning att uppdragstagarens insatser har medverkat till avtalsslutet. På detta sätt får uppdragstagaren i allt väsentligt den trygghet som han behöver i de fall då han under uppdragstiden har lagt ned arbete som ger resultat först på längre sikt. Systemet med efterprovision torde också i många fall leda till samma praktiska resultat som en ordning med avgångsvederlag eller goodwillersättning.

Uppenbarligen måste det i många fall bli svårt att avgöra om avtal som ingås mellan huvudmannen och tredje man efter uppdragstidens utgång skall anses ha tillkommit med uppdragstagarens medverkan eller inte. För att dessa svårigheter så långt möjligt skall undanröjas finner jag det värdefullt att man som utredningen har föreslagit inför en schablonregel om beräkningen av efterprovision. En sådan regel gör det också lättare för parterna att slutgiltigt reglera sina mellanhavanden redan vid tidpunkten för uppdragets upphörande.

När det gäller förutsättningarna för schablonregelns tillämpning anser jag att de sakkunnigas förslag är väl avvägt. Rimligtvis bör uppdraget ha varat under en ej alltför kort tid för att man skall kunna fastställa vad som är uppdragstagarens normala resultat och på det sättet räkna fram en schablonersättning som är så rättvis som möjligt. Det är vidare rimligt att kräva att uppsägningstiden inte är alltför lång. Vid en lång uppsägningstid är omständigheterna ofta sådana att uppdragstagarens arbete undan för undan minskas. I en sådan situation saknas utrymme för en helt schematisk ersättningsregel. Med hänsyn till det nu anförda föreslår jag att schablonregeln skall vara tillämplig endast om uppdraget har varat minst ett år och har sagts upp med kortare varsel än sex månader.

Även de sakkunnigas förslag om schablonregelns innehåll utgör enligt min mening en lämplig avvägning mellan de olika intressen som här gör sig gällande. Regeln bör alltså ges det innehållet att, om utredning inte förebringas om efterprovisionens storlek, sådan provision skall utgå med ett belopp som motsvarar tre månaders provision, beräknad efter genomsnittet av månadsprovisionerna under uppdragets sista år.

Liksom de sakkunniga anser jag att bestämmelserna om efterprovision bör vara tvingande.

6.3.2 Efterprovision för anställd handelsresande

Som nämnts i det föregående kan anställda handelsresande vara helt eller delvis provisionsavlönade. I den mån de är avlönade med provision äger kommissionslagens regler beträffande handelsagenter och självständiga handelsresande motsvarande tillämpning, såvitt gäller villkor för provision m. m. Provision utgår således på varje avtal som har kommit till stand genom handelsresandens medverkan under anställningstiden.

Enligt de sakkunnigas förslag skall de tidigare behandlade reglerna om efterprovision gälla även sådana anställda handelsresande som är provisionsavlönade. Förslaget har med något enstaka undantag godtagits under remissbehandlingen, och även jag anser att det bör genomföras.

6.4 Ersättning för investeringar m. m.

6.4.1 Ersättning till uppdragstagare

Det är inte ovanligt att uppdragstagaren i sin verksamhet gör omfattande investeringar i lokaler, maskiner, transportmedel, lager och liknan-

de. I många fall är investeringarna speciellt anpassade för ett visst uppdrag och kan därmed bli mer eller mindre onyttiga när detta uppdrag upphör. Oavsett vilket slag av investering det är fråga om har uppdragstagaren normalt själv att bära kostnaden för den. Om emellertid investeringen har kommit till stånd på huvudmannens initiativ eller i samförstånd med honom måste detta ofta kunna tolkas som en tillförsäkran från huvudmannens sida att avtalet skall bestå under så lång tid att uppdragstagaren får möjlighet att avskriva investeringen. Om huvudmannen i ett sådant fall säger upp avtalet i förtid, torde uppdragstagaren f. n. ha vissa möjligheter till ersättning för den förlust som han lider härigenom. Stödet i gällande rätt för ett sådant anspråk är emellertid osäkert.

Enligt de sakkunnigas mening bör man vid bedömningen av hithörande spörsmål utgå från att uppdragstagaren i egenskap av självständig företagare principiellt har att själv stå risken för misslyckade investeringar. Förutsättningar för ersättningsskyldighet föreligger emellertid enligt de sakkunnigas mening i sådana fall då huvudmannen har uppmanat uppdragstagaren till investeringen eller denna annars har ägt rum i samförstånd mellan kontrahenterna. Det bör emellertid också krävas att investeringen har skett just för ifrågavarande uppdrag. I enlighet med det sagda föreslår de sakkunniga att i kommissionslagen förs in regler om rätt för uppdragstagaren att i skälig omfattning erhålla särskild gottgörelse för förlust som uppkommer genom att han i följd av uppdragets upphörande inte får täckning för investeringar som har gjorts för uppdraget och som har tillkommit efter avtal eller i samförstånd med huvudmannen utan att det i samband med investeringarnas företagande har överenskommits att uppdragstagaren själv skall stå för kostnaderna helt eller delvis.

Förslaget har över lag tillstyrkts eller lämnats utan erinran av remissinstanserna. Vissa synpunkter på förslagets närmare utformning har dock framförts.

För egen del vill jag liksom de sakkunniga understryka att huvudprincipen måste vara att uppdragstagaren i egenskap av självständig företagare har att själv stå risken för misslyckade investeringar. Särskilda regler är emellertid påkallade i fall då en investering på uppdrag av huvudmannen eller i samförstånd med honom har företagits för ett särskilt uppdrag och anpassats just till detta. Till följd av sin beroende ställning har uppdragstagaren ofta små möjligheter att underlåta att företa en investering som huvudmannen mer eller mindre uttryckligt har begärt. Huvudmannens rätt att säga upp avtalet leder också till att uppdragstagaren inte själv kan besluta att fortsätta verksamheten så länge att investeringskostnaderna blir täckta. Jag förordar därför att i lagen förs in bestämmelser om rätt för uppdragstagaren att få gottgörelse för förlust som uppkommer vid uppdragets upphörande genom att gjorda investeringar blir onyttiga.

När det gäller de närmare förutsättningarna för ersättningsrätten anser jag liksom de sakkunniga att det bör krävas att investeringen har gjorts efter överenskommelse eller i samförstånd med huvudmannen. Detta innebär att parterna normalt bör ha träffat ett formligt avtal om att

investeringen skall företas. Huvudmannen bör emellertid kunna bli ersättningsskyldig även i fall då uppdragstagaren har sagt sig vilja företa en viss investering och huvudmannen inte har haft något att invända mot den. Ett annat villkor för att uppdragstagaren skall ha rätt till ersättning bör vara att investeringen har skett just för ifrågavarande uppdrag. Investeringar som är normala för uppdragstagarens sedvanliga verksamhet och som därför kan vara till nytta för honom i hans rörelse i övrigt bör således falla utanför ersättningsrätten. Frågan om konsekvenserna av att uppdragstagaren själv har åtagit sig att svara för kostnaderna för investeringen ämnar jag strax återkomma till.

Liksom de sakkunniga anser jag att det uttryckligen bör föreskrivas att ersättning för investeringskostnader utgår endast i skälig omfattning. Bedömningen av huvudmannens ersättningsskyldighet bör således bero på omständigheterna i det enskilda fallet. Hänsyn bör tas bl. a. till om investeringen även efter uppdragets slut kan komma till nytta i uppdragstagarens verksamhet i övrigt. Jag återkommer till hithörande frågor i specialmotiveringen.

Som de sakkunniga har föreslagit bör i lagen uttryckligen anges att ersättningsrätt inte föreligger i vissa fall. Hitt hör främst det fallet att uppdragstagaren i förtid säger upp avtalet utan att ha någon grund för detta i huvudmannens försummelse att uppfylla sina förpliktelser enligt avtalet och vidare det fallet att huvudmannen återkallar uppdraget och har giltigt skäl till det på grund av att uppdragstagaren har misskött uppdraget. Även då uppdraget förfaller till följd av uppdragstagarens konkurs bör ersättningsrätten gå förlorad.

För att den nu behandlade ersättningsbestämmelsen skall ge uppdragstagaren ett effektivt skydd bör den göras tvingande på det sättet att uppdragstagaren inte före uppdragets upphörande skall med bindande verkan kunna fransäga sig rätten till ersättning för investeringar. Om uppdragstagaren däremot, i samband med att en viss investering görs, åtar sig att helt eller delvis stå för kostnaderna härför, bör han vara bunden av detta åtagande.

Såväl kommissionärer som handelsagenter och självständiga handelsresande har f. n. rätt till särskild ersättning för utgifter för brev, telegram, telefonsamtal o. d., såvida inte provision eller annan ersättning är avsedd att täcka även de nämnda utgifterna. Enligt de sakkunniga tar en handelsagent sällan eller aldrig betalt för sådana utgifter, utan provisionen får täcka dessa och andra omkostnader som är hänförliga till agenturens normala drift. För att lagen skall bringas i överensstämmelse med praxis inom affärslivet förordar de sakkunniga att bestämmelsen om handelsagents rätt till ersättning för omkostnader formuleras om så att agenten får rätt till ersättning endast i den mån utgifterna inte har varit att hänföra till rörelsens normala drift. Remissinstanserna har inte haft något att invända mot förslaget på denna punkt, och även jag biträder det.

6.4.2 Ersättning till anställd handelsresande

Liksom de sakkunniga anser jag att det inte är påkallat att, såvitt gäller anställda handelsresande, föra in regler om ersättning för förlust på investeringar. Däremot kan det finnas skäl att införa en rätt till ersättning för andra slags kostnader, t. ex. utgifter för resor, uppehälle under resor, porto, telefon osv. De sakkunniga föreslår en uttrycklig lagregel om att den anställde handelsresanden har rätt till särskild ersättning för de angivna slagen av kostnader och att huvudmannen på begäran är skyldig att ge honom det förskott som behövs för att täcka hans utlägg.

Vad de sakkunniga sålunda föreslagit har allmänt godtagits under remissbehandlingen. Även jag anser att en regel om rätt till ersättning och förskott bör föras in i lagen i enlighet med de sakkunnigas förslag. Jag anser dock att det i lagregeln uttryckligen bör föreskrivas att ersättning utgår endast i den mån utgifterna har varit skäligen påkallade.

Liksom de sakkunniga anser jag att den nu behandlade regeln bör göras tvingande till handelsresandens förmån. Jag vill dock påpeka att detta inte hindrar parterna att avtala att viss del av handelsresandens provision eller lön skall anses som ersättning för de angivna slagen av utgifter. I den mån denna del av provisionen eller lönen visar sig inte täcka de faktiska kostnaderna bör handelsresanden emellertid ha en ovillkorlig rätt att erhålla särskild ersättning för vad som brister.

6.5 Ersättning vid åtagande att stå del credere m. m.

En uppdragstagare kan åta sig att stå del credere, dvs. att gentemot huvudmannen svara såsom för egen skuld för att de avtal som han ingår för huvudmannens räkning blir fullgjorda. Om uppdragstagaren har gjort ett sådant åtagande, bör han enligt de sakkunniga ha rätt till särskild ersättning härför. Såvitt gäller handelsagenter och självständiga handelsresande föreslås att särskild ersättning skall utgå även när agenten eller handelsresanden har åtagit sig att ta emot betalning för sålda varor.

Förslaget har i denna del i allmänhet lämnats utan erinran vid remissbehandlingen. Från något håll har emellertid påpekats att del credereansvar förekommer i mycket liten omfattning och att bestämmelser härom därför är onödiga. Parhågor har också framförts för att en särskild bestämmelse i ämnet skulle kunna leda till att systemet med del credereansvar börjar praktiseras i ökad utsträckning.

För min del anser jag det skäligt att uppdragstagaren får en särskild ersättning för den extra prestation han utför genom att för huvudmannens räkning upphäva betalning för sålda varor eller genom att stå del credere. Jag delar inte farhågorna för att en uttrycklig bestämmelse om rätt till ersättning för del credereansvar skulle leda till en ökad förekomst av sådant ansvar i strid med parternas önskemål. På grund därav förordar jag att i lagen förs in bestämmelser i enlighet med vad de sakkunniga har föreslagit.

De sakkunniga diskuterar också frågan huruvida särskild ersättning bör

utgå för förlust som uppdragstagaren kan göra genom att hans förvärvsmöjligheter inskränks genom en konkurrensklausul. Sådana klausuler tas ibland in i uppdragsavtalen i syfte att hindra uppdragstagaren att efter uppdragets slut, då han verkar för en annan huvudman, utnyttja den tidigare kundkretsen. Enligt de sakkunnigas mening torde dock sådana konkurrensklausuler inte vara särskilt vanliga. Det behov av rättsskydd för uppdragstagaren som kan anses föreligga tillgodoses också enligt de sakkunnigas mening i tillräcklig utsträckning genom bestämmelserna i 38 § avtalslagen om ogiltighet av konkurrensklausuler. På grund därav avvisar de sakkunniga tanken på att i kommissionslagen föra in några regler på denna punkt.

Så gott som samtliga remissinstanser har godtagit de sakkunnigas ståndpunkt. Även jag finner att uppdragstagarnas skyddsbehov t. v. får anses tillräckligt tillgodosett genom bestämmelserna i avtalslagen. Jag vill emellertid erinra om att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t (rskr 1963:383) har begärt att dessa bestämmelser skall ses över. Skrivelsen har överlämnats till den s. k. generalklausulutredningen (Ju 1970:58) för att beaktas i utredningens arbete.

6.6 Rätten till provision

Enligt gällande lag är uppdragstagarnas och de anställda handelsresandenas rätt till provision i princip beroende av att tredje man erlägger betalning enligt det avtal som mellanmannen slutit eller förmedlat eller, vid inköpskommission, att tredje man levererar det sålda. Har betalning erlagts delvis, har mellanmannen rätt till provision endast i den mån den provision som skolat utgå vid full betalning överstiger vad som brister i betalningen. Motsvarande gäller när leverans sker endast till en del. Gällande regler innebär således att det är mellanmannen som får bära risken av att tredje man är insolvent.

Enligt de sakkunnigas mening bör man behålla principen om att rätten till provision är beroende av att tredje man fullgör avtalet. Härigenom förhindras i stor utsträckning att mellanmannen tar upp order från eller sluter avtal med icke solventa tredje män. I allmänhet måste det också enligt de sakkunnigas uppfattning vara lättare för mellanmannen än för huvudmannen att bilda sig en uppfattning om tredje mans vederhäftighet. Detta gäller särskilt då det är fråga om handelsagentur som avser import av varor. Huvudmannens berörda intresse får dock enligt de sakkunniga anses tillräckligt tillgodosett även om regeln mjukas upp vid fall av delbetalning eller delleverans på tredje mans sida. De sakkunniga föreslår därför en bestämmelse om att mellanmannen i sådant fall förlorar rätten till provision i samma förhållande som den ej erlagda delen av den avtalade köpeskillingen eller den ej fullgjorda leveransen står till köpeskillingen eller leveransen i dess helhet. Därmed vinner man bl. a. att huvudmannen alltid blir angelägen om att kräva in hela sin fordran.

Vad de sakkunniga föreslagit har godtagits av flertalet remissinstanser, däribland handelsagenternas organisation. På några håll anser man emel-

lertid att de nuvarande reglerna om rätt till provision bör behållas oförändrade. TCO anser å sin sida att provision bör jämföras med en vanlig lönefordran och att risken för att ett avtal inte fullgörs helt och hållet bör föras över på huvudmannen. Det syfte som ligger bakom gällande rätt, nämligen intresset att förhindra att avtal sluts med insolventa köpare, kan enligt TCO:s mening inte längre vara aktuellt med hänsyn till reglerna om påföljd för trolöshet mot huvudman och de nutida möjligheterna att få kreditupplysning. Handelsresandeföreningen har samma uppfattning som TCO, såvitt gäller de anställda handelsresandena.

För min del anser jag liksom de sakkunniga att det finns vissa omständigheter som talar för att man behåller de nuvarande reglerna om förutsättningarna för provision. Principen om att mellanmannen får bära risken av att tredje man inte fullföljer avtalet är uppenbarligen ägnad att förhindra att mellanmannen tar upp order från eller sluter avtal med icke solventa tredje män. Många gånger är det också lättare för mellanmannen än för huvudmannen att bilda sig en uppfattning om tredje mans ekonomiska vederhäftighet. Att mellanmannen får bära ansvaret för tredje mans solvens kan naturligtvis vara särskilt befogat i sådana situationer då avtal ingås utan att huvudmannen dessförinnan kopplas in. Detta är fallet i kommissionsförhållanden och i sådana situationer då en handelsagent eller en handelsresande själv träffar avtal med tredje man.

I nuvarande affärspraxis torde det emellertid vara ovanligt att handelsagenter och handelsresande sluter avtal på egen hand med tredje man. Särskilt gäller detta handelsresandena, som så gott som alltid torde ha till uppgift att enbart ta upp köpeanbud. Även i fråga om handelsagenterna torde det emellertid vara vanligast att de endast förmedlar order till huvudmannen, som därefter prövar huruvida avtal skall ingås. I sådana fall har uppenbarligen huvudmannen många gånger goda möjligheter att genom inhämtande av kreditupplysning eller på annat sätt bilda sig en egen uppfattning om tredje mans ekonomi. Det kan då synas mindre rimligt att mellanmannen skall stå risken för att tredje man, trots att huvudmannen har godtagit honom som avtalskontrahent, senare visar sig vara insolvent.

Vid den slutliga bedömningen av denna fråga bör man enligt min mening göra skillnad mellan kommissionärer och handelsagenter å ena sidan och handelsresande å den andra. Vad först gäller kommissionärerna träffar de alltid avtal i eget namn med tredje man. Det är då rimligt att de själva får stå risken för att tredje man inte är solvent. Kommissionärerna bör således i princip ha rätt till provision endast om avtalet fullgörs på tredje mans sida. Att undantag i vissa fall bör kunna ske från denna princip ämnar jag strax återkomma till.

När det därefter gäller handelsagenterna är det, som jag nyss framhöll, relativt ovanligt att de på egen hand ingår avtal för huvudmannens räkning. I allmänhet tar agenterna endast upp order som förmedlas till huvudmannen. Beaktas bör emellertid att det stora flertalet huvudmän i agenturförhållanden är utländska personer eller företag. Även om dessa

huvudmän i viss utsträckning själva kan bilda sig en uppfattning om presumtiva köpare med ledning av kreditupplysningar o. d., är det uppenbart att deras möjligheter på denna punkt är begränsade. I stor utsträckning torde huvudmännen i stället vara hänvisade till de uppgifter om tredje mans ekonomi som handelsagenterna ger dem. Det är därför rimligt att handelsagenterna liksom hittills får bära ansvaret för att tredje man inte fullgör avtalet. Som framgått av den tidigare redogörelsen har handelsagenternas organisation heller inte haft något att invända mot att den angivna principen bibehålls.

På grund av det sagda förordar jag att man även beträffande handelsagenterna låter rätten till provision vara beroende av att avtalet fullgörs på tredje mans sida.

Vad slutligen handelsresandena beträffar torde det, som jag tidigare har framhållit, vara mycket ovanligt att de själva sluter avtal med tredje man. I stället torde deras uppgift så gott som alltid vara begränsad till att ta upp order för huvudmannens räkning. Vidare torde huvudmännen i de allra flesta fall ha sitt hemvist i Sverige. Detta betyder att huvudmännen har minst lika goda möjligheter som handelsresandena att skaffa sig upplysningar om tredje mans ekonomiska vederhäftighet. I praktiken torde det också vara vanligast att, i den mån kreditupplysningar inhämtas, detta görs av huvudmannen. Beaktas bör vidare att handelsresandena, både de som är anställda hos huvudmannen och de som formellt är uppdragstagare, i allmänhet torde ha en mer osjälvständig ställning gentemot huvudmannen än handelsagenterna. Detta medför att de många gånger torde ha mindre möjligheter att utverka så goda provisionsvillkor i fråga om avtal som fullgörs av tredje man att de därmed kompenseras även för det arbete som läggs ned på ej fullföljda avtal. Handelsresandena löper således en uppenbar risk att i viss utsträckning få utföra arbete utan vederlag, om man för deras del behåller den nuvarande förutsättningen för rätt till provision.

På grund av det sagda förordar jag att man beträffande såväl de självständiga som de anställda handelsresandena ändrar den nuvarande ordningen och ger dem laglig rätt till provision även i de fall då tredje man inte fullgör avtalet.

Enligt gällande lag har mellanmän i vissa undantagsfall rätt till provision även om tredje man inte fullgör avtalet. Detta gäller bl. a. om tredje mans underlåtelse beror på huvudmannen eller på åtgärd som denne har vidtagit. Dessa undantagsregler bör gälla även i fortsättningen beträffande sådana mellanmän vars provisionsrätt enligt vad jag nyss förordade i princip skall vara beroende av att tredje man fullgör avtalet.

För de nu angivna mellanmännen, dvs. kommissionärer och handelsagenter, är det även av betydelse i vad mån provision utgår om tredje man fullgör avtalet endast delvis. Det är uppenbart att de regler som f. n. gäller i detta avseende innebär vissa nackdelar för mellanmännen. Bl. a. får huvudmannen inte något eget intresse av att försöka få tredje man att fullgöra mer av avtalet än som motsvarar full betalning eller full leverans med avdrag för vad huvudmannen kan bli skyldig att utge i form av

provision till mellanmannen. Huvudmannen har med andra ord inte något omedelbart intresse av att driva in den del av köpeskillingen c. d. som motsvarar provisionen. För att motverka dessa nackdelar anser jag liksom de sakkunniga att mellanmannen bör få rätt att erhålla provision i förhållande till vad tredje man har fullgjort av avtalet. Jag förordar således att regler med detta innehåll förs in i lagen.

På samma sätt som hittillsvarande provisionsbestämmelser bör de regler om rätt till provision som jag har förordat i detta avsnitt vara dispositiva.

6.7 Provisions förfallotid m. m.

F. n. innehåller kommissionslagen inte några bestämmelser om provisions förfallotid. Detta innebär bl. a. att huvudmannen kan vänta med att betala ut provisionen till dess tredje man fullgör avtalet. Enligt de sakkunnigas mening är denna ordning otillfredsställande från mellanmannens synpunkt. Bl. a. kan huvudmannen genom att bevilja kredit förskjuta tidpunkten för provisionsbetalningen utan att mellanmannen har någon möjlighet att påverka detta. Allmänt sett är det också enligt de sakkunnigas uppfattning skäligt att den ekonomiskt starkare huvudmannen skall "ligga ute" med provisionsbeloppet i fall då tredje man dröjer med att fullgöra avtalet. De sakkunniga föreslår därför att i lagen tas in regler om att provision skall betalas ut så snart avtalet fullgjorts eller bort fullgöras av huvudmannen. Om det sedermera visar sig att tredje man inte fullgör sin del av avtalet, skall emellertid provisionsbeloppet återföras till huvudmannen. De nu återgivna reglerna avser endast handelsagenter med varaktigt uppdrag och provisionsavlönade handelsresande.

Remissinstanserna godtar allmänt de sakkunnigas förslag, såvitt gäller provisions förfallotid. Däremot avstyrker TCO att det i lagen förs in en bestämmelse om rätt för huvudmannen att återkräva utbetald provision om avtalet inte fullgörs. Redan av TCO:s tidigare redovisade ståndpunkt att provisionen skall utgöra ersättning för utfört arbete följer att den inte bör kunna återkrävas. Vidare framhåller TCO att den föreslagna bestämmelsen -- åtminstone såvitt gäller handelsresande -- kan leda till orimliga ekonomiska konsekvenser i fall då ersättningen har konsumerats.

Även jag anser att man i kommissionslagen bör föra in vissa regler om provisions förfallotid. Liksom de sakkunniga finner jag därvid att reglerna bör begränsas till handelsagenter med varaktigt uppdrag och handelsresande. För kommissionärerna, som uppträder i eget namn i förhållande till tredje man, är några motsvarande regler inte påkallade. Det bör bl. a. observeras att försäljningskommissionären själv uppbär betalning och sålunda omedelbart kan tillgodogöra sig den del därav som utgör provision. Även när det är fråga om handelsagenter med ett enstaka uppdrag är förhållandena ofta så speciella att det i lagen bör lämnas öppet när provisionen skall betalas.

De regler om provisions förfallotid som enligt det sagda bör tas in i lagen bör ges det innehåll som de sakkunniga har föreslagit. Provision bör

sålledes förfalla till betalning så snart avtalet har fullgjorts eller bort fullgöras av huvudmannen. Liksom de sakkunniga anser jag emellertid att reglerna på denna punkt bör vara dispositiva. Det bör sålunda stå parterna fritt att träffa avtal om att provision skall erläggas vid annan tidpunkt, t. ex. då handelsagenten resp. handelsresanden erhåller provisionsnota.

I enlighet med vad jag har anfört i närmast föregående avsnitt bör kommissionärers och handelsagenters rätt till provision vara beroende av att tredje man fullgör avtalet. Härav följer att, om huvudmannen dessförinnan har betalat ut provisionsersättning i enlighet med de nyss förordade reglerna om provisions förfallotid och det senare visar sig att tredje man inte erlägger köpeskilling e. d., så bör huvudmannen vara berättigad att kräva tillbaka provisionen av kommissionären resp. agenten. En sådan återkravs rätt torde i allmänhet inte vara förenad med några mer beaktansvärda sociala skadeverkningar för de berörda uppdragstagarna. Jag förordar därför att regler med detta innehåll förs in i lagen. Kommissionären eller handelsagenten bör dock inte vara skyldig att betala tillbaka provisionsersättningen, om tredje mans underlåtenhet att fullgöra avtalet beror av huvudmannen. Till de närmare bestämmelserna härom återkommer jag i specialmotiveringen.

När det gäller handelsresandena har jag i föregående avsnitt förordat att de skall ha rätt till provision oberoende av om tredje man fullgör avtalet. För deras del blir det därför inte aktuellt att införa några regler om återbetalning av provision.

Enligt gällande lag har handelsagenter och självständiga handelsresande rätt att i början av varje kalenderhalvår få en provisionsnota av huvudmannen. I denna skall anges alla de försäljningsavtal som har slutits under det föregående kalenderhalvåret och till vilka uppdragstagaren har medverkat. Det skall också anges vilken provision som uppdragstagaren har rätt att tillgodoräkna sig för varje avtal. I fråga om de anställda handelsresandena innehåller kommissionslagen inte några bestämmelser om provisionsnota.

De sakkunniga föreslår den ändringen i gällande regler att provisionsnota skall utfärdas en gång i kvartalet och då uppta de försäljningsavtal som under det gångna kvartalet fullgjorts eller bort fullgöras av huvudmannen. Vidare föreslås att reglerna om provisionsnota skall omfatta även sådana anställda handelsresande som är provisionsavlönade. Vad de sakkunniga sålunda föreslagit har i allmänhet godtagits under remissbehandling. Ett par remissinstanser anser dock att provisionen bör redovisas varje månad.

För min del anser jag att de sakkunnigas förslag i fråga om provisionsnota utgör en lämplig avvägning. Jag förordar därför att kommissionslagens regler ändras i enlighet med förslaget.

De sakkunniga påpekar att det ibland kan vara svårt för en handelsagent eller en handelsresande att med säkerhet avgöra om den utbetalade provisionen stämmer överens med vad han har att fordra. Det kan därför diskuteras att ge mellanmannen rätt att i erforderlig omfattning granska

huvudmannens räkenskaper. De sakkunniga anser dock att en sådan rätt skulle få en alltför ingripande effekt och avvisar därför tanken på att i lagen föra in några bestämmelser härom.

De sakkunnigas ståndpunkt har lämnats utan erinran av det stora flertalet remissinstanser. Ett par instanser, däribland TCO, anser dock att mellanmannen bör ges en möjlighet att i erforderlig omfattning granska huvudmannens räkenskaper. Enligt TCO:s mening bör man dock i första hand pröva förhandlingsvägen för att uppnå detta mål. Skulle denna väg inte visa sig framkomlig, bör lagstiftning prövas.

Enligt min uppfattning måste det i många fall vara av intresse för handelsagenten resp. handelsresanden att ta del av huvudmannens bokföring för att därmed kunna kontrollera att han har fått ut rätt provision. Liksom de sakkunniga anser jag dock att man inte bör föra in några regler på denna punkt i kommissionslagen. I stället bör problemet, som TCO har påpekat, lösas genom förhandlingar mellan berörda fackliga organisationer. Jag vill också erinra om mellanmannens möjlighet att genom editionsföreläggande av domstol få tillgång till huvudmannens räkenskaper i fall då det finns anledning misstänka att provisionsbelopp inte har redovisats.

6.8 Ikraftträdande m. m.

Jag föreslår att den nya lagstiftningen träder i kraft den 1 juli 1974.

Enligt allmänt vedertagna grundsatser bör nya civilrättsliga bestämmelser inte tillämpas i fråga om rättsförhållanden som har uppkommit före bestämmelsernas ikraftträdande. Med hänsyn härtill föreslår de sakkunniga som huvudregel att äldre bestämmelser även efter den nya lagstiftningens ikraftträdande skall äga tillämpning med avseende på rättsförhållandet mellan huvudmannen och mellanmannen i de fall där avtalet dem emellan har slutits före nämnda tidpunkt. Jag ansluter mig till de sakkunnigas förslag på denna punkt. Liksom de sakkunniga vill jag emellertid framhålla att även om det ursprungliga avtalet har tillkommit före den nya lagstiftningens ikraftträdande, så blir ändringar eller tillägg till avtalet underkastade den nya lagstiftningen, om ändringarna eller tilläggen har tillkommit efter ikraftträdandet. Som exempel kan nämnas att parterna efter ikraftträdandet avtalar att uppdragstagaren skall göra en för uppdraget särskilt anpassad investering. I sådant fall blir de nya reglerna om ersättning för investeringskostnader tillämpliga, oberoende av när själva uppdragsavtalet ingicks. Även om i nämnda fall formligt avtal om investeringen inte har slutits mellan parterna utan denna företagits av uppdragstagaren i samråd med huvudmannen, bör de nya reglerna bli tillämpliga.

En särskild övergångsbestämmelse är emellertid påkallad för de anställda handelsresandenas del. Sålunda bör de nya reglerna om anställningens upphörande och om uppsägningsstid m. m. i princip gälla fr. o. m. lagens ikraftträdande, även om anställningen har börjat dessförinnan. Om

emellertid uppsägning eller avskedande har skett före ikraftträdandet, bör äldre regler gälla i berörda avseenden. En sådan ordning överensstämmer med vad som har föreskrivits i övergångsbestämmelserna till lagen om anställningsskydd.

Från huvudregeln om att äldre bestämmelser är tillämpliga på äldre rättsförhållanden föreslår de sakkunniga ett undantag när det gäller rätten till provision på sådana avtal som sluts efter det att uppdraget har upphört. De nya bestämmelserna om efterprovision bör enligt de sakkunnigas mening tillämpas även i de fall då uppdrags- eller anställningsavtalet mellan parterna har tillkommit före den nya lagstiftningens ikraftträdande. Även på denna punkt biträder jag de sakkunnigas förslag. Jag vill betona att reglerna om efterprovision i princip inte innebär mer än att uppdragstagaren eller den anställda handelsresanden tillförsäkras rätt till ersättning för arbete som han har utfört under uppdrags- resp. anställningstiden. Det är därför rimligt att de görs tillämpliga även på äldre uppdrags- och anställningsavtal.

7 Specialmotivering

I enlighet med det anförda har inom justitiedepartementet upprättats förslag till lag om ändring i lagen (1914:45) om kommission, handelsagentur och handelsresande.

Jag vill i det följande lämna vissa kommentarer till de olika paragraferna i lagförslaget.

1 §

Enligt departementsförslaget får ett flertal paragrafer i kommissionslagen tvingande natur. Med anledning härav har gjorts en smärre ändring i andra stycket av förevarande paragraf.

27 §

I första stycket har bibehållits den nuvarande allmänna regeln om handelskommissionärs rätt till provision. I förtydligande syfte har dock föreskrivits att regeln avser endast avtal som ingås under uppdragstiden. Att handelskommissionär i vissa fall har rätt till provision även på avtal som ingås efter uppdragets slut framgår av hänvisningen i andra stycket.

Liksom hittills lämnas det i lagen öppet huruvida annan kommissionär än handelskommissionär, s. k. civilkommissionär, har rätt till provision. Frågan får bedömas med hänsyn till vad parterna har avtalat och övriga omständigheter. Skall provision i och för sig utgå till civilkommissionär, äger bestämmelserna om förutsättningarna för provision i denna och följande paragraf motsvarande tillämpning.

Första stycket av förevarande paragraf innehåller f. n. en regel för det

fall att gods är sålt eller inköpt att avlämnas efter hand i särskilda poster. Denna regel blir överflödigt, om man genomför bestämmelsen i 28 § andra stycket om rätt till provision när avtal fullgörs blott till en del.

I avsnittet 6.3.1 i den allmänna motiveringen har jag förordat att handelsagenter och andra uppdragstagare som omfattas av kommissionslagen skall ha viss rätt till efterprovision, dvs. rätt till provision på avtal som har ingåtts efter uppdragstidens utgång men som har kommit till stånd genom uppdragstagarens medverkan under uppdragstiden. Jag har också förordat att i lagen skall tas in en schablonregel för beräkningen av efterprovision.

Reglerna om efterprovision har för handelsagenternas del tagits in i 68 § andra och tredje styckena. Det är också för handelsagenterna som reglerna får sin största praktiska betydelse. För kommissionärerna torde bestämmelserna om efterprovision bli av mindre intresse, eftersom de flesta kommissionsuppdrag torde avse viss försäljning eller visst inköp av varor. Sådana begränsade uppdrag ger inte utrymme för rätt till efterprovision, även om de skulle återkomma regelbundet. Rätten till efterprovision bör således för kommissionärernas del begränsas till kommissionärer som har varaktigt uppdrag. Vidare bör givetvis förutsättas att kommissionären har rätt till provision under uppdragstiden. Detta betyder att det i första hand är handelskommissionärer som blir berättigade till efterprovision. Även civilkommissionärer kan emellertid komma att få sådan rätt, om de på grund av avtal, e. d. har rätt till provision under uppdragstiden.

I enlighet med det sagda har i andra stycket av förevarande paragraf tagits in en regel om kommissionärs rätt till efterprovision. Eftersom regeln torde komma att få mindre praktisk betydelse för kommissionärernas del har den utformats som en hänvisning till vad som är föreskrivet beträffande handelsagenter. Hänvisning har också gjorts till regeln i 68 § första stycket andra punkten om handelsagents rätt till provision när avtal visserligen har ingåtts efter uppdragets slut men anbud dessförinnan har kommit huvudmannen eller agenten till handa.

För handelsagenterna föreskrivs i 68 § fjärde stycket att bestämmelserna om efterprovision är tvingande. Denna föreskrift har gjorts tillämplig även beträffande kommissionärerna.

Jag vill liksom de sakkunniga framhålla att det är likgiltigt vem som efter uppdragets slut ingår det avtal för vilket kommissionären är berättigad till efterprovision. Det saknar alltså betydelse om avtalet ingås av huvudmannen eller av någon som företräder denne. Avgörande är att det är kommissionärens tidigare arbete för huvudmannens räkning som har orsakat att avtalet kommer till stånd.

Jag återkommer till frågor som rör rätten till efterprovision i kommentaren till 68 §.

28 §

I första stycket, som delvis motsvarar 27 § andra stycket och 28 § i gällande lag, har tagits in huvudprincipen om att rätten till provision är beroende av att ifrågavarande avtal fullgörs på tredje mans sida. Denna fråga har behandlats i avsnittet 6.6 i den allmänna motiveringen. Den angivna principen gäller vid både inköps- och försäljningskommission. Den är vidare tillämplig på såväl handelskommissionärer som civilkommissionärer.

Enligt 27 § andra stycket i dess nuvarande lydelse har kommissionären i vissa fall rätt till provision, trots att tredje man inte har fullgjort avtalet. Sådan rätt föreligger, när tredje mans underlåtenhet att fullgöra avtalet beror av kommittenten eller av händelse som kommittenten, om han själv hade slutit avtalet med tredje man, inte skulle ha kunnat åberopa mot denne. Bestämmelsen har flyttats över till första stycket av förevarande paragraf. Härvid har i förtydligande syfte inskjutits orden "för undgående av skadeståndsskyldighet".

Andra stycket innehåller en regel om kommissionärens rätt till provision i fall då tredje man fullgör avtalet endast till en del. I överensstämmelse med vad jag har anfört i avsnittet 6.6 föreskrivs att provision skall utgå i proportion till vad som fullgörs av avtalet. Regeln är tillämplig vid såväl försäljnings- som inköpsprovision och gäller både handelskommissionärer och, i den mån de över huvud taget har rätt till provision, civilkommissionärer.

29 §

Första stycket innehåller de bestämmelser om kommissionärs rätt till ersättning för utgifter som f. n. finns i 29 §. Bestämmelserna har lämnats helt oförändrade.

Av 52 § tredje stycket framgår att rätten till ersättning för utgifter i vissa fall går förlorad i samband med att uppdraget upphör.

I andra stycket av förevarande paragraf har tagits upp en regel om att kommissionären har rätt till särskild ersättning, om han åtagit sig att för huvudmannens räkning stå del credere. Regeln har behandlats i avsnittet 6.5 i den allmänna motiveringen.

De sakkunniga har föreslagit att man i förevarande paragraf tar in en hänvisning till bestämmelserna i 52 § om att kommissionären i vissa fall är berättigad till ersättning för förlust som han gör vid uppdragets upphörande till följd av att investeringar blir onyttiga. Enligt min mening är emellertid en sådan hänvisning onödig. Departementsförslaget innehåller därför inte någon motsvarighet till de sakkunnigas förslag på denna punkt.

46 §

Paragrafen innehåller liksom f. n. en regel om att det står parterna fritt att återkalla resp. avsäga sig kommissionsuppdraget. Detta gäller både när uppdraget löper tills vidare och när uppdrag har getts för viss bestämd tid eller visst bestämt ärende. Av 50 § följer dock att parterna vid tillsvidarcavtal är skyldiga att iaktta uppsägningstid. Vidare finns i 51 § regler om skadeståndsskyldighet för det fall att parterna bringar uppdraget att upphöra i förtid utan godtagbart skäl. En erinran om bestämmelserna i 50 och 51 §§ har tagits in som en andra punkt i förevarande paragraf.

Bestämmelserna i 46–52 §§ gäller i första hand kommissionsuppdrag. Till följd av hänvisningar i 76 och 87 §§ blir reglerna emellertid tillämpliga också i fråga om handelsagenter och självständiga handelsresande.

50 §

Paragrafen, som saknar motsvarighet i gällande lag, innehåller bestämmelser om uppsägningstid. Bestämmelserna har behandlats i avsnittet 6.2.1 i den allmänna motiveringen.

För att bestämmelserna om uppsägningstid skall vara tillämpliga krävs för det första att kommissionsuppdraget är varaktigt. Uppdraget får sålunda inte avse endast ett enstaka ärende, t. ex. en viss försäljning eller ett visst inköp av varor. Vidare krävs att kommissionsuppdraget gäller för obestämd tid. Har parterna träffat avtal om att uppdraget skall vara under viss bestämd tid, upphör alltså uppdraget vid utgången av denna tid utan att någondera parten behöver vidta uppsägning.

I enlighet med vad jag har anfört i den allmänna motiveringen har uppsägningstidens längd satts i relation till uppdragets varaktighet. Om uppdraget vid tidpunkten för uppsägningen har varat ett år eller längre, gäller sålunda en uppsägningstid av minst tre månader. I annat fall är uppsägningstiden minst en månad. Uppsägningstiden räknas i båda fallen från utgången av den kalendermånad då uppsägningen skedde.

De nu behandlade reglerna om uppsägningstid gäller vid uppsägning från såväl huvudmannens som kommissionärens sida. Vissa skillnader finns dock när det gäller reglernas karaktär. Sålunda är reglerna tvingande, när det är fråga om uppsägning från huvudmannen. Avtal om kortare uppsägningstid än tre resp. en månad är alltså inte gällande mot kommissionären. Såvitt gäller uppsägning från kommissionären är emellertid reglerna om uppsägningstid dispositiva. Det står således parterna fritt att träffa avtal om att kommissionären skall kunna bringa avtalet att upphöra utan uppsägningstid eller med iakttagande av kortare uppsägningstid än tre resp. en månad.

Som jag har anfört i den allmänna motiveringen finns det självfallet inte något hinder för parterna att träffa avtal om längre uppsägningstider än som anges i lagen.

51 §

Paragrafen, som delvis motsvarar nuvarande 50 och 51 §§, innehåller bestämmelser om skadestånd för det fall att kommissionsuppdraget bringas att upphöra i förtid. Bestämmelserna har behandlats i avsnittet 6.2.1 i den allmänna motiveringen.

I första stycket föreskrivs att part som bringar avtalet att upphöra utan att iaktta gällande uppsägningstid skall ersätta motparten den förlust som denne lider därigenom. Skadeståndsskyldighet föreligger alltså inte bara vid brott mot lagens uppsägningstider utan även när parterna har träffat avtal om längre uppsägningstid än som anges i lagen och någondera parten säger upp avtalet i strid med vad som sålunda har överenskommits. Vidare föreligger skadeståndsskyldighet när det kan anses avtalat att kommissionären skall sköta uppdraget under viss bestämd tid eller slutföra visst ärende och uppdraget bringas att upphöra i förtid. Sistnämnda regel överensstämmer i sak med vad som gäller f. n. Regeln har dock mjukats upp med orden "kan anses". Den kommer därmed att omfatta inte bara fall då det uttryckligen har avtalats att kommissionären skall ha hand om uppdraget under bestämd tid etc. utan också fall där det framgår av omständigheterna att kommissionären skolat åtnjuta denna rätt.

Det skadestånd som det kan bli fråga om skall beräknas på samma sätt som enligt gällande rätt. Är det huvudmannen som har återkallat uppdraget är kommissionären sålunda berättigad till ersättning för den förlust som åsamkas honom genom att han inte har fått behålla uppdraget under avsedd tid. Härvid skall hänsyn tas inte bara till det uppskattade inkomstbortfallet utan också till eventuella kostnader för omställning av verksamheten. Å andra sidan måste avdrag ske med beloppet av de besparingar i form av minskade utgifter och av inkomster från annat håll som uppsägningen möjliggjort.

Andra stycket innehåller vissa undantag från de nu behandlade reglerna om skadeståndsskyldighet. Undantagsbestämmelserna innebär för det första att den part som bringar uppdraget att upphöra i förtid trots detta kan undgå skadeståndsskyldighet, om återkallelsen resp. avsägelsen grundas på att motparten har åsidosatt sina avtalsenliga förpliktelser. Förutsättningarna för befrielse från skadeståndsskyldighet är dock något olika, beroende på vem av parterna som bringar uppdraget att upphöra. Om det sålunda är kommissionären som avsäger sig uppdraget i förtid, undgår han ersättningsskyldighet redan om kommittenten i någon mån har åsidosatt sina förpliktelser mot honom. Kommittenten däremot blir befriad från att utge ersättning först om det är fråga om väsentlig pliktförsummelse från kommissionärens sida.

Departementsförslaget innehåller inte någon motsvarighet till de sakkunnigas förslag att part skall vara befriad från skadeståndsskyldighet även när uppsägningen, utan att avtalsbrott föreligger, har sin grund i omständighet som är hänförlig till motparten, t. ex. då någondera parten

har gjort sig skyldig till brottslighet som inte har samband med kommissionsuppdraget. I enlighet med vad jag har anfört i den allmänna motiveringen bör huvudmannen resp. kommissionären, om hans förtroende för motparten skulle brista av annan anledning än att denne har åsidosatt sina avtalsenliga förpliktelser, vara hänvisad till att säga upp den andre med iakttagande av vederbörlig uppsägningstid. Underlåter han att göra detta, blir han alltså skyldig att utge skadestånd.

Någon av parterna kan ibland vilja återkalla resp. avsäga sig uppdraget på grund av omständighet som ej är att hänföra till motparten. Den part som av sådan anledning bringar uppdraget att upphöra i förtid bör normalt inte kunna undgå ersättningsskyldighet. Fall kan dock tänkas när det skulle vara orimligt att kräva att uppdraget skall bestå, trots att ingen av parterna har åsidosatt sina skyldigheter mot den andre. Hit hör framför allt force-majeurefall som tvingar någon av parterna att ställa in sin verksamhet. Med tanke på sådana fall har i andra styckets sista punkt tagits upp en regel om att part undgår skadeståndsskyldighet när det inte rimligen kan påfordras att uppdraget skall bestå.

Jag vill betona att den nu behandlade undantagsregeln bör tillämpas restriktivt. I fall då huvudmannen vill bringa avtalet att upphöra är det alltså inte tillräckligt att han på grund av ändrade konjunkturen c. d. har anledning att upphöra med produktionen eller saluföringen av en viss vara. Är det kommissionären som vill bli fri från uppdraget, kan det dock finnas skäl att ställa upp mindre stränga krav för befrielse från ersättningsskyldighet. Kommissionär som inte bedriver sin verksamhet affärsmässigt bör sålunda kunna undgå skadeståndsskyldighet, om han åberopar exempelvis sjukdom eller förflyttning till annan ort som skäl för uppsägning av uppdraget i förtid.

Även om huvudmannen inte kan undgå ersättningsskyldighet i fall då han återkallar uppdraget på grund av ett ändrat konjunkturläge eller liknande, måste man givetvis vid beräkningen av skadeståndet ta hänsyn till i vad mån kommissionären, om uppdraget hade bestått, hade haft möjlighet att under den återstående avtalstiden utöva vinstgivande verksamhet i enlighet med kommissionsavtalet. Kommissionären kan sålunda inte göra anspråk på ersättning när huvudmannen, även om återkallelse inte skulle ha ägt rum, på grund av ändrade konjunkturförhållanden inte hade kunnat göra några affärer genom kommissionären.

Om någon av parterna säger upp avtalet i förtid på grund av den andres pliktförsummelse, undgår han inte bara skadeståndsskyldighet i enlighet med bestämmelserna i andra stycket. Han får också, i samma utsträckning som han undgår skadeståndsskyldighet, rätt till ersättning av motparten för den förlust han lider till följd av att uppdraget upphör i förtid. En bestämmelse härom har tagits in i tredje stycket av förevarande paragraf. Bestämmelsen överensstämmer i huvudsak med vad som gäller enligt 50 och 51 §§ i deras nuvarande lydelse. Kommittentens rätt till skadestånd blir dock något begränsad i förhållande till vad som är fallet f. n. Sålunda krävs det, på samma sätt som när det gäller befrielse från skadeståndsskyldighet, att kommissionären i väsentlig mån skall ha

åsidosatt sina avtalsenliga förpliktelser för att kommittenten skall få rätt till ersättning vid förtida uppsägning.

I paragrafens tredje stycke har vidare tagits upp en regel om att part är berättigad till ersättning, om uppdraget förfaller i förtid till följd av motpartens konkurs. Regeln överensstämmer i sak med vad som gäller f. n.

Liksom de sakkunniga anser jag att bestämmelserna om rätt till ersättning vid förtida uppsägning bör vara tvingande till kommissionärens förmån. En regel härom har tagits in som ett fjärde stycke i förevarande paragraf. Regeln innebär att kommissionären inte före uppdragets upphörande kan med bindande verkan avstå från sin ersättningsrätt.

52 §

Första stycket innehåller en bestämmelse om kommissionärs rätt till ersättning för förlust på investeringar som blir onyttiga för honom till följd av att uppdraget upphör. Denna fråga har behandlats i avsnittet 6.4.1 i den allmänna motiveringen.

För att ersättningsregeln skall bli tillämplig krävs för det första att kommissionärens uppdrag är varaktigt. Kommissionärer vars uppdrag omfattar endast viss inköp eller viss försäljning har alltså inte någon laglig rätt till ersättning för investeringskostnader. Det skall vidare vara fråga om sådana investeringar i byggnader, lager, maskiner, transportmedel eller liknande som har gjorts för det aktuella uppdraget. Utanför ersättningsregeln faller alltså investeringar som är normala för kommissionärens sedvanliga verksamhet och som därför kan vara till nytta för honom i annat sammanhang. Ersättningsregeln omfattar inte heller investeringar av annat slag än de angivna, t. ex. investeringar i en reklamkampanj, upplärning av försäljningspersonal samt testning och provning av produkter. Om kommissionären vill säkerställa sig mot förlust på sådana investeringar är han hänvisad till att träffa särskilt avtal härom med kommittenten.

En ytterligare förutsättning för ersättningsregelns tillämplighet är att investeringen har tillkommit efter överenskommelse eller i samförstånd med kommittenten. I de fall då formligt avtal inte har träffats krävs alltså åtminstone att parterna har diskuterat investeringen och att kommittenten därvid inte har haft något att invända mot att den företas. Om däremot kommittenten klart markerar att han inte finner investeringen vara befogad och att kommissionären därför helt får bära ansvar för den, undgår han ersättningsskyldighet. Vem av parterna som tar initiativet till investeringen är i och för sig utan betydelse.

Att kommittenten i vissa fall undgår ersättningsskyldighet därför att kommissionären själv åtar sig att bestrida investeringskostnaderna ämnar jag återkomma till i kommentaren till fjärde stycket av förevarande paragraf. Även i vissa andra situationer blir emellertid kommittenten befriad från ersättningsskyldighet. Regler härom finns i paragrafens andra stycke. Bestämmelserna korresponderar i viss mån med reglerna i 51 § om skadeståndsskyldighet vid förtida uppsägning. Kommittenten undgår

sålunda ersättningsskyldighet för investeringskostnader, om han återkallar uppdraget på grund av att kommissionären i väsentlig mån har åsidosatt sina avtalsenliga förpliktelser eller om uppdraget förfaller till följd av kommissionärens konkurs. I återkallelsefallet bortfaller ersättningsskyldigheten oavsett om kommittenten på den angivna grunden återkallar uppdraget i förtid eller om han låter kommissionären komma i åtnjutande av uppsägningstid osv. Om kommittenten däremot som grund för återkallelsen åberopar annan grund än kommissionärens misskötsamhet, t. ex. force majeure, undgår han inte därmed ersättningsskyldighet enligt denna paragraf.

Andra stycket innehåller också en bestämmelse om kommittentens ersättningsskyldighet för det fall att kommissionären avsäger sig uppdraget i förtid. Ersättningsregeln i första stycket gäller i sådant fall endast om avsägelsen beror på att kommittenten har åsidosatt sina förpliktelser mot kommissionären eller det av annan anledning inte rimligen kan påfordras att uppdraget skall bestå. När det gäller innebörden av sistnämnda uttryck hänvisar jag till kommentaren till 51 §.

Den nu behandlade bestämmelsen innebär att, om kommissionären avsäger sig uppdraget med iakttagande av gällande uppsägningstid, så påverkar detta i och för sig inte kommittentens ersättningsskyldighet. En sådan ordning kan naturligtvis synas diskutabel. Sålunda kan det hävdas att kommissionären själv bör stå sina kostnader, om han genom avsägelse orsakar att investeringskostnaderna inte blir täckta och avsägelsen inte har sin grund i något förhållande som hänför sig till huvudmannen. Det måste emellertid antas att kommissionären i många fall har goda skäl att säga upp avtalet, även om han inte kan åberopa pliktförsummelse från kommittentens sida. I de fall då huvudmannen utan egen uppföring har haft nytta av investeringen är det också, som de sakkunniga har framhållit, rimligt att han ersätter kommissionären en del av dennes förlust, oavsett vem som bringar uppdraget att upphöra och bortsett från eventuella hävningsgrunder. Skulle emellertid kommissionären avsäga sig uppdraget mycket kort tid efter det att investeringen har företagits, kan det framstå som oskäligt att huvudmannen skall ersätta kommissionären någon del av dennes förlust.

Jag kommer därmed över till frågan om ersättningens bestämmande. Regeln i första stycket innebär att kommissionären har rätt att i skälighetsomfattning erhålla ersättning för den förlust som uppstår genom att han på grund av uppdragets upphörande inte får investeringskostnaderna täckta. Har kommissionären hunnit avskriva kostnaderna under uppdragstiden har han alltså inte någon rätt till ersättning. Ersättningsrätt föreligger inte heller, om kommissionären på annat sätt har blivit gottgjord för sina kostnader, t. ex. genom att han har erhållit extra hög provision under uppdragstiden. Det bör vidare observeras att det endast är sådan förlust som uppstår till följd av uppdragets upphörande som medför rätt till ersättning. Förlust på grund av felinvestering e. d. får kommissionären sålunda bära själv.

Även om de nu angivna förutsättningarna för ersättningsrätt i och för

sig är uppfyllda, skall ersättningen bestämmas efter en skälighetsbedömning. Hänsyn skall alltså tas till de olika omständigheter som föreligger i det enskilda fallet. Bl. a. bör beaktas om investeringen, även om den i och för sig har företagits för det speciella uppdraget, kan komma till nytta i kommissionärens fortsatta verksamhet. Också de omständigheter varunder uppdraget har upphört kan behöva beaktas. Som jag redan tidigare har nämnt kan det framstå som skäligt att kommissionären helt eller delvis får bära sina investeringskostnader, om han själv bringar uppdraget att upphöra efter mycket kort tid. Över huvud taget torde en skälighetsbedömning inte sällan utmynna i att en uppkommen förlust på investeringar bör fördelas mellan parterna.

Enligt de tidigare behandlade bestämmelserna i 29 § första stycket har kommissionären rätt till särskild ersättning för vissa utgifter, exempelvis avgifter för brev och telegram. Handelsagentens rätt till ersättning för hithörande utgifter regleras i 73 § första stycket. Sistnämnda bestämmelse är till följd av hänvisningen i 87 § tillämplig även på självständiga handelsresande. I tredje stycket av förevarande paragraf, som motsvarar nuvarande 52 §, föreskrivs att rätten till ersättning för utgifter i vissa fall går förlorad, om utgifterna till följd av uppdragets upphörande blir onyttiga för huvudmannen.

Förutsättningarna för att rätten till ersättning för de angivna utgifterna skall gå förlorad är desamma som enligt andra stycket gäller beträffande ersättning för förlust på investeringar. Kommissionären förlorar sålunda sin ersättningsrätt, om kommittenten återkallar uppdraget på grund av att kommissionären i väsentlig mån har åsidosatt sina avtalsenliga förpliktelser eller om uppdraget förfaller på grund av kommissionärens konkurs. Om kommissionären avsäger sig uppdraget i förtid, har han rätt till ersättning för hithörande utgifter endast om kommittenten har åsidosatt sina skyldigheter mot honom eller det av annan anledning inte rimligen kan påfordras att uppdraget skall bestå.

Det bör observeras att kommittenten har rätt till ersättning enligt 29 § första stycket inte bara om uppdraget är varaktigt utan även när uppdrag avser viss försäljning e. d. På samma sätt är bestämmelserna i tredje stycket av förevarande paragraf tillämpliga vid såväl varaktiga som icke varaktiga uppdrag.

Fjärde stycket innehåller en regel om att bestämmelserna i första stycket om kommissionärens rätt till ersättning för investeringskostnader i princip är tvingande. Regeln innebär att kommissionären inte före uppdragets slut kan med bindande verkan avstå från sin ersättningsrätt annat än i samband med att en viss investering företas. Kommissionären blir alltså inte bunden av ett generellt åtagande att svara för alla kostnader som kan uppkomma med anledning av investeringar. Däremot kan parterna i samband med att en viss investering företas träffa en bindande överenskommelse om hur kostnaderna för investeringen skall fördelas. Om kommissionären sålunda, när frågan om investeringens företagande är på tal, åtar sig att själv helt eller delvis svara för kostnaderna, kan han inte därefter med åberopande av förevarande para-

graf rikta ersättningskrav mot huvudmannen. Om däremot parterna efter det att investeringen företas men före uppdragets slut avtalar om en kostnadsfördelning, är kommissionären inte bunden därav, utan han kan senare, i samband med att uppdraget upphör, påkalla prövning av frågan huruvida ersättning utgått i skäligen omfattning.

68 §

Paragrafens första stycke, som delvis motsvarar nuvarande första stycket i 68 §, innehåller regler om handelsagents rätt till provision. Till följd av hänvisningar i 86 a § tredje stycket och 87 § är reglerna tillämpliga även beträffande provisionsavlönade handelsresande.

Huvudregeln i första stycket innebär att handelsagent är berättigad till provision på försäljningsavtal som sluts av honom under uppdragstiden eller som annars kan anses ha kommit till stånd under samma tid genom hans medverkan. Detta överensstämmer i sak med vad som gäller f. n. För att betona att alltför stränga beviskrav inte bör ställas på handelsagenten har dock den nuvarande formuleringen att avtal skall ha kommit till stånd genom hans medverkan ändrats till "kan anses ha kommit till stånd". Vidare har som ett förtydligande tillagts att rätt till provision föreligger även i de fall då försäljningsavtalet ingås efter uppdragets slut men köparens anbud dessförinnan har kommit huvudmannen eller agenten till handa. Att huvudmannens accept eller tredje mans betalning sker först senare saknar alltså betydelse i detta sammanhang.

Enligt första stycket i dess nuvarande lydelse gäller som en ytterligare förutsättning för handelsagentens provisionsrätt att köparen fullgör sin betalningsskyldighet. Denna fråga regleras i departementsförslaget i 69 §. F. n. innehåller första stycket också en bestämmelse för det fall att en vara är såld att avlämnas efter hand i särskilda poster. Denna föreskrift har bedömts vara överflödigt med hänsyn till den nya bestämmelsen i 69 § andra stycket om rätt till provision när köpeskilling erläggs blott till en del.

Andra fjärde styckena i förevarande paragraf innehåller bestämmelser om handelsagents rätt till efterprovision. Bestämmelserna, som saknar motsvarighet i gällande lag, har behandlats i avsnittet 6.3.1 i den allmänna motiveringen. Till följd av hänvisningar i 27 § andra stycket och i 86 a § tredje stycket och 87 § är bestämmelserna tillämpliga även på kommissionärer med varaktigt uppdrag och på provisionsavlönade handelsresande.

I andra stycket slås fast att, om försäljningsavtal ingås efter uppdragets slut utan att köparens anbud dessförinnan har kommit huvudmannen eller agenten till handa, så är agenten berättigad till provision på avtalet, om det kan anses ha kommit till stånd genom hans medverkan under uppdragstiden. Det är att märka att denna s. k. efterprovision utgör gottgörelse för arbete som utförts under uppdragstiden och att den sålunda utgår som en bruttoersättning. Avdrag skall med andra ord inte ske för de besparingar i form av minskade kostnader som kan ha uppstått

för agenten på grund av att uppdraget har upphört. Rätten till efterprovision har inte heller gjorts beroende av huruvida uppdraget har upphört till följd av kontraktsbrott på någondera sidan. En annan sak är att frågan om efterprovision sällan torde bli aktuell, om upphörandet har berott på agentens misskötsel av uppdraget. Agenten kan i sådana fall tvärtom bli skadeståndsskyldig gentemot huvudmannen.

För bedömningen av om efterprovision skall utgå är det likgiltigt om ifrågavarande försäljningsavtal har slutits av huvudmannen själv eller om denne därvid har haft en representant. Avgörande är endast om försäljningsavtalet kan anses ha kommit till stånd genom agentens arbete under uppdragstiden.

Det är emellertid ofrånkomligt att regeln om efterprovision kan medföra vissa svårigheter i den praktiska tillämpningen. Order som kort efter uppdragets slut kommer in från den kundkrets som agenten har arbetat upp bör visserligen, om ej annat visas, kunna anses hänförliga till agentens arbete. På samma sätt bör efterprovision i allmänhet utgå på beställningar som har samband med en reklamkampanj e. d. som har genomförts under medverkan från agenten. Ju längre tid som förflyter efter uppdragets upphörande, desto vanskeligare kommer det emellertid att bli att klargöra om det föreligger ett orsakssammanhang mellan agentens insats och försäljningen. Risk föreligger också för att det under en övergångsperiod kan uppstå tvist mellan en ny agent eller annan representant för huvudmannen och den förutvarande agenten om vem som är provisionsberättigad. Det är bl. a. för att komma till rätta med dessa problem som schablonregeln i tredje stycket har införts. Syftet med schablonregeln är alltså i första hand att överbrygga de angivna bevissvårigheterna. Det har emellertid också framstått som önskvärt att underlätta för parterna att uppskatta efterprovisionens storlek redan vid tiden för uppdragets upphörande, då de ofta får antas vara angelägna om att slutligt reglera sitt mellanhavande.

Schablonregeln innebär att, om utredning inte förebringas om efterprovisionens storlek och uppdraget har varat minst ett år, så skall efterprovision utgå med ett belopp som motsvarar tre månaders provision, beräknad efter genomsnittet av månadsprovisionerna under uppdragets sista år. Som en ytterligare förutsättning för att schablonregeln skall vara tillämplig gäller att uppsägning inte har skett med minst sex månaders uppsägningstid.

I de fall då förutsättningar inte föreligger för schablonregelns tillämpning får parterna på vanligt sätt föra bevisning om efterprovisionens storlek. Detsamma gäller, om schablonregeln i och för sig är tillämplig men någon av parterna anser att den ger ett felaktigt resultat.

Jag vill påpeka att, i fall då ett uppdrag sägs upp i förtid och handelsagenten är berättigad till skadestånd enligt 51 §, hänsyn kan behöva tas till bestämmelserna om efterprovision, däribland den nu behandlade schablonregeln. Den ersättning som kan tillkomma agenten enligt 51 § skall nämligen beräknas på grundval av all framtida inkomst. Hänsyn skall alltså tas även till eventuell efterprovision som han har gått

miste om på grund av att uppdraget har bringats att upphöra i förtid.

Fjärde stycket i förevarande paragraf innehåller en regel om att bestämmelserna om efterprovision är tvingande till handelsagentens förmån. Agenten blir alltså inte bunden, om han före uppdragets slut avstår från rätten till efterprovision. Ogiltigheten drabbar inte bara sådana avtal där agenten helt avsäger sig rätten till efterprovision utan också avtal som skulle medföra att efterprovisionen blev lägre än om den beräknades enligt förevarande paragraf.

69 §

Första stycket, som har sin motsvarighet i 68 § första och andra styckena i gällande lag, innehåller den grundläggande principen att handelsagents rätt till provision är beroende av att ifrågavarande försäljningsavtal fullgörs av köparen. Denna fråga har behandlats i avsnittet 6.6 i den allmänna motiveringen.

Enligt 68 § andra stycket i dess nuvarande lydelse har handelsagenten i vissa fall rätt till provision, trots att köparen inte har fullgjort avtalet. Sådan rätt föreligger för det första om köparens underlåtenhet beror på huvudmannen eller på händelse som huvudmannen inte kan åberopa mot köparen. Denna bestämmelse har flyttats över till första stycket av förevarande paragraf. Härvid har i förtydligande syfte inskjutits orden "för undgående av skadeståndsskyldighet".

Eftersom huvudmannen i agenturförhållanden ofta träder i direkt förbindelse med tredje man, har han möjlighet att utan handelsagentens vetskap eller samtycke bevilja tredje man anstånd med erläggandet av köpeskillingen eller t. o. m. träffa avtal med tredje man om köpets återgång. För det fall att huvudmannen vidtar sådan åtgärd och betalningen till följd därav uteblir föreskrivs i nuvarande 68 § andra stycket att detta inte inverkar på handelsagentens rätt till provision, om han inte har samtyckt till åtgärden. Denna bestämmelse har i sak oförändrad flyttats över till första stycket av förevarande paragraf.

Andra stycket innehåller en regel om handelsagentens rätt till provision i fall då köparen fullgör avtalet endast till en del. I överensstämmelse med vad jag har förordat i avsnittet 6.6 föreskrivs att provision skall utgå i proportion till vad som har influtit av köpeskillingen. Uppmärksammas bör emellertid att regeln är tillämplig endast om inte första stycket föranleder annat. Om det sålunda beror på huvudmannen etc. att köpeskillingen erläggs endast till en del, är handelsagenten berättigad till full provision.

Tredje stycket, som saknar motsvarighet i gällande lag, innehåller bestämmelser om provisions förfallotid m. m. Hithörande frågor har behandlats i avsnittet 6.7 i den allmänna motiveringen. Bestämmelserna avser endast sådana agenter som har varaktigt uppdrag. För övriga agenturförhållanden lämnas det öppet när provisionen förfaller till betalning. Avser uppdraget bara en enstaka försäljning, kan det många gånger vara mest naturligt att provisionen erläggs vid den tidpunkt då

köparen har att betala eller då köpeskillingen faktiskt erläggs. Avgörande är dock vad agenten och huvudmannen har avtalat.

Regeln om provisions förfallotid i varaktiga agenturförhållanden innebär att provisionen skall betalas ut så snart avtalet med tredje man har fullgjorts eller bort fullgöras av huvudmannen. Följden av denna regel är att huvudmannen i vissa fall blir skyldig att betala ut provisionen innan tredje man har erlagt betalning. Då emellertid handelsagenten i princip har rätt till provision endast i den mån betalning erläggs, måste huvudmannen, som jag har framhållit i den allmänna motiveringen, vara berättigad att kräva tillbaka provisionen av handelsagenten, om det visar sig att tredje man underlåter att betala. En särskild regel härom har tagits in i tredje stycket. Om tredje man betalar endast en del av köpeskillingen, innebär regeln att handelsagenten blir återbetalningsskyldig i förhållande till vad som återstår obetalt.

Enligt de tidigare behandlade bestämmelserna i första stycket har handelsagenten i vissa fall rätt till provision även om tredje man inte fullgör sin del av avtalet. Har provisionen i sådant fall betalats ut i förväg, kan handelsagenten uppenbarligen inte åläggas någon återbetalningsskyldighet. Detta framgår uttryckligen av reglerna i tredje stycket. Handelsagenten får således behålla provisionen, om köparens underlåtenhet att betala beror av huvudmannen eller av händelse som denne inte kan åberopa mot köparen för undgående av skadeståndsskyldighet. Detsamma gäller, om den uteblivna betalningen beror på att huvudmannen har överenskommit med tredje man om återgång av köpet eller anstånd med betalningen och handelsagenten inte har samtyckt till åtgärden.

Jag vill framhålla att förevarande paragraf är dispositiv i sin helhet. Parterna har således full frihet att genom avtal reglera frågorna om rätt till provision och om provisions förfallotid m. m. på annat sätt än som anges i paragrafen.

70 §

Paragrafen innehåller i sin nuvarande lydelse bestämmelser om sådan handelsagent som har uteslutande rätt att på viss ort eller annars inom visst distrikt ta upp köpeanbud eller sluta försäljningsavtal för huvudmannens räkning. Sådan agent är berättigad till provision även på avtal som utan hans medverkan sluts med köpare som tillhör distriktet. För att få överensstämmelse med reglerna i 68 § första stycket har i departementsförslaget lagts till att det skall vara fråga om avtal under uppdragstiden och att, om avtal kommer till stånd efter uppdragets slut, provision skall utgå, om köparens anbud dessförinnan har kommit huvudmannen eller agenten till handa.

Enligt 68 § andra och tredje styckena har handelsagent i vissa fall rätt till efterprovision. Sådan provision är avsedd att utgöra ersättning endast för sådana avtal som har kommit till stånd genom agentens medverkan.

Bestämmelserna om efterprovision kan därför inte bli tillämpliga när det gäller avtal enligt förevarande paragraf.

71 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om handelsagentens rätt till provisionsnota och om provisionsnotas innehåll. Bestämmelserna, som har berörts i avsnittet 6.7. i den allmänna motiveringen, är till följd av hänvisningar i 86 a § tredje stycket och i 87 § tillämpliga även beträffande provisionsavlönade handelsresande.

Den nuvarande bestämmelsen i första stycket innebär att huvudmannen är skyldig att utfärda provisionsnota i början av varje kalenderhalvår. I enlighet med vad jag har anfört i avsnittet 6.7 har bestämmelsen ändrats så, att huvudmannen blir skyldig att lämna provisionsnota senast en månad efter utgången av varje kalenderkvartal.

Andra stycket innehåller f. n. regler om provisionsnotas innehåll. Reglerna har förenklats i departementsförslaget. Sålunda har bestämmelserna i andra och tredje punkterna fått utgå. Detta innebär bl. a. att huvudmannen inte blir skyldig att redovisa ett försäljningsavtal i mer än en provisionsnota.

De nuvarande bestämmelserna i tredje stycket har lämnats oförändrade.

73 §

Första stycket, som motsvarar nuvarande 73 §, handlar om handelsagents rätt till särskild ersättning för utgifter som han har haft för uppdraget. Frågan har behandlats i avsnittet 6.4.1 i den allmänna motiveringen. Bestämmelserna i första stycket är till följd av hänvisningen i 87 § tillämplig även på självständiga handelsresande. För de anställda handelsresandenas del finns bestämmelser om ersättning för utgifter i 86 a § första stycket.

I enlighet med vad jag har förordat i avsnittet 6.4.1 har regeln om handelsagents rätt till ersättning för utgifter ändrats så, att den skall stämma bättre överens med nuvarande praxis inom affärlivet. Regeln innebär att agenten har rätt till särskild ersättning för utgifter i samband med uppdraget endast om utgifterna inte har varit att hänföra till rörelsens normala drift.

Av 52 § tredje stycket, som till följd av hänvisningar i 76 och 87 §§ är tillämpligt även på handelsagenter och självständiga handelsresande, följer att rätten till ersättning för utgifter i vissa fall går förlorad i samband med att uppdraget upphör. Jag får på denna punkt hänvisa till kommentaren till 52 §.

I andra stycket av förevarande paragraf har tagits upp en regel om att handelsagenten har rätt till särskild ersättning, om han åtagit sig att för huvudmannens räkning ta emot betalning för sålda varor eller stå del credere. Regeln, som är tillämplig även på självständiga handelsresande,

har behandlats i avsnittet 6.5 i den allmänna motiveringen.

De tidigare behandlade bestämmelserna i 52 § om kommissionärs rätt till ersättning för förlust på investeringar är till följd av hänvisningen i 76 § tillämpliga även på handelsagenter. De sakkunniga har föreslagit att man i förevarande paragraf tar in en erinran härom. Enligt min mening är emellertid en sådan erinran onödig. Departementsförslaget innehåller därför inte någon motsvarighet till de sakkunnigas förslag på denna punkt.

86 §

I det hittillsvarande första stycket sägs helt allmänt att i fråga om den anställda handelsresandens rättigheter och skyldigheter mot huvudmannen skall det emellan ingångna avtalet och gällande handelsbruk lända till efterrättelse. I enlighet med vad som har föreslagits såväl av de sakkunniga som av utredningen rörande ökad anställningstrygghet m. m. har den angivna föreskriften fått utgå ur departementsförslaget. Jag vill påpeka att reglerna inom arbets- och tjänstemannarätten i stor utsträckning måste bli avgörande vid tvister mellan en anställd handelsresande och hans huvudman.

Som utredningen rörande ökad anställningstrygghet m. m. har anfört bör frågan om förutsättningarna för avskedande av en anställd handelsresande bli exklusivt reglerad genom de tvingande bestämmelserna i lagen om anställningsskydd. Även när det gäller handelsresandens rätt att med omedelbar verkan frånträda sin anställning bör lagen om anställningsskydd gälla. I enlighet härmed har den nuvarande föreskriften i andra stycket första punkten av förevarande paragraf slopats. Bestämmelserna om avskedande i lagen om anställningsskydd finns i 18 § och innebär att arbetstagare får avskedas, om han grovt har åsidosatt sina åligganden mot arbetsgivaren. Enligt 6 § tredje stycket i samma lag får arbetstagare med omedelbar verkan frånträda sin anställning, om arbetsgivaren i väsentlig grad har åsidosatt sina åligganden enligt anställningsavtalet.

Första stycket i förevarande paragraf innehåller i departementsförslaget bestämmelser om uppsägningstid. Bestämmelserna har behandlats i avsnittet 6.2.2 i den allmänna motiveringen. Bestämmelserna innebär att handelsresanden alltid har rätt till minst tre månaders uppsägningstid, räknat från utgången av den kalendermånad då uppsägningen skedde, men att uppsägningstiden är längre, om det följer av 11 § andra stycket lagen om anställningsskydd. Som jag strax skall återkomma till är bestämmelserna i princip tvingande till handelsresandens förmån.

När det gäller möjligheten att anställa handelsresande på prov följer av 3 § andra stycket och 5 § andra stycket lagen om anställningsskydd att provanställning kan komma till stånd med stöd av kollektivavtal. Jag får på denna punkt hänvisa till uttalandena i prop. 1973:129 (s. 146).

Till skillnad från vad som är fallet enligt gällande lag har i departementsförslaget inte tagits upp någon bestämmelse om uppsägningstid vid uppsägning från handelsresandens sida. På denna punkt blir därför den

allmänna regeln om en månads uppsägningstid i 11 § första stycket lagen om anställningsskydd tillämplig.

Jag delar den uppfattning som har förts fram av utredningen rörande ökad anställningstrygghet m. m. att brott mot kommissionslagens bestämmelser om uppsägningstid för de anställda handelsresandena bör bedömas efter samma regler som gäller vid underlåtenhet att iaktta uppsägningstid enligt lagen om anställningsskydd. Som har påpekats vid remissbehandlingen av utredningens förslag innebär reglerna i 38 § första stycket lagen om anställningsskydd att, om arbetsgivaren åsidosätter sina förpliktelser, så är han skyldig att utge dels lön och andra anställningsförmåner som arbetstagaren kan ha rätt till, dels ersättning för uppkommen skada.

De återgivna reglerna bör äga motsvarande tillämpning vid åsidosättande av kommissionslagens bestämmelser om uppsägningstid. Detsamma bör gälla reglerna i 38 § tredje stycket lagen om anställningsskydd, som innebär bl. a. att man vid bedömningen av om skada har uppstått skall beakta även ideell skada samt att hänsyn skall tas till arbetstagarorganisationens intresse av att lagen iakttas i förhållande till organisationens medlemmar. Även jämningsregeln i 38 § fjärde stycket och preskriptionsbestämmelserna i 40 § lagen om anställningsskydd bör äga motsvarande tillämpning. Det är därvid att märka att lön och andra anställningsförmåner inte är att betrakta som skadestånd och därför inte kan bli föremål för jämkning (prop. 1973:129 s. 282).

I enlighet med det sagda har i andra stycket av förevarande paragraf gjorts en hänvisning till 38 § första, tredje och fjärde styckena samt 40 § lagen om anställningsskydd för det fall att huvudmannen underlåter att iaktta uppsägningstid enligt första stycket.

I tredje stycket av förevarande paragraf har tagits in en bestämmelse om att reglerna om uppsägningstid och om påföljderna vid brott mot dessa regler är tvingande till handelsresandens förmån. Såvitt gäller bestämmelserna om uppsägningstid kan dock avvikelse göras med stöd av kollektivavtal som på handelsresandens sida har slutits eller godkänts av huvudorganisation. Jag vill påpeka att det inte finns något hinder för parterna att komma överens om längre uppsägningstider än som följer av förevarande lag eller av lagen om anställningsskydd.

Fjärde stycket innehåller en hänvisning till forumreglerna i 42 § lagen om anställningsskydd. Hänvisningen innebär bl. a. att mål om tillämpning av förevarande paragraf skall prövas av allmän domstol, om målet rör oorganiserad arbetstagar, och i annat fall av arbetsdomstolen. Jag vill inskjuta att utredningen rörande ökad anställningstrygghet m. m. i sitt slutbetänkande (SOU 1974:8) har lagt fram förslag till ändrad lydelse av nämnda paragraf. Ändringen innebär att mål om tillämpning av lagen om anställningsskydd skall handläggas enligt en ny lag om rättegången i arbetstvister. Detta förslag torde kunna genomföras utan att hänvisningen i förevarande paragraf behöver ändras.

I fjärde stycket av förevarande paragraf har också tagits upp en

hänvisning till bestämmelsen i 41 § tredje stycket lagen om anställningskydd, som handlar om fördelningen av rättegångskostnader.

86 a §

Första stycket, som saknar motsvarighet i gällande lag, innehåller en bestämmelse om anställd handelsresandes rätt till särskild ersättning för utgifter i tjänsten. Vidare har i första stycket tagits in en regel om rätt för handelsresanden att erhålla förskott för täckande av utgifterna. Hithörande bestämmelser har behandlats i avsnittet 6.4.2 i den allmänna motiveringen. I enlighet med vad jag har anfört där har bestämmelserna gjorts tvingande till handelsresandens förmån.

Till andra stycket har överförts den nuvarande regeln i 86 § tredje stycket om handelsresandes rätt att ta upp köpeanbud eller sluta försäljningsavtal för annans räkning än huvudmannens. Regeln har lämnats i sak oförändrad.

Tredje stycket innehåller liksom f. n. regler för det fall att den anställda handelsresanden helt eller delvis avlönas med provision. I sådant fall skall 68, 70 och 71 §§ äga motsvarande tillämpning. Detta innebär för det första att handelsresanden är berättigad till provision på försäljningsavtal som sluts av honom under anställningstiden eller som annars kan anses ha kommit till stånd under samma tid genom hans medverkan. Rätt till provision föreligger också på sådana försäljningsavtal som ingås efter anställningstidens slut, om köparens anbud dessförinnan har kommit huvudmannen eller handelsresanden till handa.

Även bestämmelserna om efterprovision är tillämpliga på den anställda handelsresanden. Om sålunda försäljningsavtal ingås efter anställningstidens slut utan att köparens anbud dessförinnan har kommit huvudmannen eller handelsresanden till handa, är handelsresanden berättigad till efterprovision, om avtalet kan anses ha kommit till stånd genom hans medverkan under anställningstiden. Förebringas inte utredning om efterprovisionens storlek och har anställningen varat i minst ett år, skall efterprovision utgå med belopp som svarar mot tre månaders provision, beräknad efter genomsnittet av månadsprovisionerna under det sista året av anställningstiden. Denna schablonregel är dock inte tillämplig, om uppsägning har skett med minst sex månaders uppsägningstid. Handelsresanden kan inte före anställningens slut med bindande verkan avstå från rätten till efterprovision.

Hänvisningen till 70 § innebär att de särskilda bestämmelserna om handelsagent som har ensamrätt att inom visst distrikt ta upp anbud eller sluta avtal blir tillämpliga även på anställda handelsresande med motsvarande rätt. Av hänvisningen till 71 § följer att den anställda handelsresanden har rätt till provisionsnota på samma sätt som handelsagenten.

I enlighet med vad jag har anfört i avsnittet 6.6 bör den anställda handelsresanden, om han helt eller delvis avlönas med provision, vara

berättigad till provision oberoende av om ifrågavarande avtal fullgörs på tredje mans sida. En särskild regel härom har tagits in i tredje stycket av förevarande paragraf. Stycket innehåller också en bestämmelse om att provisionen, på samma sätt som när det gäller handelsagenter, förfaller till betalning så snart avtalet har fullgjorts eller bort fullgöras av huvudmannen.

87 §

Paragrafen reglerar de självständiga handelsresandenas rätt till provision, uppsägningstid, ersättning vid uppdragets upphörande m. m. Liksom f. n. hänvisas i stor utsträckning till de bestämmelser som i dessa avseenden gäller för handelsagenterna. Den ändringen har dock gjorts i förhållande till gällande rätt att de självständiga handelsresandena får rätt till provision oberoende av om avtalet fullgörs på tredje mans sida. Jag hänvisar i denna del till vad jag har anfört i avsnittet 6.6. Vidare föreskrivs att provisionen förfaller till betalning så snart avtalet har fullgjorts eller bort fullgöras av huvudmannen.

Övergångsbestämmelser

Jag hänvisar beträffande övergångsbestämmelserna till vad jag har anfört i avsnittet 6.8 i den allmänna motiveringen.

8 Hemställen

Under åberopande av det anförda hemställer jag att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att antaga förslaget till lag om ändring i lagen (1914:45) om kommission, handelsagentur och handelsresande.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Britta Gyllensten

Bilaga

De sakkunnigas förslag

Förslag till**Lag om ändring i lagen (1914:45) om kommission, handelsagentur och handelsresande**

Härigenom förordnas, att 1, 27, 28, 29, 50, 51, 52, 68, 69, 70, 71, 73 och 86 §§ lagen (1914:45) om kommission, handelsagentur och handelsresande skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

1 §

De i denna lag givna stadganden skola lända till efterrättelse, så vitt ej annat följer av avtal eller av handelsbruk eller annan sedvänja.

Att i *viss*t fall avtal eller sedvänja icke gäller emot denna lag, stadgas i 45 §.

De i denna lag givna stadganden skola lända till efterrättelse, så vitt ej annat följer av avtal eller av handelsbruk eller annan sedvänja.

Att i *vissa* fall avtal eller sedvänja icke gäller mot denna lag stadgas *här nedan särskilt*.

27 §

Handelskommissionär är berättigad till provision å avtal, som han för kommittentens räkning ingår med tredje man, *dock endast såframt avtalet varder å dennes sida fullgjort. Är gods sålt eller inköpt att avlämnas efter hand i särskilda poster, och skall betalning erläggas särskilt för varje post, må ej den omständigheten, att i fråga om någon post avtalet icke fullgöres, inverka å kommissionärens rätt till provision för de övriga.*

Varder avtalet icke å tredje mans sida fullgjort, äge kommissionären ändock åtnjuta provision, där underlåtenheten beror av kommittenten eller av händelse, som denne, om han själv slutit avtalet med tredje man, icke skulle kunnat åberopa mot honom.

Handelskommissionär är berättigad till provision å avtal, som han *under uppdragstiden* för kommittentens räkning ingår med tredje man.

Har kommissionären varaktigt uppdrag, skall vad i 68 § andra, tredje och fjärde styckena stadgas om handelsagents rätt till provision äga motsvarande tillämpning.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

28 §

Försäljningskommissionär äge icke rätt till någon provision, där köpeskillingen endast delvis erlägges och detta icke har sin grund i sådant förhållande, som i 27 § andra stycket avses. Överstiger den provision, som skolat utgå, om hela köpeskillingen betalats, vad som brister i full betalning, äge kommissionären dock rätt till skillnaden.

Vad här ovan i denna paragraf är stadgat skall äga motsvarande tillämpning i fråga om inköpskommissionärs rätt till provision, då avtalet allenast delvis fullgöres å säljarens sida.

Har avtalet icke fullgjorts å tredje mans sida, äger kommissionären åtnjuta provision endast där underlåtenheten beror av kommittenten eller av händelse, som denne, om han själv slutit avtalet med tredje man, icke skulle kunnat för undgående av skadeståndsskyldighet åberopa mot honom.

Har avtalet fullgjorts blott till en del, är kommissionären, om icke första stycket föranleder annat, berättigad till provision svarande mot den fullgjorda delen.

29 §

Avgifter för brev, telegram och telefonsamtal, premier för försäkring av godset och övriga utgifter, för vilka kommissionär haft fog, skola särskilt gottgöras honom, så vitt ej provision eller annan ersättning, som han äger uppbära, är avsedd att innefatta gottgörelse jämväl för dem. För forsling, förvaring eller annan dylik åtgärd med godset, äge kommissionären tillgodoföra sig gottgörelse, ändå att han icke fått vidkännas särskild utgift därför.

Avgifter för brev, telegram och telefonsamtal, premier för försäkring av godset och övriga utgifter, för vilka kommissionär haft fog, skola särskilt gottgöras honom, så vitt ej provision eller annan ersättning, som han äger uppbära, är avsedd att innefatta gottgörelse jämväl för dem. För forsling, förvaring eller annan dylik åtgärd med godset äge kommissionären tillgodoföra sig gottgörelse, ändå att han icke fått vidkännas särskild utgift därför.

Att kommissionären i vissa fall jämväl är berättigad till särskild ersättning, då han för uppdraget haft kostnader för investeringar, stadgas i 52 §.

Står kommissionären del credere, skall detta särskilt gottgöras honom.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

50 §

I fall, då det är kommissionären tillförsäkrat att få handhava uppdraget under bestämd tid eller bringa visst ärende till slut eller åtnjuta viss uppsägningstid, äge kommissionären, om hans uppdrag i förtid återkallas, rätt till ersättning för den förlust han därigenom lider. Hade kommittenten i kommissionärens underlåtenhet att fullgöra uppdraget eller annan särskild omständighet giltig anledning till återkallelsen, vare han dock icke pliktig att gälda ersättning.

Åtnjuter kommissionären viss uppsägningstid eller kan det anses honom tillförsäkrat att få sköta uppdraget under bestämd tid eller bringa visst ärende till slut, äger han, om uppdraget återkallas i förtid, rätt till ersättning för den förlust han därigenom lider. Är uppdraget varaktigt och har avtal om uppsägningstid ej träffats eller är den avtalade uppsägningstiden kortare än nedan sägs, skall kommissionären gottgöras förlust, som tillskyndas honom genom återkallelse som bringar uppdraget att upphöra tidigare än med utgången av tre kalendermånader efter den månad återkallelsen gjordes. Har uppdraget ej varat så länge som ett år, skall motsvarande tid vara en månad.

Kommittenten är dock icke skyldig att utge ersättning, om nämnda återkallelse berodde på att kommissionären misskött uppdraget eller eljest på någon till denne hänförlig omständighet av synnerlig vikt eller om i övrigt förekommit något förhållande av sådan beskaffenhet att det kan anses orimligt, att kommittenten skall i ersättningshänseende stå risken för att uppdraget upphört i förtid.

Där kommissionären avsäger sig uppdrag, som i denna paragraf omförmäles, och har giltig anledning därtill i kommittentens försummelse att uppfylla sina förpliktelser mot honom, eller där sådant uppdrag förfaller i följd av kommittentens konkurs, äge kom-

Kommissionären är jämväl berättigad till ersättning, om han avsäger sig uppdraget i fall som i första stycket omförmäles och har giltig anledning därtill i kommittentens försummelse att uppfylla sina förpliktelser mot honom, så ock om sådant uppdrag förfaller i

Nuvarande lydelse

missionären ock rätt till ersättning för sin förlust.

Föreslagen lydelse

följd av kommittentens konkurs.

Kommissionären kan icke med bindande verkan före uppdragets slut avstå från den rätt till ersättning, som tillkommer honom enligt denna paragraf.

51 §

Där kommissionären i fall, då han åtagit sig att under bestämd tid handhava uppdraget eller att bringa visst ärende till slut, eller då viss uppsägningstid är avtalad, i förtid avsäger sig uppdraget, skall han ersätta kommittenten den skada denne därigenom lider. Hade kommissionären i kommittentens underlåtenhet att uppfylla sina förpliktelser mot honom eller annan särskild omständighet giltig anledning till sin avsägelse, vare han dock icke pliktig att ersätta skadan.

Åtnjuter kommittenten viss uppsägningstid eller kan kommissionären anses ha åtagit sig att sköta uppdraget under bestämd tid eller bringa visst ärende till slut och avsäger sig kommissionären uppdraget i förtid, skall han ersätta kommittenten den förlust denne därigenom lider. Är uppdraget varaktigt och har avtal om uppsägningstid ej träffats, skall kommittenten gottgöras förlust som tillskyndas honom genom avsägelse som bringar uppdraget att upphöra tidigare än med utgången av tre kalendermånader efter den månad avsägelsen gjordes. Har uppdraget ej varat så länge som ett år, skall motsvarande tid vara en månad.

Kommissionären är dock icke skyldig att utge ersättning, om nämnda avsägelse berodde på kommittentens underlåtenhet att uppfylla sina förpliktelser gentemot kommissionären eller eljest på någon till kommittenten hänförlig omständighet av synnerlig vikt, ej heller om i övrigt förekommit något förhållande av sådan beskaffenhet att det kan anses orimligt, att kommissionären skall i ersättningshänseende stå risken för att uppdraget upphört i förtid.

Kommittenten är ock berättigad till ersättning, där han åter-

tigad till ersättning, om han åter-

Nuvarande lydelse

kallar uppdrag, som i denna paragraf omförmäles, och har giltig anledning därtill i kommissionärens försumlighet att fullgöra det samma, så ock där sådant uppdrag förfaller i följd av kommissionärens konkurs.

Föreslagen lydelse

kallar uppdraget i fall som i första stycket omförmäles och har giltig anledning därtill genom att kommissionären i väsentlig mån försummat att uppfylla sina förpliktelser mot honom, så ock om sådant uppdrag förfaller i följd av kommissionärens konkurs.

52 §

Avsäger sig kommissionären sitt uppdrag utan att äga giltig anledning därtill i omständighet, som kan tillskrivas kommittenten eller eljest är att hänföra till denne, går han därigenom förlustig sin rätt till gottgörelse för utgifter och kostnader, som i följd av uppdragets upphörande bliva för kommittenten onyttiga.

Vad nu är sagt gälle ock, där kommittenten återkallar uppdraget och har giltig anledning därtill i omständighet, som kan tillskrivas kommissionären eller eljest är att hänföra till denne, så ock där uppdraget förfaller i följd av kommissionärens konkurs.

Har kommissionären varaktigt uppdrag, äger han, i skälighetsomfattning, erhålla särskild gottgörelse för förlust, som uppkommer för honom genom att han i följd av uppdragets upphörande icke får täckning för sina för uppdraget gjorda investeringar i byggnader, lager, maskiner, transportmedel eller vad därmed är jämförligt, såvida investeringarna tillkommit efter avtal eller i samförstånd med kommittenten utan att det i samband med deras företagande överenskommits, att kommissionären själv skall vidkännas kostnaden eller del därav.

Kommissionären går förlustig sin rätt till ersättning enligt första stycket om kommittenten återkallar uppdraget därför att kommissionären misskött det eller eljest på grund av någon till denne hänförlig omständighet av synnerlig vikt. Ersättning skall ej heller utgå, om kommissionären i förtid avsäger sig uppdraget utan att ha giltig anledning därtill i kommittentens försummelse att uppfylla sina förpliktelser mot honom eller eljest i omständighet av synnerlig vikt hänförlig till kommittenten, eller om uppdraget förfaller i följd av kommissionärens konkurs.

Nuvarande lydelse

Handelsagent är berättigad till provision å försäljningsavtal, som slutas av honom eller eljest komma till stånd genom hans medverkan, dock endast såfärrant köparens betalningsskyldighet fullgöres. Är varan såld att avlämnas efter hand i särskilda poster, och skall betalning erläggas särskilt för varje post, må ej den omständigheten, att köpeskillingen för någon post icke erlägges, inverka å agentens rätt till provision för de övriga.

Varder avtalet icke å köparens sida fullgjort, äge agenten ändock åtnjuta provision, där underlåtenheten beror av huvudmannen eller av händelse, som denne icke kan åberopa mot köparen. Har huvudmannen överenskommit med köparen om avtalets återgång, eller har han beviljat honom anstånd med köpeskillingen och utebliver i

Föreslagen lydelse

Upphör uppdraget på sätt och av anledning, som i nästföregående stycke sägs, skall kommissionären jämväl gå förlustig sin rätt enligt 29 § första stycket till gottgörelse för utgifter, om dessa i följd av uppdragets upphörande bliva för kommittenten onyttiga. Vad nu sagts skall äga motsvarande tillämpning i fall då kommissionären har uppdrag som ej är varaktigt.

Efter det att investeringarna företagits kan kommissionären icke förrän uppdraget upphört med bindande verkan avstå från den rätt till ersättning, som tillkommer honom enligt första stycket.

68 §

Handelsagent är berättigad till provision å försäljningsavtal, som under uppdragstiden slutas av honom eller eljest kan anses ha kommit till stånd genom hans medverkan. Rätt till provision föreligger även, om försäljningsavtalet ingås efter uppdragets slut men köparens anbud dessförinnan kommit huvudmannen eller agenten tillhanda.

Ingås försäljningsavtal efter uppdragets slut i andra fall än dem som avses i första stycket andra punkten, är agenten likaledes berättigad till provision (efterprovision), om avtalet kan anses ha kommit till stånd genom hans medverkan under den tid uppdraget varat.

Förebringas ej utredning om efterprovisionens storlek och har uppdraget varat längre än ett år, skall ersättningen anses motsvara

Nuvarande lydelse

följd härav betalningen, inverkar detta icke å agentens rätt till provision, utan så är att denne samtyckt till åtgärden.

Föreslagen lydelse

tre månaders provision, beräknad efter genomsnittet av månadsprovisionerna under uppdragets sista år. Vad nu sagts skall dock ej gälla, om uppsägning skett med minst sex månaders uppsägnings-tid.

Agenten kan icke med bindande verkan före uppdragets slut avstå från den rätt till ersättning, som tillkommer honom enligt andra och tredje styckena.

69 §

Erlägges köpeskillingen endast delvis, äge agenten icke rätt till någon provision, med mindre 68 § andra stycket därtill föranleder. Överstiger den provision, som skolat utgå, om hela köpeskillingen betalats, vad som brister i full betalning, äge agenten dock rätt till skillnaden.

Har avtalet icke fullgjorts å köparens sida, äger agenten åtnjuta provision endast där underlåtenheten beror av huvudmannen eller av händelse, som denne icke kan för undgående av skadeståndsskyldighet åberopa mot köparen. Har huvudmannen överenskommit med köparen om avtalets återgång eller har han beviljat honom anstånd med köpeskillingen och utebliver i följd härav betalningen, inverkar detta icke å agentens rätt till provision, utan så är att denne samtyckt till åtgärden.

Har köpeskillingen erlagts blott till en del, är agenten, om icke första stycket föranleder annat, berättigad till provision svarande mot vad som influtit.

Har agenten varaktigt uppdrag, skall provisionen utbetalas, så snart avtalet fullgjorts eller bort fullgöras av huvudmannen. Underlåter köparen att betala och beror det ej av huvudmannen eller av händelse, som i första stycket första punkten sägs, äger dock huvudmannen av agenten återkräva provisionsbeloppet.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

70 §

Äger handelsagent uteslutande rätt att å viss ort eller ejest inom visst distrikt för huvudmannens räkning upptaga köpeanbud eller sluta försäljningsavtal, är han berättigad till provision jämväl å avtal, som utan hans medverkan *slutas* med köpare tillhörande distriktet.

Äger handelsagent uteslutande rätt att å viss ort eller eljest inom visst distrikt för huvudmannens räkning upptaga köpeanbud eller sluta försäljningsavtal, är han berättigad till provision jämväl å avtal, som *under uppdragstiden* utan hans medverkan *slutes* med köpare tillhörande distriktet. *Kommer sådant avtal till stånd efter uppdragets slut, skall provision utgå om dessförinnan köparens anbud kommit huvudmannen eller agenten tillhanda.*

71 §

Handelsagent, som varaktigt företräder sin huvudman, *äge i början* av varje *kalenderhalvår* från huvudmannen erhålla provisionsnota beträffande försäljningar, som kommit till stånd genom agentens medverkan eller under sådana omständigheter, att 70 § äger tillämpning.

I provisionsnotan skola upptagas alla försäljningsavtal, som under det sist förflutna *kalenderhalvåret* blivit eller bort bliva å säljarens sida fullgjorda, med angivande för varje avtal av det provisionsbelopp, som tillgodoföres agenten, eller, där provision icke tillgodoföres honom, av anledningen därtill. *Hava under samma tid slutits försäljningsavtal, vilka först senare böra fullgöras, skola sådana avtal, utan tillgodoförande av provision, i provisionsnotan antecknas. Är anledningen varför provision å ett avtal icke blivit agenten tillgodoförd, av övergående beskaffenhet, skall avtalet ånyo*

Handelsagent, som varaktigt företräder sin huvudman, *äger senast en månad efter utgången* av varje *kalenderkvartal* från huvudmannen erhålla provisionsnota beträffande försäljningar, som kommit till stånd genom agentens medverkan eller under sådana omständigheter, att 70 § äger tillämpning.

I provisionsnotan skola upptagas alla försäljningsavtal, som under det sist förflutna *kalenderkvartalet* blivit eller bort bliva å säljarens sida fullgjorda, med angivande för varje avtal av det provisionsbelopp, som tillgodoföres agenten, eller, där provision icke tillgodoföres honom, av anledningen därtill.

Yppa sig, sedan provision blivit agenten tillgodoförd, sådana omständigheter, att provision finnes icke böra tillkomma honom, *äger* huvudmannen i en följande provisionsnota tillgodoföra sig beloppet.

Nuvarande lydelse

upptagas eller antecknas i följande provisionsnota.

Yppa sig, sedan provision blivit agenten tillgodoförd, sådana omständigheter, att provisionen finnes icke böra tillkomma honom, äge huvudmannen i en följande provisionsnota tillgodoföra sig beloppet.

Föreslagen lydelse

7

73 §

Avgifter för brev, telegram och telefonsamtal samt övriga utgifter, för vilka handelsagent haft fog, skola särskilt gottgöras honom, så vitt ej provision eller annan ersättning, som han äger uppbära, är avsedd att innefatta gottgörelse jämväl för dem.

Handelsagent har rätt till särskild ersättning för utgifter, vilka föranletts av åtgärder som varit påkallade för uppdragets behöriga fullgörande; dock skall sådan ersättning ej utgå, om utgifterna varit att hänföra till rörelsens normala drift.

Att agenten i vissa fall jämväl är berättigad till särskild gottgörelse, då han för uppdraget haft kostnader för investeringar, framgår av 76 § jämförd med 52 §.

Har agenten åtagit sig att emottaga betalning för sålda varor eller att stå del credere, skall detta särskilt gottgöras honom.

86 §

Är handelsresande anställd i sin huvudmans tjänst, skola i fråga om hans skyldigheter och rättigheter mot huvudmannen det dem emellan ingångna avtalet och gällande handelsbruk lända till efterrättelse.

I huvudmannens tjänst anställd handelsresande må icke, med mindre rätt därtill följer av avtalet eller giltig anledning föreligger, utan föregående uppsägning skiljas från sin anställning eller själv lämna densamma. Uppsäges avtalet

Är handelsresande anställd i sin huvudmans tjänst och har anställningen varat minst sex månader, skall avtalet, om det uppsäges från någondera sidan, upphöra tidigast med utgången av tredje kalendermånaden efter den då uppsägningen skedde.

Anställd handelsresande har rätt till särskild ersättning för utgifter för resor, uppehälle under resor, porto, telegram, telefon och vad därmed är jämförligt. Huvudmannen är skyldig att på begäran

Nuvarande lydelse

från någondera sidan, *skall det upphöra att gälla* med utgången av tredje kalendermånaden efter den, då uppsägningen skedde.

Utan huvudmannens lov äge handelsresande, varom i denna paragraf förmäles, icke *under sina resor* upptaga köpeanbud eller sluta försäljningsavtal för annans räkning än huvudmannens.

Skall till handelsresande, som här avses, lön helt eller delvis utgå i form av provision, skola *i fråga om villkoren för provisionens åtnjutande* de i 68-70 §§ för handelsagent givna föreskrifter äga motsvarande tillämpning.

Denna lag träder i kraft den . Har kommissionärens, handelsagentens eller handelsresandens avtal med huvudmannen slutits före nämnda dag, skall dock, i den mån annat ej följer av vad här nedan sägs, äldre lag äga tillämpning med avseende å rättsförhållandet mellan parterna.

Bestämmelserna i 68 § skola, i fråga om handelsagents rätt till provision å försäljningsavtal som ingås efter uppdragets slut, lända till efterrättelse där uppdraget upphört efter lagens ikraftträdande. Vad nu sagts skall äga motsvarande tillämpning i fråga om kommissionärs och handelsresandes rätt till sådan provision.

Föreslagen lydelse

ge handelsresanden erforderligt förskott till täckande av dylika utlägg.

Utan huvudmannens lov äge handelsresande, varom i denna paragraf förmäles, icke upptaga köpeanbud eller sluta försäljningsavtal för annans räkning än huvudmannens.

Skall till handelsresande, som här avses, lön helt eller delvis utgå i form av provision, skola de i 68-71 §§ för handelsagent givna föreskrifter äga motsvarande tillämpning.

Avtalsvillkor, varigenom handelsresandes rätt enligt första och andra styckena begränsas, skall vara utan verkan.

